

294548858

101 Københavns kommune

79.11

KBH

RHB

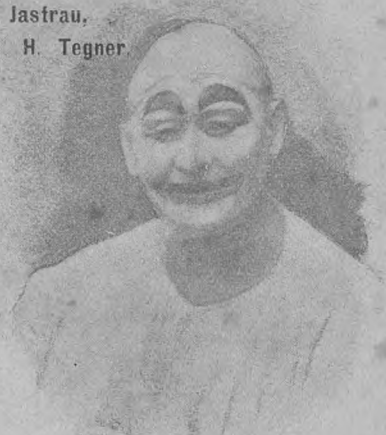
TIVOLI.

Text:

Axel Guthmann og Anton Melbye.

Illustrationer.

Poul Fischer, V. Jastrau,
Alfred Schmidt og H. Tegner.

ERNST BOJESENS

KUNST- FORLAG

KJØBENHAVN

(1893)

KØBENHAVNS
KOMMUNEBIBLIOTEKER
HØVEDBIBLIOTEKET

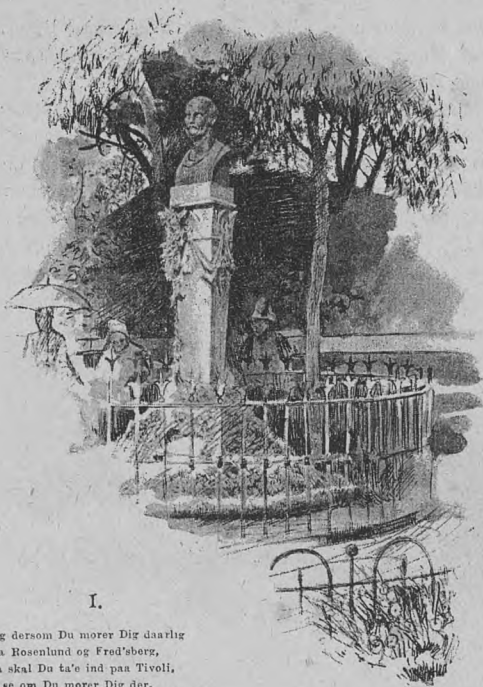
09.791

ga 80

t

ex 2

I.

„Og dersom Du mærer Dig daarlig
 Paa Rosenlund og Fredsberg,
 Saa skal Du ta'e ind paa Tivoli,
 Og se om Du mærer Dig der.

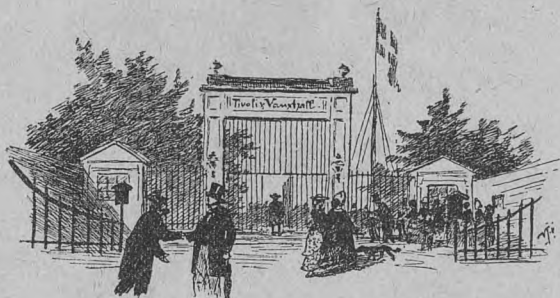
Midt i et naturskønt Terræn blev Tivoli født. Det voxede frem paa en Plet, der havde Landnaturens Duft, Kamppladsens mystiske Minderigdom, det ærværdiges Fortryllelse og det ukrænkeliges Uberørthed. Det fremtrylledes vidunderhurtigt som Æventyrernes Fehaver. Det kom til Verden i Aladdins Tiden og fik Aladdin Navnet i Vuggegave.

Midt i Fæstningsterrænet blev det skabt. Glaciets hundredaarige Træer kastede kølende Skygge over dets Spasere-gange; Fæstningsgraven snoede sig i en bred Strøm ved dets Side, de mægtige Volde skærmede Idyllen, taktfaste Vagtpatroljer vaagede over dets Fred. Foran dets Tremme-

Porte bredte ældgamle Alléer sig, og den svage Bris førte Lyden af Køernes Brølen og Lugten af sommerfriskt Hø ind i dets Buegange.

Det havde Landluftens Friskhed over sig. To Broer og en Accisebod midt paa Øen i Stadsgraven maatte man passere, før man naaede Tivolis Indgang. Den snævre Vesterport lukkede sig paa Slaget tolv Midnat for ikke mere at aabne sig før næste Morgen; hvad der laa udenfor den hørte *Landet* til; kun gennem Nørreport kunde man slippe efter Kl. 12 for en Afgift af 2 Skilling. Kun tyndt bebygget var den Gang den lange Strækning fra Vesterport til Frederiks-

Den gamle Indgang

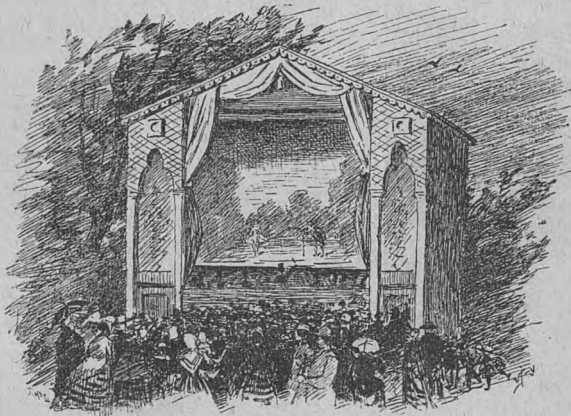
berg Have. Hist og her laa et Beværtningssted — Bjørnsdal, Skydebanen og Rosenlund — eller en fornem Herres Villa; og nu og da dukkede en Træbod frem med en Kæmpestud, en Kalv med to Hoveder, et helt Menageri eller en »Festungsmand«. Kun *fornemme Herrers* Ekvipager fik Lov til at kjøre gennem Frederiksberg Allé, der var spærret med solide Jærnporte.

Midt i dette sparsomt bebyggede Terræn dukkede Tivoli frem, mægtigt og imponerende, i Grundtrækkene det samme som den Dag i Dag.

»Paa den nordostlige Side af Sjælland, i Nærheden af Danmarks Hovedstad, ligger den lille Stad *Tivoli*, anlagt i

Christian VIII's fjerde Regjeringsaar ved Kallebodstrand,« siger en geografisk Beskrivelse fra Tivolis første Aar. »Det er en smuk og regelmæssig Stad med mange ypperlige Anlæg og interessante offentlige Bygninger. Indvaanernes Antal retter sig meget efter Aarstiden og Veirliget; om Vinteren staaer Staden tom og øde, om Sommeren derimod, naar Solen skinner, og om Efteraaret i de lange, stjerneklare Aftener, myldrer det baade af Indenbyes og af Fremmede. Staden er omgivet af Volde og Grave og har en vid Udsigt til

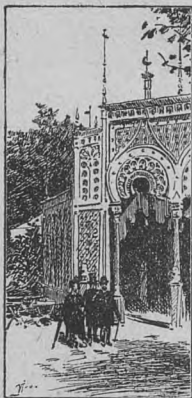

Det gamle Teater

Amager og Frederiksberg, ligesom man i al Mag kan staae og see, hvad Klokken er paa Taarnuhrene i Kjøbenhavn. De vigtigste Bygninger og andre offentlige Indretninger ere: *En Bazar*, opført i chinesisisk Smag. Her er Udsalgsstedet for alle de vigtigste, saavel inden- som udenbyes industrielle Frembringelser, og der drives en udbredt Handel med Konst- som alle andre Gjenstande. I Bazaren er Stadens *Forraadsmagasiner*, dens Tobaksoplæg, Øl- og Porterbeholdninger o. s. v. Her findes ogsaa Stadens eneste Bogtrykkeri, hvor der hersker den mest uindskrænkede Trykkefrihed og hvorfra Stadens Avis udgives. *Et Theater*. Her gives vexelviis

æquilibristiske, mimiske og plastiske Forestillinger af navnkundige Kunstnere fra alle Verdens Kanter. Tilskuerpladsen er i Almindelighed særdeles opfyldt, hvortil den fortræffelige Bestyrelse, der har gjort det muligt at spille aldeles gratis, vel især har bidraget sit. *En Concertsalon.*

Fra den tidligere Concertsal.

I den Henseende udmærker det lille Tivoli sig endogsaa fremfor sin store og mægtige Nabostad Kjøbenhavn, som endnu ikke har bragt det saa vidt, at faae et rummeligt og hensigtsmæssigt Concertlocale. Sandsen for Musik er især i høj Grad udviklet i Tivoli, og foruden de tvende Orchestre, som afvejlende musicere i Concertsalonen, træffer man endnu paa flere andre i Stadens forskjellige Qvarterer. Af andre Bygninger og Indretninger fortjener endnu at nævnes de forskjellige *Divaner* og *Pavilloner* hvor der drives en betydelig Handel, især med flydende Varer; Jernbanen

eller *Damp-Carousselbanen* er kommen i Stand uden foregaaende Actietegning eller mislykkede Speculationer; *Rutschbanen*, som har havt en haard Dyst at bestaae mod de anti-

Den gamle Rutschbane.

russiske Meninger, som *udenfra* have søgt at influere paa Stadens Magistrat etc. etc. Af en ikke ringe Virkning ere i denne Stad de mange Forskjønelser og Forziringer, der overalt ere anbragte, og det uagtet der ikke en Gang har

været tænkt paa en Forskjønnelsescomitee, endsige at en saadan virkelig skulde være sammentraadt; Nogle ville rigtignok mene, at dette netop er Grunden til, at Alt saa hurtigt er kommen istand. Den hele Stad ligner næsten et eneste

smukt Haveanlæg, hvorfor det ogsaa af Kjøbenhavnerne dagligen benyttes til Spadserested. Staden er paa den østlige Side omgiven af en bred Canal, paa hvilken der er en i Forhold til Stadens Størrelse ikke ubetydelig Skibsfart. Ligesom Danmarks Hovedstad ved tvende Broer er sat i Forbindelse med Øen Amager, saaledes er ogsaa Nabostaden Tivoli ved en Bro sat i Forbindelse med den lille Ø, som efter Staden er opkaldt *Tivoli-Øen*. Paa denne Ø er der opført et anseeligt Forraadsmagazin, og selve Øen udmærker sig ved sit ziirlige Anlæg og sin udmærkede Beliggenhed. Øen har ogsaa i Spidsen af det nævnte Forraadsmagazin et astronomisk Observatorium, dog maa man vel vogte sig for, at man ikke kommer til at kigge alt for dybt i Glassene.

Iøvrigt er Staden Tivoli en fuldkommen Fristad. Den hedenske Religion er den herskende, fornemlig dyrkes Bacchus og Muserne, dog ere ogsaa alle andre Troesbekjendelser tolererede. Der tales i Almindelighed Dansk; men de øvrige levende Sprog ere heller ikke udelukkede, ikke en Gang Tydsk. Staden Tivoli er anlagt paa et fladt, men meget frugtbart Terrain. Dens fornemste Producter ere: Viin, Punsch, Toddy, Caffé, Thee, Øl og alleslags Fedevarer. Staden har desuden Overflod af Iis selv paa Sommerens varmeste Tid. Udførselen paa alle disse Producter er aldeles afgiftsfri; dog konsumeres største Delen deraf paa selve Stedet.

Blandt andre Seeværdigheder og Naturphænomener er Ti-

voli i Besiddelse af følgende: *En Kilde til Glæden*. Denne Kilde har den vidunderlige Egenskab at den aldrig kan udtømmes eller stoppes. Dens egentlige Udspring er ubekjendt, og den har det Særegne ved sig, at den uvilkaarlig strømmer ind i Alles Hjærter, der i kortere eller længere Tid opholde sig i Tivoli. *Et ildsprudende Bjerg*. Dette Bjerg spruder Ild paa en vis Tid af Aaret ialmindelighed i de kolde, mørke Efteraarsaftener, og opkaster da en stor Mængde Rakter, Stjernelys, Sole, Pots a Feu etc. etc. *En levende Naturaliesamling* af alle Slags Fugle, Abekatte, Kaniner etc. etc. *En Veirmølle*. Ved denne Mølle er der det Mærkelige, at den ikke maler, uden naar Mølleren selv staar paa Udkik paa én af Vingerne. *En virkelig Kilde*, det vil sige en Kilde, hvor der faaes virkeligt Kildevand, hvilket netop er det Konstige ved Tingen, da selve Kilden mangler.*)

Communalvæsenet er paa en ypperlig Fod. Borgerne ere hverken betyngede med Næringsskat eller Præstepenge, ikke en Gang saa meget som med Lygteskat. Og dog har Staden et fortrinligt Lygtevæsen, der bestyres med stor Orden og Nøiagtighed, og hvor man aldrig stoler paa, at der staaer Maaneskin i Almanakken.

I politisk Henseende indtager Staden allerede en betydelig Plads. Den har i denne Henseende naaet en saadan Højde, at den er alle Erke-Politikere en Torn i Øiet og betragtes af dem med højst mistænksomme Blikke. Næst Schleswig-Holstein er der ingen Stat, man i Kjøbenhavn har saa stor Respect for — ikke en Gang Rusland. Tivoli er i denne Henseende meget tolerant og har ikke en Gang

---

*) Ved „Kilden“ erholdtes i lang Tid Vand fra „Kirsten Pil“, og over den var følgende Vers anbragt:

Moer Kirsten sidder i Skoven
i Aftenens tavse Ro,
mens lunt i Tivolis Grotte,
hendes Smaadøtre bo.
Der er saa tyst og ensomt i Skoven.

endnu ved diplomatiske Forbindelser søgt at befrie sig for Erke-Politikernes evige Tracasserier.«

Geografen har Ret; Tivoli indtog og indtager endnu den Dag i Dag en betydelig Plads i politisk Henseende; thi i Tivoli glemmes al Politik, glemmes al Klasseforskul. Lige fra den allerførste Dag har det kunnet rumme alle Samfundsklasser, og alle vare lige velkomne; i det mødtes fine og simple, store og smaa; det var saa fixt og fornøjeligt, saa tvangløst og velopdragent. Det var, som om selve Omgivelsernes Ærværdighed fra først af skabte den glade, godmodigt-gemytlige Tone, der har gjort Tivoli hyggeligt og tillokkende for alle.

Der var næppe nogen anden end *Georg Carstensen*, der kunde have skabt det saadan, at det i Tidens Løb blev en af Evropas bekendteste Lysthaver.

Han havde Æventyrerens kjække Foretagelsesaand og Sangvinskhed, den alsidige Begavelse, der aldrig lader sin Ejermand falde til Ro, men tvinger ham fra et Foretagende til et andet, den Tusindkunstnererne, der frister til at prøve alt, baade det, hvortil Evnerne strækker, og det hvor de glipper.

Han blev født i Algier 1812 og voxede op i »Barbaresk Staterne«, et eller andet Steds nede i Tripolis eller Tunis, hvor »Beyen« eller »Deyen« hersker. Der var hans Fader en Rangsperson og Mosjø Georg mindst en lige saa formaaende Person som et lille tysk Nutids Prinsebarn. Faderen førte kun Titel af *Konsul*, men det var Konsul med Gesandtrang og Gesandtmagt. Der stod Glans om en Konsul den Gang i Barbaresk Staterne.

Hans Slægt havde set sig om i Verden, hans Moder var født i Riga. Selv fødtes han i et dejligt Klima, i skønhedsfyldte Egne; Arabernes lette, sommerlyse Bygninger gravede sig ind i hans Hukommelse og gav ham Øje for lette Former i Arkitekturen. Hans Hjem var én Gang rigt og altid velhavende; han selv var ældst af mange Søkende (12), Fører for dem i alle Foretagender, Chef og Øverstkommanderende for en Barnehær. Og hans alsidige Begavelse, hans Let-

bevægelighed og hans gode Hjærte bragte ham hurtigt og let Tilgivelse for gale Streger.

Han voxede op paa Afrikas Solskinskyst, i dets sommervarme Klima. Og han gik i Skole i Herlufsholm, den Skole der er berømt for sine raske Dreng. Han blev Redaktør af deres Skoleblad, og fra den Tid var Literaturen et af de Felter, han stadig strejfede ind paa.

Student blev han naturligvis, men Kandidat naturligvis ikke. Han levede det da fremspirende glade Studenterliv med, han havde et let Humør, gode Indfald, spillede godt efter Gehør og havde en Del dramatisk Talent. Han tænkte en Tid paa at blive Skuespiller; hans Efterlignelsesevne var ogsaa stor nok til at kunne friste ham. Han skal saaledes have kunnet efterligne Bournonvilles Dans meget pudsigt. Men Studierne gik det daarligt med. Juraen og han blev aldrig Hjærtevenner. Det regelrette og det uregelrette har nu en Gang svært ved at blive kongruente.

Saa en skønne Dag præsenterede Hr. Georg sig uventet hos Faderen i Marokko. Han vilde ind i Fremmedlegionen. Men en teologisk Kandidat, der var Lærer for hans Søskende, ivrede stærkt for at faa Hr. Georg udenfor Synsvidde; »han var et daarligt Forbilled«, mente Kandidaten. Saa fik han saa mange Penge, at han kunde leve sorgløst et halvt Aar. Med dem rejste han til Amerika, Æventyrlandet med de mange Muligheder. Der fægtede han sig en Tid igjennem paa forskellig Vis og drog saa paa Rejse til Evropa, bl. a. til Frankrig. I Paris saa han et Vauxhall i stor Stil og besluttede strax at indføre det herhjemme, hvor vi kun havde haft *Bjørnsdals* og *Rosenlunds* tarvelige Fester.

Han kom hertil, stiftede Blade og arrangerede Fester. *Ny Portefeuille* og *Figaro* hed de to Blade han tjente gode Penge ved at udgive. H. P. Holst redigerede »Portefeuillen«, Kaalunds første Digte fremkom der og P. L. Møller, Henrik Hertz, H. C. Andersen og Øhlenschläger skrev deri. Da Bladene gik godt, begyndte Carstensen sine store Reklame Fester. Den første af dem — for »Portefeuillens« Abonnenter — holdtes i d'Angleterre. Der var dækket til 400. Men da Folk havde taget Plads, var der endnu to som stod op og forgæves spejdede efter en Stol og en Kuvert. Carstensen foer rundt for at finde de formastelige, der uberetiget havde trængt sig ind. Der sad Baron Rosenkrantz — *den røde Baron*. Den berømte Baron var ikke Abonnent; han maatte forlade Selskabet. Men endnu manglede der én Plads; det var Generalinde Bilow, der sad paa to Stole. Hun var Abonnent og lod sig ikke fordrive.

Men »Figaro Festerne« er de berømteste. De vilde selv nu kunne glimre. De holdtes paa Steder, der var som skabt til Festglans: Kristiansborg Slots Ridehus om Vinteren (ved Nytaarstid) og Rosenborg Have og Clasens Have om Sommeren

Der var Stil og Smag og Luxus i de Fester. Selv Programmerne var kæmpemæssige og straalende, trykt med rød eller brun Skrift, med fixe Bogstaver og elegante, livlige Randborter. Entreen var heller ikke billig; kun »Figaros« Abonnenter kom frit med; for andre var det almindeligvis en Daler, der maatte springe. Tilstrømningen var saa stærk, at »Hamlet« og »Malmø« gjorde Extrature fra Helsingør, Helsingør og Malmø.

Naturligvis tjente Carstensen mange Penge og fik — mange

Øgenavne. Literat og Festarrangør! Du hellige Elisabeth, hvor de literære forargedes! De kaldte ham »den danske Fornøjelseskunstner« og »Kjøbenhavnerens maître de plaisir«; *Korsaren* skrev »Vieh garos Udgiver«; *Fædrelandet* kalder ham »en literær Probenreuter« og P. L. Møller skrev om ham, »at han stedse har været betragtet som uskyldig i alt i hans Blad, hvad der ikke hører til Plakat- og Annonce-Literaturen, i hvilket Fag hans Stil var uovertræffelig.« Men alt forstummede, da Carstensen en skønne Dag fik selve det ærværdige Fæstningsterræn overladt. *Det* havde mange spidset Mund efter; men Kommandanten i Kjøbenhavn, Landgreven af Hessen, holdt sine Volde og Grave *unbefangen*. De var saa hellige som selve Kastelsvolden nu til Dags.

Carstensen slap ind og efter ham det hele Land. Han gik til selve Majestæten og forsikrede Kristian den 8de, at al den fæle politiske Rumlen, der gjorde Hans Majestæt nervøs og bortjog hans kongelige Ro, vilde lyde svagt og dæmpet, naar Folk blot fik noget andet at tænke paa. »Naar Folk keder sig, politiserer de«, ræsonnerede Carstensen. Kristian den 8de troede paa Ræsonnementets Rigtighed og gav den 7. April 1842 Georg Carstensen Privilegium paa at anlægge Tivoli.

Han havde altsaa Privilegiet og Lejeretten til 150,000 Kv.-Alen (omtrent 11 Tdr. Land) for 472 Rdl. 3 Mark aarlig. Men Kapitalen maatte skaffes til Veje ved Aktietegning. Der skulde rejses 25,000 Rdl. fordelt paa 1000 Aktier. Det var det hele. Og dog voldte det Carstensen Besvær at faa Aktierne afsat, uagtet der kunde ydes Arbejde i Stedet for Penge. Saa stor var Forsigtigheden, at mange i deres Befippelse strax solgte deres Aktier med 10 Rdl.'s Tab.

Men da den nødvendigste Kapital var samlet, begynde Carstensen sit Arbejde med Energi. Det var aldeles imponerende, hvad han i mindre end 2 Maaneder fik udrettet. Han selv var paa Færde overalt. Han var Overgartner og Overarkitekt. Han tegnede selv Bygningerne i løse Rids

og udstyrede dem med lette, men uskoledede Snørkler og Sving; saa lod han andre tegne Detaillerne, Arbejdstegnningerne som det hedder. Han kjendte i Forvejen til at ar-

Georg Carstensen.

rangere Lysfester, Vauxhall, som ingen anden. Han rettede paa Snedkerne, gav Smedene Raad og Tømrerne Vink. Han ledede *alt*, var en Mester i at befale og skælde ud, og —

var forgudet af sine Arbejdere, saa forgudet, at da Rygtet gik, at Goldschmidt havde været blandt de misfornøjede, der pib en Aften i Koncertsalen, kom den ene Deputation efter den anden fra Arbejderne for »i al Fortrolighed« at spørge, »om ikke Entreprenøren syntes, at Goldschmidt nu snart kunde have godt af at blive kildret lidt med Næverne.«

Saa laa det da fuldfærdigt og festligt belyst en skønne Aften, sentsommers 1843 (15de August), parat til at modtage de undrende Kjøbenhavnere, der bøjede sig ærbødigt for Aladdins Haven, hvor Kunst og Natur flød sammen til noget saare skønt.

Det var Carstensens Glansaar. Hans Venner forgudede ham — og laante Penge af ham, Skumlerne roste ham, og hans Fjender gav ham Ret i hans Ræsonnement overfor Kristian den 8de, at Tivoli var Politikens Fjende.

P. L. Møller skrev: »Arrangementet er i enhver Henseende saa elegant og hensigtsmæssigt indrettet, at det næsten kan forsonse Folk med Carstensen som Forfatter og Redaktør. Kan der siges nogen større Ros over Tivoli?«

Og hans aabenbare Fjende, *Fædrelandet*, Dåtidens betydeligste Blad, skrev uhyre gnavent — med Hentydning til alt i Tivoli fra Rutschbanen til Carstensens Fipskæg og altid ulastelige gule Glacéhandsker, som han skiftede flere Gange hver eneste Dag — lige efter 15de Aug. 1843:

„Har De været i Tivoli? Er det ikke charmant, er det ikke nydeligt? Med disse Spørgsmaal er nu i en 14 Dages Tid enhver Konversation begyndt her i Kjøbenhavn, ikke mindre i Salonerne end paa Gaden. Bladene ere blevne beslaglagte, Censuren halvvejs indført, Associationsfriheden er gaaet fløjten, Kjøbenhavnerne er gaaet i — Tivoli. Ja den sidste Rest af drømte Friheder og Rettigheder kunde forsvinde mellem vore Hænder, Høsten kunde slaa fejl Kvægsygen udbrøde, Øresundstolden tabes, Slesvig og Holstein løsrive sig og Jylland gaa under ved Vandflod, Kjøbenhavnerne vilde i denne Tid dog kun have én Interesse, og den hedder — Tivoli.

Vi ere forlovede med Rusland, siges der, eller rettere, det maas ikke siges, skjønt enhver véd, det er sandt; men hvad gjør det? Rusland har rigtignok Livegne og Knutstraf, men det har ogsaa Rutschbaner, og hvor der er Rutschbaner er der godt at være. Lad os i Guds Navn blive russiske.

En kinesisk Mandarin af 27 Knapper kunde overtage Præsidiet i

det danske Kancelli, men hvad vilde det sige? Kina er indrettet paa kinesisk, men der faar man god The for Røverkjøb og boer i smukke Pavilloner med Klokker og forgyldte Sfinxer paa Hjørnerne; Kina er et godt Land, hvorfor skulde vi ikke ville være Kinesere? Vi kunde formæle os med Fandens Oldemor; hendes Rige, Helvede, er rigtignok beboet af Djævle uden Fipskjæg og Glacéhandsker; men der er stadig Fyrværkeri. Helvede er et interessant Sted, lad os gaa ad Helvede til!"

Carstensen tvang alle til at beundre sig — kun ikke *Aktionærerne*. De knurrede, naar Procenterne ikke flød i Guldstrømme, en Egenskab de har testamenteret deres Efterfølgere. Og de tabte ganske Modet, saasnt det gik en Kjende galt. I 1843 og 44 havde Aktionærerne kun Grund til glade Smil. Renten var i den første Sommer (fra 15de August) 7 pCt. Og strax i 1844 kunde man se, at Indtægten vilde blive enorm. Der havde alene i den første Maa- ned været 105,000 Mennesker i Tivoli, og paa Fødselsdagen var af Kjøbenhavns 120,000 Mennesker ikke mindre end 16,000 til Fest, altsaa mere end hver 8de Kjøbenhavnner.

Saa *jobbede* man med Tivoli Aktier; de, der havde kjøbt dem for 15 Rdl. Stykket, kunde faa langt over det dobbelte for dem og — gjorde dog en daarlig Forretning. Thi saa rigt var Udbyttet, at Procenterne steg til 26.

Georg Carstensen var en Finansmand af Rang — undtagen naar det gjaldt hans egne Affærer. Men han havde al sin Dygtighed behov overfor denne Spekulationssygens Glubskhed, der bragte Folk til at forlange glimrende Udbytte, hvormeget de saa end havde givet for Aktierne. Han var den, der beroligede de vankelmødige, og den, der revsede de begærlige. Han henviste de ængstelige til, at alene Lejen af Etablissementerne i Haven var 11,000 Rdl. aarlig. Men overfor *Jobberne* forsvarede han sit Tivoli paa en fast og værdig Maade. Man mærker gjennem hans Ord Kærlighed til det Værk, hans Skabergeni havde givet Liv. Han skriver saaledes i 1844: »Her grundlagdes ved svage, men forenede Kræfter, en Anstalt, som var paatænkt at skulle være mere til fælles Glæde end til fælles Gavn. Her var ikke saa meget Tale om en øjeblikkelig betydelig Gevinst, som om

at opnaa det tilsigtede Øjemed og dog være skadesløs. Men man har senere aldeles forrykket Synspunktet og kun kastet sig over Gevinsten fra det Øjeblik, man antog Tivoli for færdigt . . . Tivoli bliver saa at sige aldrig færdigt! Nu at slaa sig til Ro vilde omtrent være det samme som at blive staaende paa Halvvejen, ja næsten at give det Hele til Pris. At vedligeholde Publikums Interesse for Tivoli, ligger derfor allerførst i Aktionærernes sande Interesse.«

Tivoli bliver saa at sige aldrig færdigt! Det er umuligt at give Tivolis Program kortere eller klarere. Det er enstydigt med rastløs Arbejden videre uden træg Slaaen sig til Ro ved det en Gang hævdvundne. I det Ord ligger Tivolis Existens.

Men Aktionærerne var nu en Gang ikke lette at holde rolige. Hver Gang et nyt Aktieforetagende dukkede op, skælvede de for Tivoli. Og det gik Slag i Slag den Gang. I 1844 udgik Indbydelse til Aktietegning i Roskilde Jærnbane. Da var Rædslen stor, thi Rygtet gik, at den skulde gaa lige midt gjennem Tivoli. Men end større blev Angsten, da den *Hjaltelinske Vandkuranstalt (Klampenborg)* oprettedes (ogsaa i 1844) og det oven i Kjøbet hed sig, at en Jærnbane skulde forbinde den med Kjøbenhavn. I de Dage var der Tivoli Aktier at faa for billigt Kjøb. »Tivoli Avisen« skildrer morsomt denne ugrundede Panik, der greb saa mange:

Dernede hos Vintapperen
de sidde og diskutere,
og alt som Talen er kommen paa Gled,
saa drikker de ogsaa mere.

„Jeg er s'gu saa glad, at jeg fik dem solgt,
de Aktier, jeg havde taget!“
udbryder den ene, „hvad Enden bli'er,
det har jeg forlængst opdaget!

Hvor kan det staa sig mod Klampenborg,
mod Vandkur-Anstalts Menagen?
Da først jeg Nys om Jernbanen fik,
saa tabte jeg ganske Couragen.“

Kammeraten bemærker hertil:

„Nu kommer en dobbelt Dampskibsfart
i Stand snart oven i Kjøbet,
saa tænker jeg vist, at den sidste Rest
af Tivoli gaar i Løbet.“

Han faar den misfornøjede til at sælge sig Aktierne;
men da han bagefter griner saa smørret og den misfornøjede
spørger om Grunden, lyder Svaret:

„Ja, Hansen, jeg sidder og tænker paa,
det er dog i Grunden det bedste,
at man for at komme i Tivoli
ej behøver Damp eller Heste.

Saa længe Klampenborg ligger saa fjærnt,
at Folk maa sejle og age,
maa dog bestemt for Tivoli
de gaaende blive tilbage.“

Denne stærke og stadig tilbagevendende Modløshed havde nær fuldstændig taget Livet af Tivoli i 1845. Det Aar var Besøget daarligt og Vesterbros Teater, som Tivoli havde lejet, gav betydeligt Underskud. Da var »Tivolis forfaldne Affærer« almindeligt Samtaleæmne og de ængstede Aktionærer forhørte sig daglig med beklemt Hjærte hos Bogholderen om den foregaaende Dags Indtægt. Der var ogsaa det Aar Grund til Angst, thi Underballancen var 10,000 Rdl.; men 3000 nye Indskudsaktier à 4 Rigsdaler skaffede Aktionærerne 65 Skilling pr. Aktie, og Tivoli redede Livet.

Carstensen var i de Aar Sjælen i Tivoli. Han var Selvhersker, fri for alle Komiteer. Han var i aarvis hver Dag personlig tilstede i Tivoli. Han selv ledede alt. Fin og elegant spaserede han om derinde, delende ud af det meget Guld, han tjente saa let. Ofte indfandt han sig en Formiddag hos en og anden af de mindre Beværtere, forlangte en Flaske Champagne, drak et Glas og gik igjen. Han vilde blot unde sine Lejere lidt Fortjeneste.

Han selv tjente glimrende. Han havde jo Bevillingen

og han var Direktør. Som Direktør bevilgede han allerede det første Aar sig selv en Benefice. Bestyrelsen syntes ikke derom, men den maatte bøje sig; Carstensen havde Publikum paa sin Side. Og Publikum udeblev aldrig hans Beneficeaften. Men i Løbet af faa Aar sank hans Magt, sank efterhaanden som hans Aktiebeholdning svandt ind; og den svandt hurtigt. Thi uagtet han i Tiden fra 1840—48 tjente over 100,000 Rdl., var han dog altid i Pengeforlegenhed. Han var en slet Økonom i sine egne Sager, letsindig og sangvinsk som faa. Kom en Ven af ham eller en løs Bekendt, der forstod at røre hans Hjærte eller smigre hans Forfængelighed, og bad om et Laan, fik han det, skjønt Carstensen som oftest selv hentede Beløbet hos kjøbenhavnske Aagerkarle.

Saa havde han desuden én uheldig Spekulation; han satte Penge til, da han lavede Kasino. Han havde først tænkt paa at kjøbe Grund i Gammelholms Kvarteret, men opgav det og kjøbte Kasinos Grund i 1845 for 40,000 Rdl. Han fik Aktieselskabet dannet og fik indrettet en stilfuld Vinterhave — et Vinter-Tivoli — med tropiske Planter, Musik og Balletter paa Scenen. Gas anvendtes her for første Gang i et større Lokale. Men det nyttede altsammen intet, Kasino gav Underskud, som de mange andre Aktieselskaber, der dannedes i de Aar (Maglekilde, Hotel Fønix, Hippodromen). Og stadig var hans gamle Modstandere vaagne. Det nyttede lidet, at han ombyttede Løjtnants Titlen — han var Løjtnant ved Studenterkorpset — med den finere *Agent* Titel. *Korsaren* gjorde Grin med den ogsaa i en »illustreret Kæmpevis«, hvori der bl. a. forekom følgende Vers:

Med Ømhed paa Tivoli tænkte han
og leved i dets Interesse,
for Tivoli trælled den arme Mand
som en Hest paa Marked og Messe.

Nu kjøbte han Aber, store og smaa,
Skildpadde med Pappegøje,
end i deres Midte man saa ham gaa
og sig som en Fader fornøje.

Man gjøre fra Pol til Pol bekendt,
selv Kongen hans Værd maatte sande,
thi Carstensen han er gjort til Agent,
man jubler ved Kallebostrand.

H. C. Andersen var elskværdigere mod ham og skrev følgende velmente lille Stambogsvers:

„Som vildsom Fugl Du flere Gange fløj
bort fra Dit Hjem, fra vore grønne Oer,
og Blæsten peb, og Skramlet gjorde Støj,
det ferske Hverdagsliv har slemme Søer.
Nu flyver Du igjen, men mere stærk,
vi kende Dit Talent, som Du det kender.
Du viste Villie — og vi se Dit Værk,
Et Glædesblus her det i Øjet brænder;
godt er Dit Hjerte, Du har Ungdoms Hu,
hvo synger Glædens Tryllestav som Du?“

Fra 1848 var Carstensen's Rolle udspillet i Tivoli. Han havde af Bestyrelsen ladet sig overtale til at nøjes med Procenter af *Netto*indtægten i Stedet for af *Brutto*indtægten. Da Sagen forhandlede, sad en af hans Brødre i Værelset ved Siden af, for at *stive ham af*. Men dog lod han sig overtale af denne Bestyrelse, der senere viste sig saa uendelig smaalig overfor ham. Hvor slet Forholdet var, faar man Indtrykket af, da Kristian den 8de blev bisat. Da stod Striden om, hvormange Fribilletter Carstensen maatte raade over til den Musiktribune, hvorfra en Sørgemarsch skulde spilles, naar Kongens Lig bares forbi Tivoli.

Da Krigen brød ud, drog Carstensen med som Løjtnant. Han sendte kort og godt Tivolis Bestyrelse Meddelelse om, at nu drog han i Krig; gik Krigen heldig, saa der skulde arrangeres Glædesfester, kunde man sende Bud efter ham; saa skulde han nok komme. Bestyrelsens Svar var at nægte ham enhver Gage. Og da han kom hjem og forlangte en Generalforsamling, fik han den kun mod selv at betale *Omkostningerne* til Lokale og Lys. Yderligere kunde Smaaligheden vanskelig drives. Med 85 Stemmer mod 3 godkendte Generalforsamlingen Bestyrelsens Handlemaade.

Carstensen var forpint af Striden og han var økonomisk

ruineret. Saa valgte han den letteste men uklogeste Udvej: han rejste fra det hele, fra Privilegium og alt. Han drog til Vestindien som Løjtnant og Adjutant hos Guvernøren. Mens han var der, udførte han sammen med en Arkitekt Konkurrence Tegningerne til en Udstillingsbygning i New-York. Han vandt Prisen og byggede Bygningen. Men en Pengekrise slog ind, og han fik ikke alle sine Penge.

Fra New York drog han atter til Kjøbenhavn. Han søgte at komme ind i Tivolis Direktion. Han fik Afslag. Han forlangte da, at Tivolis Bestyrelse skulde rømme Terrænet inden 3 Dage, da kun han — Privilegiehaveren — havde nogen Ret til Tivoli. Hans Fordring faldt til Jorden, ingen brød sig derom, han havde jo selv prissiget sit Privilegium.

Saa vilde han hævne sig, vilde ødelægge sit eget Værk. Han fik kgl. Bevilling paa at anlægge en Lysthave. Han søgte først at faa Terræn ved Siden af Tivoli, men det var for dyrt. Saa købte han den store Gersonske Ejendom. I dens store, yndige Have i Frederiksberg Allé begyndte han at anlægge *Alhambra*. Hans Navn var endnu stort nok til at sætte dette risikable Foretagende i Vej. Der tegnedes, mest af Haandværkere og Smaakapitalister, den nødvendige Aktiekapital og Carstensen tog fat. Han havde store Planer om Sporvejsanlæg til Frederiksberg, om en Teatersal, bedre end nogen anden paa den Tid o. s. v.

Men Georg Carstensen døde, inden Alhambra blev færdigt; han slap for at se dets Afmagt overfor Tivolis Konkurrence. Det blev heller ikke Alhambra, men Tivoli, der rejste ham et Mindesmærke. Da det fejrede sit 25 Aars Jubilæum, afsløredes den velkendte Buste af Carstensen bag Buskettet ved Kunstnerplænen. Den Aften var Indgangen omdannet til en mægtig Triumfbue med Verset:

Kom Kjøbenhavn!
I Tivolis Favn
gemmes Glæde og Gavn,
gemmes Carstensens Navn.

Da Busten afsløredes, sang Publikum Erik Bøghs Sang, mens Hurraerne for Georg Carstensen rullede gennem Tivoli:

Gaa baglænds gode Venner, paa Pletten hvor I staar,
fem, sex og tyve Skridt blot tilbage
i Tiden nota bene — og Skridt paa et Aar!
saa skal I se et Syn uden Mage.
Da slukkes Blus og Lamper, og i den mørke Nat
I stavrer om og stamper imellem Revl og Krat,
og faar et klart Begreb om, hvorlunde det var fat
herude førend Carstensens Dage.

Da var der tomt og øde paa Fæstningens Glacis,
det maatte nemlig Skildvagten spørre,
den Flok, der vilde more sig, gik det forbi
helt ud til Rosenlund og Fredsberre,
der mored man sig daarligt, har Digteren fortalt,
man gynged, og man dansed og drak, det var alt,
og naar man saa gik hjemad, i Grøfterne man faldt,
for Mørket blev jo længer jo værre.

Men saa kom Georg Carstensen frem med en Ide
og stormed baade Skandser og Grave;
sin Tryllestav han svang over Stedet og se!
strax blev det til den dejligste Have.
Et Syd midt i Norden med Lys og Læg og Spil!
Ja rejs kun hele Jorden omkring, saa tidt I vil,
I finder ingen Festsal, der saadan strækker til,
at rumme baade høje og lave.

Et Fjerdedel Aarhundrede fylder den i Dag,
selv fyldt af gratulerende Gjæster,
den var vor egen Have i jævne Hverdagslag,
vor Gildehal ved straalende Fester;
her fejrede vi Sejre med rungende Kor
og Frihedens Højtid med frejdige Ord,
her mødtes vi med Brødre fra Syd og fra Nord
og fremmede fra Øster og Vester.

Derfor: om Georg Carstensen ikke fik sig gjort
udødelig ved andre Bedrifter,
og om Kritiken ikke just fandt, der var stort
ved hans Kompositioner og Skrifter:
herinde staar hans Minde med alles Sympathi,
herinde kan den blinde knap nægte hans Geni.
Ja er her én at finde, der ikke stemmer i
et højt Hurra for Tivolis Stifter?

Hvad der mægtigt hjalp Tivoli til at faa Fodfæste i Kjøbenhavn, var det, at det i sine første Aar havde *sin egen Avis*, udgivet af Carstensen og redigeret af *G. Siesby*:

Den var selvskreven til at rose Tivoli; dens Digte forherligede det, dens Artikler handlede kun om Tivoli. Den smigrede Publikum eller skældte det ud, og laa altid i en rasende Polemik med alle Datidens Blade; i den forsvarrede Carstensen sig overfor de utaalmodige Aktionærer og de misfornøjede *Anti-Tivolister*, og i den udviklede han atter og atter Tivolis Betydning som en *opdragende* Forlystelsesanstalt.

Den 27de Maj 1844 udkom *Tivoli-Avisens* første Nummer, den 4de Oktober 1846 dens sidste. I al den Tid havde den kun behandlet Tivoli-Forhold og gjort det med en saadan forsoren Gemytlighed, at den højlig forargede sine alvorligere Kolleger i Pressen. Den var fra Ende til anden struttende fuld af det, man senere har kaldt *Tivoli-Humør*. Dens Forlystelsesfilosofi var fornøjelig og godmodig. Den serverede gerne gode Brandere, men gyste ikke tilbage for daarlige. Og dens Stof var altid aktuelt. Intet Under derfor, at den mangan Aften solgtes i 7 å 8000 Exemplarer, uagtet den kostede 4 Skilling pr. Nummer. Den kunde ogsaa give sine Bidragydere 3 Rdl. for en Spalte paa 50 Linier. Den udkom hver Dag og indeholdt et fuldstændigt Program for Aftenen. Men var Vejret daarlige og Besøget tyndt, optrykte den trøstigt sine Artikler fra det foregaaende Nummer.

Den gik ikke af Vejen for noget. Kun *Korsaren* turde den ikke rigtig binde an med. Naar denne f. Ex. skrev: »I de Aar, da de dansktalende blev udjagede af den sles-

vigske Stændersal og det behagede Officererne at klippe deres Skæg, stiftedes og aabnedes et Tivoli, som nød Æren af Kong Kristian den 8des Besøg. I det Aar, da Sprog- og Trykkefrihedsreskriptet udkom, havde Tivoli opnaaet en særdeles Glans, uagtet der hver Dag udgik en Tivoli-Avis af Hr. Siesbys Løvehoved«, tav *Tivoli-Avisen*. Men ellers var den ikke forknýt for noget, ikke en Gang for *Fædrelandet*. Og naar *Kjøbenhavns-posten* og med den *Forposten* faldt over den, var den ligefrem overlegen i sin Haan.

Den havde sagkyndige, men bitre Artikler om Kjøbenhavnerne. »Kjøbenhavnerne«, skriver den, »have Navn for at være et meget fornøielseslystent Folkefærd. Det kan være, men saa meget er vist, at deres Fornøielse i Almindelighed mere bestaaer i at more sig over en Ting end ved en Ting. . . . De undersøge enhver Ting med et vist paataget Kjennerblik, opløse den med en fin Subtilitet i dens inderste Dele og skue ned derpaa med stolt Foragt . . . En af de mest yndede Talemaader er: »Er det det Hele?« og det er tilige en af de mest betegnende, da deri det karakteristiske ved Kjøbenhavnernes Betragtningssmaade fuldkommen udtaler sig.«

Tivoli-Avisen havde Artikler om »Livets Hurtigløbere«, »om Nyttens af at lade sig veje«, om »det blaserede Hverdagspublikum« og »det glade Søndagspublikum« og en Afhandling om »Nyttens af Keglespil«, hvori det udvikles, at »Keglespil er af yderste Vigtighed baade i sædelig, moralsk og politisk Henseende«; den havde smaa Notitser af mildt bebrejdende Indhold, som f. Ex.: »Ingen vil kunne nægte, at en Indgangspris af 16 Skilling er saa billig, at den ikke kan lægge Hindringer i Vejen for nogen, der maatte føle Lyst til at komme indenfor; desuagtet foretrækker mange at krybe over Plankeværkerne«. Den gottede sig over, at Tivoli var en

Gaade for nogle, mens andre troede, at Regeringen stod bagved det hele og støttede Tivoli for at aflede Interessen fra Politiken. Den havde forrykte Fjender, der foreslog, at den skulde beslaglægges; og den havde næppe helt kloge Venner, der — som Indsendere — i dens Spalter foreslog saa herlige Ting som at flytte Operaen fra det kgl. Teater, »hvor den dog sygnede hen«, til Tivoli. Og den havde endelig sit *Løvehoved*, hvori Folk kunde nedlægge Forslag, Besværinger og Notitser om alt, hvad der angik Tivoli. De vigtigste af dem blev trykt: »Højstærede! Hvor blev Bomben fra 1807 af, som blev lovet »om meget kort Tid« at blive udstillet? Kan man vente at have den Fornøjelse at skue den, eller skulde den muligen være sprungen sin Vej?«
•Da jeg er temmelig lille, vilde det være meget rart, om Theatergulvet kunde blive nogle Alen højere, thi nu kan jeg ikke see andet end Lufterne paa Theatret. Ærbødigst, en 8-aarig Tivoligjæst.«

Men alle Bidragyderne til *Løvehovedet* var ikke lige heldige, de fleste snarere yderst uheldige; derfor forsvandt det ogsaa hurtigt; »det blev«, siger Avisen, »et Afløbssted for utaalelige Flovheder og raae og plumpe Invectiver.«

Da *Tivoli-Avisen* selv døde Stråadøden i 1846 gav den Plads for et Program uden noget som helst andet; først da Avertissements-Moden trængte sig rigtig frem, fik Tivolis Programmer det samme smagløse, forretningsmæssige Godtkøbspræg som alle vore andre hjemlige Programmer. Den Forandring indførtes i Jubilæums-Aaret, og den kommer vel desværre aldrig af Mode. Om end alt andet i Tivoli er klædt i Festdragt, er Programmerne stadig kun kedeligt udstyrede Avertissementsblade. Det er kedsommeligt at daske rundt med det store Stykke Avispapir; men det kan vel ikke blive anderledes, saa længe Tivoli tager 6000 Kr. om Aaret (i 1888 12,000 Kr.) for Retten til at sælge Programmer paa dets Territorium.

Fra 1844—46 skrev Tivoli selv sin Historie; efter den Tid maa den søges i Dagblade, Ugeblade og hundrede andre

Steder. Tivolis egne Programmer duer kun til at garnere Plænen, naar Fyrværkeriet er brændt af.

I Ny og Næ har der forvildet sig et Grundlovsdigt ind paa Programmet — bl. a. af Siesby, Ad. Recke, Hansen og Drachmann — men Reglen er: Program og Avertissementer. Ikke et Billede, ikke en Stump Text, der kunde give én Lyst til at gemme et Numer som et Minde. Kun et enkelt danner en Undtagelse. Tivoli holdt Fest i Anledning af Kongens og Dronningens Sølvbryllup; den Aften prydede Programmets Redaktør sit Blad med følgende allerkæreste Kranskegpesier:

Kongen og Dronningen:

Dem Himlen velsigne! Gid snart de favne
hvert lidende Barn, vi nu maa savne.

Kronprindsen:

Dit varme Hjerte, Du vordende Drot,
har voldet, at Folket alt huer Dig godt.

Prindsessen af Wales:

Du Bretlands Haab, Du Danmarks Datter,
gid snart vi glade Dig hilse atter.

Kong Georg:

Hil Dig, o Drot, Du har ej beskjemmet
Kong Frederiks Haab, da Du drog fra Hjemmet.

Storfyrstinde Maria Feodorowna:

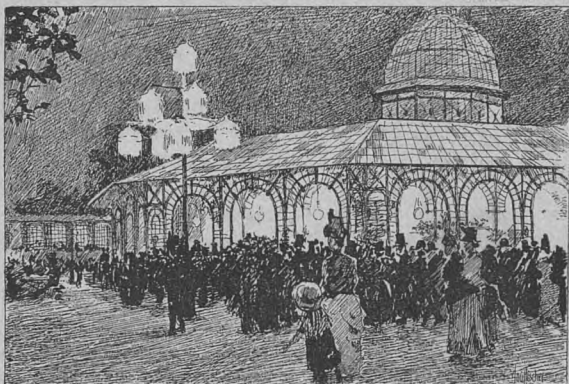
Du fagre Rose fra Danmarks Sletter,
Dit Komme Glæde og Vaar forjætter.

Thyra:

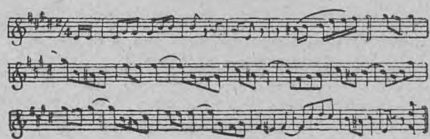
Den Lykkestjerne, Din Slægt har tændt,
har endnu ikke sin Bane endt.

Valdemar:

Dit kjække Blik, Dit stolte Navn,
de varsle Danmark Glands og Gavn.

II.

H. C. Lumbye

Lumbye — det er Navnet, det første og sidste, der maa nævnes, naar Talen er om Tivolis Koncertsal.

Lumbye var Tivolis, da det saa Dagens Lys, han vil være det den Dag, det ikke er mere. Hans Navn har levet sig ind i vor Erindring gennem tusinde glade Minder, rum-

mende et Væld af Toner, som gør Sindet let og Hjertet glad, hans livfulde Musik har taget os fangen og bundet os med stærke Baand.

Gamle Lumbye — som var ung til det sidste, som under sine hvide Haar bevarede Ungdommens Friskhed.

»Han naaede aldrig ud over Grænsen af den første Ungdom«, hedder det i en af Nekrologerne over ham, »Vidunderbørn bliver sjældent gamle, og han var et ægte Vidunderbarn, han vedblev at være Barn, saalænge han levede, baade før og efter at han havde naaet den tredje Snes.«

Da Tivoli holdt 25 Aars Jubilæum, og en Feuilletonist søgte Lumbye for at faa ham til at fortælle noget om sit Liv, vidste han intet andet at sige end: »Ja det skulde jeg gerne, men jeg har egentlig aldrig oplevet noget rigtigt. Alt er saadan gaaet af sig selv, som det bedst kunde. Jeg har lavet Danse, og jeg har ført an, og — — ja det er i Grunden alt, hvad der er at fortælle.«

Det gik just for Lumbye, som det bedst kunde. Sjældent satte han sig ved Klaveret eller Skrivebordet for at *vilde* komponere. Men naar han efter Middag tog sig et Blund, kunde han pludselig fare op, styrte hen til Klaveret, spille en Melodi igennem og saa kradse den ned ved Skrivebordet. Mange af hans Kompositioner er fødte efter en stille Middagslur, og mange efter en glad Aftens lystige Lag.

Paa denne Vis skal *Champagnegaloppen* være bleven til. Denne Galoppernes Galop, der har gjort Lumbyes Navn kendt i enhver Krog herhjemme og skabt hans Berømmelse Verden over, der er spillet under Jubel de tusinder Gange og kaldes Bravo-Raabene frem, hver Gang dens første Strofer høres, der ildner op som Finalen paa en Aftens Balglæder — *Champagnegaloppen*, den ægtteste, gedięneste Lumbyer, blev undfanget — lyder Sagnet — da Lumbye en Morgenstund glad vandrede hjem fra et lystigt Champagne-Gilde. Da Soleu sendte sine første Straaler ind ad Vinduerne, sad Lumbye ved sit Klaver og spillede den udødelige Galop, der burde kunne gøre Champagnen til Nationaldrik — hvis den ikke var saa forbandet dyr.

Talrige er Sagnene, der knytter sig til den. Et af de mindst trolige turde vel være Sagnet om, hvorlunde en fattig dansk Mand i Amerika vandt en dejlig ung Piges Hjærte og Haand, med hvilke der fulgte Gud maa vide hvor mange

H. C. Lumbyo

Tønder Guld, ene og alene fordi hun i et Værelse ved Siden af hørte ham spille den bedaarende Champagnegalop.

Forført af dens Lykke skrev Lumbye den ene ny efter den anden, men overgaa sig selv kunde han ikke. Mange har gjort Forsøget efter ham, men ingen har fordunklet den *rigtige* Champagnegalops Ry.

Stor har Lumbyes Popularitet altid været, saa stor, at Tivolis Direktion i sin Tid ligefrem prøvede at lægge

en Dæmper paa den. Den udstedte i 1845 følgende mærkelige Bekjendtgørelse: »Da det i den senere Tid har været Orkestret i Koncertsalen umuligt pr. fra Kl. 7—11 at udføre de i Programmerne anmeldte Musiknumre paa en *anstændig Maade* formedelst de hyppige *da capo* Raab, saa underrettes det ærede Publikum herved om, at intet Nummer *herefter* vil blive gentaget paa ovennævnte Opfordring.«

Naturligvis vakte den megen Folkehyldest Forargelse i de Kredse, for hvem Lumbye ikke var *fin* nok, for hvem han kun var *Dansekomponisten*. De glemte rent, at Lumbyes Geni ogsaa havde en anden Side, den for hvilken *Drømmebilleder* er Udtryk, den stemningsrige, naivt-inderlige, romantisk-hyggelege, den, der skabte Samarbejdet mellem ham og Bournonville, hvis Ballet-Romantik saa ofte inspirerede Lumbye til en Musik, der formede sig som en smuk og stilfuld Ramme om de Bournonvilleske Stemningsbilleder.

Udlandet overøste ham med Ros. Paa en Koncert-tournée i 1845 fik han Tilnavnet *Nordens Strausz*, blev stillet ved Siden af Berømtheder som *Lanner*, *Musard* og *Labitzsky* og overroset af Bladene. Berlins »Figaro« udbryder: *Lanner est mort. Vive Lumbye!* og i Wien, og Paris var Begejstringen stor. Men alt det besejrede ikke de hjemlige Klassikeres Kølighed. Bournonville maatte stride en haard Kamp, før det lykkedes ham at skaffe Lumbye saa megen Anerkendelse, at man gav ham et Musikstipendium.

Lumbye var en god Kjøbenhavner, der holdt af sit Tivoli; han holdt af det, saa han satte hele Anstalten paa Musik. Han lavede Skydebane-, Dampkarussel-, Teater-, Cirkus-, Rutschbane-, Gondol-, Tivoli-Ø-, Bazar-, Herkules-Tempel- og Volière-Galop, ja om det saa var »Kraftprøven«, gav han den Musik at gaa paa. Han gjorde det dog næppe altsammen af et glad Hjærte; han havde et Par Aar den mærkværdige Forpligtelse at skulle lave én Komposition ugentlig til Tivoli, hvad Under da,

om der i denne Masseproduktion — det hele Tal paa hans Kompositioner er 3—400, hvoraf alene de 70 falder paa de første Tivoli-Sæsoner — findes Ting, der kun er af middelmaadig Værdi.

Lumbye begyndte i Tivoli med et lille Orkester paa nogle og tyve Mand, der dog efterhaanden blev til nogle og tredive. Han havde ikke sjældent Vanskeligheder at arbejde under, som man nu ikke tænker paa, f. Ex. Besværet med at faa tilstrækkelig mange Musikere. Saaledes finder man d. 28. Juni 1844 følgende Bekendtgørelse:

„Da flere Medlemmer af de forskjellige Musikkorps i Anledning af Hendes Majestæt Dronningens Fødselsdag ere udkommanderede i kgl. Tjeneste, vil i Dag, Fredag, Musikken i Koncertsalen ikke kunne udføres af det Lumbyeske Selskab og Harmoniorkestret, men kun af det Kor, der sædvanlig musicerer paa Øen.“

I Koncertsalen, der den Gang var en firkantet Bygning med to Musiktribuner, hver i sin Ende af Salen, spillede Lumbye afvexlende med Hr. Braunstein. Da Folk imidlertid var noget ligegyldige overfor det Braunsteinske Harmoniorkester, blev Lumbye efter et Par Aars Forløb Enehersker derinde. Aar for Aar knyttede han Tivoli og Kjøbenhavn nærmere sammen. Hans Venner var utallige, og han fik nye for hver Dag.

Der var en Aften i Koncertsalen en gammel, hvidhaaret Fisker, der bad om at maatte faa Lov at hilse paa Hr. Lumbye. Det blev tilstaaet, og Fiskeren var stolt »Han vilde da saa nødig rejse hjem igen til Jylland uden først at have hilst paa den berømte Lumbye.«

De fik en Passiar i Gang, og da Fiskeren tog Afsked, bad han om at maatte sende Lumbye en Violin, den havde ligget over 50 Aar til ingen Nytte paa Loftet derhjemme.

Lumbye lo og takkede, og tænkte saa ikke mere paa det. Men 3 Uger efter kom en Pakke, og den indeholdt den lovede Violin. Lumbye prøvede den og blev henrykt over dens smukke Toner. Den blev hans kæreste Violin og er nu gaaet i Arv til Sønnen Carl, der den Dag i Dag spiller paa den gamle Fiskers gamle Violin.

Det var ikke altid let i Lumbyes sidste Aar at faa ham til at spille de gode gamle Ting. »Folk bryder sig ikke om dem«, sagde han, »de vil have nyt.« Men hver Gang han saa spillede de gamle Ting, fik han noksom at vide, at det netop var det, man ønskede.

Overfor sine Musikere var han Kammeraten; saa gode Venner var de, at det nok imellem kunde hænde, der blev sløjet lidt af. Paa Prøverne var han altid omhyggelig med Symfonierne, men Dansene og andre lette Sager gled han oftest over med en Harefod.

»Det gaar jo brillant, Børn«, var de Ord, hvormed Lumbye jævnlig efter nogle Violinstrøg gav tilkende, at det snart kunde være nok. Og var saa en og anden blot lidt fiffig og lod ham vide: »Den kender vi forresten fra Musikforeningen«, saa var intet vissere, end at Lumbye smed Taktstokken med Udraabet: »Naa, ja, ja, Børn, skal vi saa ha'e en Pot Kegler?« Og med Lumbye i Spidsen gik saa den ganske Musik fra Koncertsalen til Keglebanen, hvor Spillet løb op i en antagelig Masse »Potter«.

Lumbye levede paa Inspirationen, derfor vidste han kun lidet, og lærte kun lidet. Erik Bøgh fortæller følgende om ham:

Da »et enfoldigt Pigebarn« indstuderedes paa Kasino, var Lumbye Musikdirektør, men ledede ikke Syngprøverne. Da han førte an til et af Sangnumrene, hvortil Melodien og Akkompagnementet er fra »Figaros Bryllup«, lagde han som himmelfalden Taktstokken ned og vendte sig om til Bøgh med de Ord:

»Aldrig har jeg hørt Mage til Arrangement! Det kan ikke vore største Komponister gøre Lincke efter.«

Bøgh spurgte, om han da ikke havde lagt Mærke til, at det var Mozarts originale Akkompagnement.

»Mozart! — naa, saa det er en Melodi af Mozart, ja, saa er det jo ikke saa underligt.«

Efter Prøven tilstod Lumbye, at han aldrig havde hørt »Figaros Bryllup« og kun kendte »Don Juan« af enkelte Numre fra Koncerterne. Og det var i 1853! da Lumbye var 43 Aar gammel og i 10 Aar havde dirigeret i Tivoli.

Denne hans naive Umiddelbarhed præger ogsaa hans Musik, der intet har af det skolede eller tillærte. Og mon Lumbye, hvis *Skolen* havde faaet hans Begavelse i sin kunstneriske Spændetrøje, var blevet netop den Lumbye, der ved Tivolis 25 Aars Jubilæum Aftnen og Natten igennem hylledes som den folkekære Komponist og tilsidst i den lyse Morgenstund kørtes hjem af en jublende Folkeskare, der spændte Hestene fra, den Lumbye, hvem Tivoli i ringe Erkendtlighed har rejst en Støtte midt for Koncertsalen, hvor hans Minde og Navn holdes i Ære.

*

*

*

Bald. Dahl.

Man kunde ikke gøre sig fortrolig med, at *Bald. Dahl* skulde være hans Arvtager. Man kunde ikke tilgive Dahl, at han hed Dahl, man vilde absolut, at han skulde hedde Lumbye.

Hvad brød man sig om, at Gade, Hartmann og Paulli, i hvis Hænder Afgørelsen af Musikdirektør-Valget var lagt, alle holdt paa Dahl fremfor nogen af den halve Snes Ansøgere — man vilde have Lumbye-Navnet, og

der var jo baade Georg og Carl, der stod højt i Gunst allerede da. Derfor blev der pebet derinde, pebet saa det rystede i Salens spinkle Træværk og de tynde Ruder. Først efter et Par Aftners hæftige Kamp fik Beundrerne med Damerne i Spidsen Overtaget og dængede Dahl saaledes over med Roser, at de foregaaende Dages Torne ikke følte saa skarpt. Men det var dog en Aarrække Skik og Brug, naar Tivoli

aabnede og naar det lukkede, at friske Mindet om den første Modtagelse op og pibe ad Manden, der ingen Verdens Ting havde gjort. Og da han saa endelig gjorde noget, og i 1881 begik en Ubesindighed, brød Uvejret voldsomt løs.

Man erindrer Historien: Feltmarskal *Moltke* havde været i Tivoli, og Dahl havde spillet »Heil Dir im Siegeskranz«. Der var ikke mange Mennesker derinde og slet ingen, der forargedes. Først da et Blad 3dje Dagen derefter opdagede *Forbrydelsen*, foer Kjøbenhavnerne i Tivoli og erklærede Koncertsalen i Belejringsstilstand. Det begyndte med et Par Piber, en Barnetrompet og lidt Hyssen; ved 2den Afdeling forstærkes Piberne, Dahl gør Bod og spiller »Landsoldaten«, men — man piber ad den. Saa »Champagnegaloppen« og — man piber ad den med. En Stemme raaber, mens der spilles: »Gaa til Berlin med det Skidt«. Ved 3dje Afdeling er alle Skranker brudt. En Mand intonerer »Den Gang jeg drog afsted«; hele Salen synger Fædrelandssange afbrudt af Raab som »Til Berlin«, »Smid ham ud«, »Ned med ham«, »Længe leve gamle Lumbye«, »Længe leve Georg og Carl Lumbye«. Dahl spiller lutter nationale Melodier, de høres ikke; Aftenen slutter med at Dahl spiller det Stykke, hvor samtlige Musici efterhaanden gaar. Da han staar ene tilbage, naar Larmen en ubeskrivelig Højde, Publikum er vildt.

2den Aften voxer Spektaklerne. Herrerne slaas. Damerne besvimer, en Herre springer op paa Musiktribunen og raaber til Dahl: »Jeg vil tale, jeg vil sige Dem, at De har lidt nok, og at her burde være en Gongong!« Han forsvinder og Gongongen kommer. Forvirringen bliver ubeskrivelig, Piberne slaas til Jorden, Borde, Stole og Bænke slaas i Stykker — en Nimbsk Opvarter, der tillige var Snedker, limede dem sammen om Dagen — det ender, skriver et Blad, »med de modbydeligste raa Optrin, der mindede om en Knejspe af laveste Art, ikke om vort prægtige Sommeretablisement med de smukke Traditioner.«

3dje Aften naas Højdepunktet trods Politi i Masse og Pianist *Leser* som »Pibefordriver«. Hr. Leser bliver de

Dages Helt. Da det er forbudt at pibe, naar der musiceres, er han engageret til at spille i Pavserne. Men der pibes alligevel. En ældre Mand lægger trøstigt for; der er intet uniformeret Politi lige ved ham, men sin Skæbne undgaar han ikke, de to civile Herrer, han staar imellem, er — Vicepolitidirektøren og en Politiinspektør. I sidste Afdeling begynder Dahl under uhyre Larm »Fatinitza-Marchen«, og et raskt improviseret Herrekor sætter strax i med Texten:

Du bist verrückt mein Kind,
Du muszt nach Berlin,
Wo die verrückten sind,
Da muszt Du hin.

Det ender med en hæftig Kamp med Politiet, der tilsidst rydder Tivoli og jager Folk ud.

Vildskaben naaede ud over Tivolis Grænser. Store Menneskesværme drog gennem Gaderne og peb og hujede udenfor Dahls Bolig; Dahl, der var syg og dødstræt efter de uhyggelige Aftner, maatte lægge Vejen hjem over Stadsgraven. Og imens var Lumbyerne, Carl og Georg, Genstand for stormende Ovationer, og Sanger-Knejperne havde propfuldt Hus paa lutter Nationalsange.

Underlige Folk de Kjøbenhavnere! Al den Staahej gjorde de for en Sang, der ovenikøbet er en gammel *engelsk* Melodi, hvortil en *dansk* har skrevet *tysk* Text til Forherligelse af en *dansk* Konge (Chr. d. 7de)!

Et lille humoristisk Nachspiel gav de bevægede Aftner. Politistyrken holdt Vagt derinde for sidste Gang, da der med et hørtes en skingrende Piben. Et Øjeblik efter stod en ulykkelig ung Mand omringet af en Skare Betjente.

»Hvorfor piber De dog. Menneske?« spørger Politiassistenten.

»Jo« — stammer den unge Mand, »jo, jeg er lige kommet fra Bornholm, og saa syntes jeg nok, at denne Bald. Dahl . . .«

Der var stærk Stemning for at lynche den flinke Yngling, der var rejst hertil fra Bornholm for at gjøre sin Borgerpligt, men han slap dog levende afsted.

— — Med hine Aftner var Dahl over det værste. Som han nu fører sig paa Dirigentpladsen, har han vundet sig et venligsindet Publikum og Anerkendelse som en dygtig og energisk Dirigent. Han har sammenarbejdet sit store Orkester udmærket, og han har været blandt de første til at bringe ny og god fremmed Musik over Grænsen, ofte længe før vor Opera tog sig af den. Og han har heller ikke ligget paa den lade Side, naar det gjaldt at skaffe de udenlandske Berømtheder hertil. Vi tager i Flæng nogle af de største Navne.

Først udenlandske Storheder, for hvilke Dirigenten har veget Pladsen, fine Folk med mange Ordner paa Brystet og *k. k.* i Titlen som »Hofbalmusikdirektør« *Edv. Strausz*, Musikdirektør *Brenner* og andre skattede Navne som *Ph. Fahrbach*, *Josef Gungl*, *Métra* og *Kéler Béla*. Endvidere Sangere og Sangerinder, Violinister og Pianister allevegne fra, Stjærner som den rigtige *Patti* og den amerikanske *do.*, *Emma Thursby*; *Trebelli*, der med Selskab gav »Numre« som hele Flotows »*Martha*« og det meste af »*Lucrezia Borgia*« og »*Troubadouren*«; Halvdanskere som *Lange* og *Ødmann* og Helsvenskere som *Lundqvist*, Frøknerne *Ek* og *Niehoff*; russiske Berømtheder som *Hermine Braga*, belgiske som *Dina Beumer*, engelske som Selskabet fra *Her Majesty's Theatre* i London, og franske som *Mdlle. Saurel* med Selskab, ikke at tale om en Vrimmel af italienske Sangere og endelig Virtuoser, hvoriblandt de sorte og brune ikke stod lavest i Rang.

Naar hertil saa føjes *Judic*, svenske Kvartetter med den *Luttemannske* i Spidsen, store danske Sangkor, der gjorde *Jørgen Malling* al Ære og Folk megen Fornøjelse, *Zigøjnerorkestre*, danske Militær- og Drengorkestre, svenske og russiske Musikkorps — »*Derjawa*«s bl. a., der til enhver Tid var parat til at give »*Livet for Czaren*« — sig saa ikke, at *Tivoli* ikke rundhaandet har flottet sig med Musik og Sang.

Det er forøvrigt ikke sjældent hændt, at man har benyttet Koncertsalen »i Mangel af andets Havelse«. Ved Børne-fester og andre Lejligheder har Skuespillere læst op derinde,

Mantzius, Fr. Madsen, Pio og Lindstrøm f. Ex., i et af de første Aar gjorde en Hr. *Jørgensen* Lykke som »Improvisator«, *Bishop*, den berømte Tankelæser, baade *saarede* og *dræbte* Folk i Koncertsalen og løb Haven rundt med det halve Publikum for at finde en Knappenaal gemt i en Peberbøsse, den lille Regnekunstner *Ph. Roth* gjorde her Byens flinkeste regnekyndige til Skamme, ja om det saa er en Bugtaler, saa har man en Gang — det ligger langt tilbage — overladt ham Koncertsalen til hans Mave-Kneb.

— — Koncertsalen er Tivolis Centrum. Her mødes hele *Kjøbenhavn* mellem 9 og 12, her slentrer man op og

Koncertsalens Veranda.

ned i det hædvundne, langsommelige Tempo, tager af Musikken, hvad der naar ud gennem de store Vinduer og lader de andægtige, der vil have alt, sidde indenfor. De to Strømme, der glider forbi hinanden Glashuset rundt, stryger jævnt og sindigt opad hinanden med Pludren og Hilsen, Snakken og Nikken og saa meget *Flirtation*, som kan gaa an paa Tivolis Østergade under Prismebelysning og mellem hundrede kendte Ansigter.

Det er *Kjøbenhavn*s første Promenade om Hverdagen, dets fineste om Lørdagen. Til Hverdagsbrug serveres her let, afvejlende Føde, Ting fra den forløbne Operasæson, flankeret af Minder fra længst forsvundne Dage, en Mundsmag af nye udenlandske Værker, isprængt med glade Danse fra alle Verdens Kanter og meget mere baade lysteligt og højtideligt. Men om Lørdagen er Koncertsalen *fin*. Man trækker mellem 8½ og 10 i Koncerthandskerne, hører

stiltfærdigt paa Afdelingens gediegne Musik eller den indforskrevne Sang, indstiller Marchen udenfor og tager alle Bænke og Borde i Besiddelse i Salen, hvor Bald. Dahl staar paa den lille Forhøjning, soigneret til det yderste, elegant i Holdningen, mens han sagte lader Hovedet følge Takten. Strunk og stiv som han staar der — stiv som hans berømte Skjortebryst — er der noget af en Militær over ham.

Det er heller ikke saa underligt, siden Dahl i 8 Aar har været ved Garden, hvor han aftjente sin Værnepligt. Da han havde tjent 5 Aar, mente han, det kunde være nok og ansøgte derfor Frederik d. 7de om Fritagelse for de resterende 3.

»Hvorfor vil Du gaa Din Vej?« spurgte Kongen. »Jeg kan godt lide Dig. Du blæser saadan en rar lille Trompet. Hvor længe har Du forresten tjent?«

— »5 Aar Deres Majestæt!«

— »Ikke længere, jeg har tjent i 31 Aar.« Kongen var 49 Aar og regnede Værnepligten fra 18 Aars Alderen.

»Men, Deres Majestæt, jeg beder Dem betænke, at der er Forskel paa en Konge og en Hoboist.«

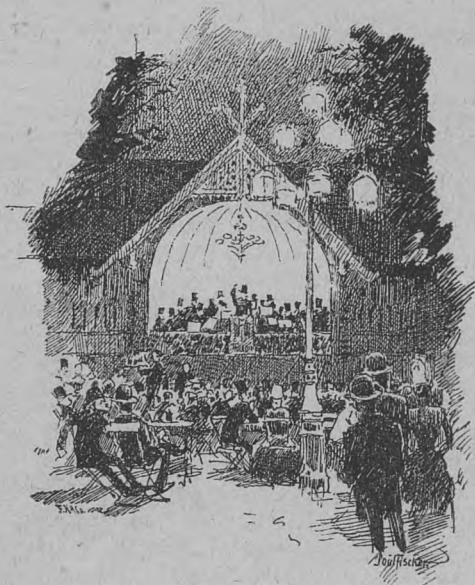
»Det har Du Ret i,« sagde Frederik den 7de og 10. Men det gjorde Dahl ikke. Han maatte tjene sine 8 Aar ud.

Tivoli har han tjent nogle Gange 8 Aar, Tivoli, der ikke alene forstaar at holde paa Folk, men ogsaa at holde dem unge. Hvem tænker paa, at Dahl har været *ved Musikken* i Tivoli i over 40 Aar? Spørg hele den Hær af Kvinder, der saa mange Aar har fulgt den elegante Hr. Dahls elegante Taktstoks elegante Svingninger — alle vil de give deres Hoved paa, at Dahl i 1888 er noget nær lige saa ungdommelig som i 1848. Faderen dirigerede den Gang Patomimeteatrets Blæseorkester; da han ved Krigen blev af med en Del Musikere, gjorde Balduin sin Entré paa Tivoli med at slaa paa Stortromme. Han avancerede snart til Lilletrommen og derfra videre, til han fik Taktstokken i sin Haand. Han var allerede 1863 Dirigent derinde for et lille Orkester i et tarveligt Lysthus lige overfor det nu-

værende Harmoniorkester. Da Lumbye nedlagde Sceptret i Koncertsalen, rykkede Dahl ind paa hans Plads og C. C. Møller paa Dahls. I en lang Aarrække har nu Tivoli haft to store Orkestre.

Koncertsalen har sit Publikum, *Harmoniorkestret* sit. Det sidste er Tivolis brede, det, der møder tidligt og abso-

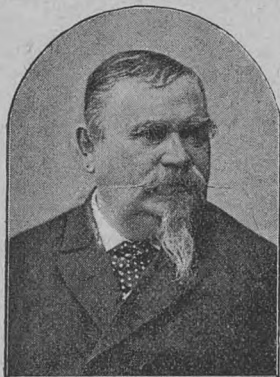

Harmoniorkestret.

lut foretrækker *Blæsere* for *Strygere*, det, der fløjter og traller Melodier, uden at ane hvorfra de stammer, der bryder sig Pokker om Titel og Komponist, naar blot Musiken er melodios, kvik og indsmigrende. For dem har C. C. Møller lagt Programmet godt tilrette og skrevet sine mange populære Kompositioner og indtagende Smaasange, der er

saa godt kendt. Den lille firskaarne Skikkelse med det barsk-militære Ansigt og Napoleonsskæget har i Tivoli naaet

C. C. Møller.

en Popularitet, som er rodfæstet gennem de mange Aars tro Tjeneste og ikke forringet, fordi *Georg Lumbye* nu staar ved hans Side. Men de to Dirigenter kommer udmærket ud af det sammen; de deler broderligt Aftens Arbejde og Gæsternes Hyldelse mellem sig.

Og begge kappes de med Bald. Dahl om at holde gamle Lumbye højt i Ære. *Hans* Navn er evindelig paa Programmerne. Det er *H. C. Lumbye* først og *H. C. Lumbye* sidst — men *Champagnegaloppen* allersidst.

Og farligere Medbejler kunde han vanskeligt have. Det Lumbyeske jævne Humør og brede Lune hører hjemme i Tivoli, og *Georg Lumbye*, der paa en halv Snes Dage nær er lige gammel med det Tivoli, i hvis Selskab han har tilbragt sin Barn-

Georg Lumbye.

III.

„Med Pjerrot er Folket blevet til og voxet op – Folket i Kjøbenhavn og Folket i Tivoli; han er af sydlandsk Oprindelse, men forlængst nationaliseret.“

Tivoli-Avisen.

Populærere Scene end Pantomimeteatrets findes intetsteds, talrigere Publikum har næppe noget Teater i Verden. Hver eneste Plads er optaget, naar Snirkelbygningens pralende Paafugl folder sin mægtige Hale sammen. Her er Rang og Stand og Formue uden Betydning; her er hverken Parket eller Galleri med Priser for rige og Priser for fattige; her kommer det kun an paa, hvis Interesse der er størst, hvem der først stiller sig op paa den grusbelagte Skraaning. Der

er ikke andre privilegerede end *Børnene*, der ved Feriefesterne faar reserveret en stor Baas helt nede ved Musiken, som de fuldstændig overdøver ved deres glade Bifaldsraab.

Paafugleteatret og dets Forgænger, det gamle Brædde-teater, har aldrig haft nogen *Krise*; dér har ikke forskellige kunstneriske Skoler fortrængt hinanden, dér har ikke været Systemskifte, ikke en Gang Direktørskifte. Thi fra Tivolis første Aar og til den Dag i Dag har en enkelt

Mand været den ledende: den bedst kendte og mest populære Mand i Danmark, Børnenes, de unges og de gamles Pjerrot: gamle *Volkersen*, Artist *Niels Henrik Volkersen*.

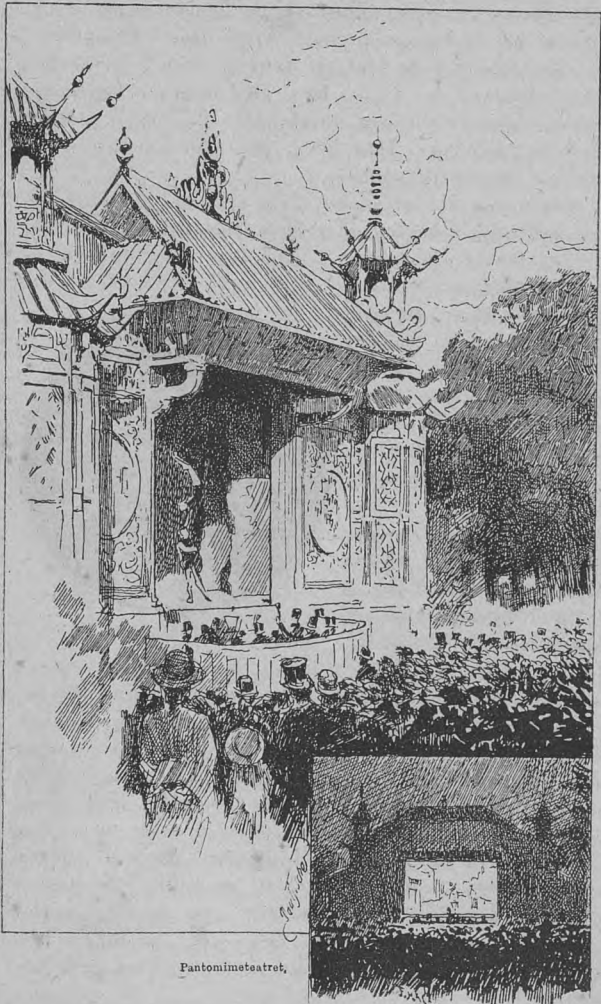
Han begyndte sit Liv som *Artist* og han holder haardnakket fast ved den Titel. Den staar indgravet baade paa hans Dørplade og i hans Bevidsthed. Den Titel er *hans* honneste Ambition. Han bytter den ikke for nogen Pris bort for Navnet *Skuespiller*.

Volkersen har set mange Slags *Kunster* paa sit Teater. Der har været »kinesisk og arabisk Kunstspil«, »Taagebilleder og Knaldgasflammer«, Gymnastik, Kraftkunster og andre Vidundere. Men det, der har voldet ham den største Sorg, er, at der i Ny og Næ ogsaa har været Skuespillere. Sommerveerne har ingen Beundrer i ham, deres Fremstillere har han ingen Respekt for. »Det er kun Skuespillere«, siger hangnavent sørgmodigt. Ikke en Gang Judic forstod han at skatte. Hvad vilde hun paa hans Scene?

Volkersen.

Volkersen er ikke alene *Artist*, han er *Athlet*. Det har han kongelig Bevilling for ikke én, men mange Gange. Først gjaldt Tilladelsen til at give atletiske og mimiske Forestillinger alene Provinserne, som Volkersen berejste sammen med Busholm og Hesse, uden just altid at høste Guld. Ved en Forestilling, de gav i Lyngby i 1838, tjente de saaledes 16 Skilling, som de broderlig delte, da de paa deres Hjemvandring naaede Trianglen. Det var omtrent ved den Tid, Volkersens Evne til at spille Pjerrot blev *opdaget*. Han var ansat som Bud ved det Bornholtske Selskab, der gav Forestillinger paa Vesterbros Teater. Da ingen af Artisterne gad male sig hvid for

Pantomimeatret.

at paradere som en almindelig Karnevals-pjerrot i Dramaet »Gustav den 3dje«, maatte Volkersen paatage sig den forsmaaede Rolle. Han havde Held med sig og gjorde stormende Lykke ved alle de Hokuspokus, han lavede med en Lanse, som en af de gæve Riddersmænd tabte. Endnu længe efter den Tid optraadte han som Athlet og Akrobat, bl. a. ved Figarofesterne. Men samtidig uddannedes han som Mimiker af Pettoletti og Jean d'Abis, der havde lejet Vesterbros Teater.

Det blev da ogsaa som Pjerrot han første Gang optraadte i Tivoli ved Festen for Carstensen den sidste Aften i 1843. Det var i »Harlequin mekanisk Statue«, han første Gang præsenterede sig for Tivolis glade Publikum.

Men allerede næste Aar kom Striden med *Pricerne*. De havde Eneret til at give sceniske Forestillinger paa Vesterbro, og Volkersen var »scenisk Kunstner«, paastod de. De gik til Kongen og Kongen lod sit høje Kancelli forbyde Volkersen at optræde. Men Volkersen fik Latteren paa sin Side ved sin »Pjerrots Ligbegængelse«. Og Latteren var den Gang som nu den Stormagt, der kunde hjælpe Tivoli i Farens Stund. Da Tivoli i nogen Tid havde fremvist levende Billeder efter Correggios Malerier, gav Kristian den 8de atter Volkersen den Ret, han selv havde berøvet ham: »Ligesom vi allernaadigst have forundt Athlet Niels Henrik Volkersen af vor kongelige Residentsstad Kjøbenhavn Bevilling til at give mimiske og atletiske Forestillinger m. m. i Kjøbstæderne i vort Rige Danmark med Undtagelse af bemeldte Kjøbenhavn, saaledes ville vi efter hans derhos gjorte Ansøgning allernaadigst have bevilget og tilladt, saa og herved bevilge og tillade, at han i merbemeldte vor Residentsstad maa give de anførte Forestillinger.«

Fra den Tid har Volkersen været den Athlet, der har baaret Tivolis Teater. Han fik ganske vist — efter i længere Tid sammen med *Busholm*, *Hesse* og *Winzenti* at have udført Kraftnumret »de fire Athleter« — i 1857 af Bestyrelsen Fritagelse for at være *stærk Mand*. Men det forandrede intet. Han var og blev Tivolis stærkeste Mand,

hvis Bæreevne var større end nogen andens. Hans Medbejlere til Folkegunst besejredes alle.

Hr. *Carl Rappo* var Volkersens Medbejler til Publikums Gunst i Fyrreerne. Han maa have været en saare udmærket Mand efter alle de Tanker, han kunde kalde til Live hos Tivoli-Avisens Redaktør: » . . . Vi ser denne ene Mand bære en Vægt som i det daglige Liv fordelt paa 10 Mands Skuldre vilde anses for en tilstrækkelig Byrde. Leder dette os ikke hen paa Tanken om den menneskelige Villies Kraft ligeoverfor Skæbnens Tilskikkelser?« Det er klart for enhver: Carl Rappo maa have været en mærkelig Mand! Men Volkersen optog Konkurrencen. For ham var intet helligt; ikke en Gang saadanne Ting som det kgl. Teater og Skandinavismen. Siesby viste Vejen, da han skrev: »Tivolis Teater har nu gjort et godt Skridt fremad til at kunne stilles ved Siden af det kgl. Teater: Det havde forleden Dag ladet opslaa Kontraplakater.« Og Volkersen fulgte efter i en Parodi paa en Beneficeforestilling paa det kgl. Teater i Sommeren 1844; den var kaad og godmodig som Nutidens bedste Sommerrevyer. En Sommerrevy uden Ord! Den hed *De skandinaviske Brødre* eller *De forvandlede Træer*. Den var i fem Akter og beskrives udførligt i Tivoli-Avisen:

Første Act. (Theatret skal forestille en norsk Fjeldegn, hvilken Tilskuerne godhedsfuldt anmodes om at sætte sig ind i).

Columbine (fransk Skuespillerinde) staaer paa et Fjeldstykke. Efter i nogen Tid i stille Begeistring at have beundret den norske Klippenatur (Mel. En nyfødt Sol i Østen gløder), forsvinder hun (Luren lader sig høre). Pjerrot (theologisk Student i Danmark) kommer ind (Vil Du være stærk og fri). Han føler sig saa underlig, saa beklemmt; han troer at føle skandinaviske Sympathier opstaae hos sig, og beslutter

at nære dem (Prümes Melancholie). Han fortærer derfor endeel norske Østers, drikker dertil en Snaps Dansk og $\frac{1}{2}$ Flaske svensk Porter (Att köra Watten, och köra Wed). Harlequin (Forvalter i Norge) kommer ind; Pjerrot, hvis skandinaviske Sympathier bestandig stige under

Nydelsen, tilbyder ham at deeltage i Maaltidet, men Harlequin formaaer ikke at nyde andet, end en eneste lillebitte norsk Østers; han er forliebt

i Columbine (Bespændt af Smerte; mit arme Hjerte; Arie af Pigen ved Søen), og har følgende ingen Appetit (Prümes Melancholie). Columbine kommer ind og ytrer sig sværmerisk om den norske Natur (Boerjeg paa det høie Fjeld). Harlequin begynder at gjøre smaa Hanebeen (Gid Du var min), men har ikke Mod til at erklære sig tydeligt, hvorudover Columbine, der er et fornuftigt og oplyst Fruentimmer, leer ham ud (Latterchor af Jægerbruden). Idul kommer hjem fra Marken, og deler de skandinaviske Sympathier med Pjerrot (Att köra Watten, och köra Wed). De erklære hinanden deres Kjerlighed (Det som min Læbe stammer svagt), og blande paa gammel nordisk Maneer deres Blod sammen (Luren høres). Den Gamle, den norske Bonde kommer til og erklærer (Vi Sømænd gjør ei mange Ord), at han aldrig vil give sit Minde til en Forbindelse mellem de to Elskende, førend Pjerrot vil opgive sine skandinaviske Sympathier, men Pjerrot er en alt for stor Ynder, baade af Østers, Dansk og Porter, til at han kan indlade sig paa et saadant Arrangement, og da Idul desuden bliver saa vred, at hun truer med at banke sin Fader, siger denne (Elskede Sophie; af Nei): „Ja! Ja! jeg har jo ikke noget imod Partiet; Pjerrot er jo en peen Mand og kan nok komme i Embede.“ De gaee. Emigranten (fransk) kommer ind (Marseillaisen), fulgt af en Bondekarl, med en Botaniseerkasse paa Ryggen. Han fremtager en Flaske Rødvin, som han drikker ud med synlig Fornøielse. Columbine kommer. Hun føler strax paa sig selv, at Emigranten maa være hendes Fader, hvem hun ikke har seet, siden hun var 8 Uger gammel (Der var en Tid, da jeg var meget lille). Hun henter nogle Dynere og Tepper og lægger sig til at sove, tilligemed Emigranten. Saasnart Orchestret kan antage, at begge ere faldne i Søvn, spilles en blid Melodie (Visse Lulle min Lire, havde jeg saadanne fire) under hvilken Tæppet falder saa langsomt som mueligt, for at gjøre Effect. **Anden Act.** Introduction (Visse Lulle min Lire; pianissimo) (Tæppet ruller ligesaa langsomt op, som det gik ned; om muligt endnu lidt langsommere, for ikke at forstyrre de Sovende). o. s. v.

Allerede den Gang spillede Volkersen Pjerrot som ingen anden; han arrangerede og indstuderede de gamle Casortiske Pantomimer og han forfattede alene, eller sammen med *Busholm*, mange af de bedst kendte nye. Og dog lod Tivoli ham vandre i Landflygtighed til Stockholm (Lehmann spillede Pjerrot i den Tid). Den Gang drog Kunstnerne ikke fra Stockholm til Kjøbenhavn; den Gang var Stockholmerne de flotte. De gav 80 Rigsdaler om Maaneden og Tivoli vilde kun give 60. Men Tivoli savnede haardt sin rigtige Pjerrot; det lærte at sætte for 20 Daler mere Pris

paa ham. Volkersen vendte hjem og har senere kun svigtet, naar Gigten hjemsøgte ham.

Men Konkurrenter til Folkegunsten har han aldrig savnet. Den notableste af dem alle var *Bjælke-Olsen*. Han var en Gang en berømmelig Jonglør, der hver Eftermiddag Kl. 5½ forlystede den talrigste Portion af Tivolis Gæster — *de tidlige* — med sine Bjælkeproduktioner. Han var en Gang en Mand, der var kendt viden om Lande, lige saa viden om som Vilhelm Wiehe, med hvem han var Dus. Men Volkersen besejrede ham og fulgte det kendte Statsmandsprincip at tvinge de overvundne til at antage Sejrherrens Sæder og Skikke. Bjælke-Olsen blev Medlem af Pjerrots Trup og endda et af de traurigste: den uheldige Frier, der til Slut altid findes yderst tilhøjre paa Scenen. Aften efter Aften i henimod 40 Aar kom han frem i Pantomimernes Begyndelse iført den langskødede Frakke, der i Aftnens Løb skulde miste sin Svalehale. Alle vidste, at det var Bjælke-Olsen, de vittige kaldte ham „Ræsonnøren ved Pantomimeteatret«, de godt underrettede vidste, at han var *Kanon-Olsen*, der hver Eftermiddag „tilkendegav“ Tivolis Aabning ved Kanonskud. Men meget faa huskede, hvorfor den fordums Skræddersvend hed Bjælke-Olsen. Og ingen vidste, at han hed *Rosenkrantz* — før han var død.

Volkersen har haft en trofast Skare med sig i alle de mange Aar, han har været Tivolis berømte Pjerrot. De to kendteste af dem — *Hesse* og afdøde *Busholm* — har været ved Tivolis Teater fra dets første Tid. Hesse var i en lang Aarrække Harlekin i alle de mange Pantomimer, der opførtes; og endnu trækker den gamle Mand — han er født 2den Juli 1817 — jævnlig i Harlekins brogede Dragt f. Ex. i *Hververne*, *Den mekaniske Statue* o. fl., og er da saa væver og adræt, at ingen uindviet aner, at det ikke er en ung Mand. Aarene har i det Hele ikke tynget stort paa ham; heller ikke udenfor Scenen vil man let antage ham for en 71-aarig Mand. Men Sagnet fortæller rigtig nok ogsaa, at han i sine unge Dage gjorde 25 dobbelte

Glædessaltomortaler for Carstensens Øjne, da han i 1844 bad om at faa Gagen forhøjet til 30 Rdlr. om Maaneden, og i Stedet for fik den sat op til 40.

Sammen med Harlekins Fremstiller fortjener Tivolis fire Kolumbiner at nævnes: Mad. *Busholm* og Frkn. *Hesse*, *Pettoletti* og *Olsen*. Kassanders Rolle spilles ufravigelig af *Busholm* og Pjerrots af *Volkersen*.

Enkelte af Volkersen og Busholms *Mimer* — f. Ex. »Oprørerne eller de tyske Friskarer« — var lokale, med Hentydninger til Stedets og Øjeblikkets Begivenheder; men i Reglen var de bestemt til at leve ud over Øjeblikket, og mange af dem lever endnu den Dag i Dag; et Par af de bedst kendte er vel „Pjerrots Fataliteter“ og „Den falske Husholderske eller Harlekin som Guitarspiller“. Men hvem tænker paa at finde, om *Casorti*, *Pettoletti*, *Lehmann* eller *Volkersen* er Forfatter til: Pjerrot i Dyrehaven, Harlekin Skelet, Pjerrot som Koncertgiver, Pjerrot vanvittig af Kærlighed, Puncheselskabet, Harlekin Kok, den skæbnesvangre Nat i en Røverkrog, de tre uheldige Elskere, Pjerrots uheldige Ægtestand, Guldnøglen eller de tre Skovdjævla o. s. v., o. s. v. De Tableauer, der af og til er fremstillet, skyldes saa godt som alle *Volkersen*; saaledes f. Ex. „Kain og Abel eller det første Brodermord, 12 historiske, mimiske, plastiske Tableauer“, der udførtes i Begyndelsen af 70erne.

„Pjerrot er egentlig af sydlansk Oprindelse men forlængst nationaliseret,“ skrev Tivoli-Avisen med Rette. Det er *Casorti*, *Adolf Price* og først og fremmest *Volkersen*, der har naturaliseret Pjerrot i Danmark. Volkersen Pjerrot

Hesse.

er *dansk*; han udmærker sig ved grotesk, tør Humor; han er rask og kejtet paa samme Tid og han *gotter sig* over

Busholm jun.

sin egen Dumhed, der glimtvis afbrydes af polisk Snedighed. Det er navnlig ved Overgangene fra den mest stillestaaende Dumhed til den pludseligt vaagende, ilfærdige Snuhed, han naar den store komiske Virkning. Derfor er Volkensens Pjerrot ogsaa først og fremmest Børnens Pjerrot; der er aldrig stærkere Jubel, end naar Børnene er stuvede sammen i deres reserverede Baas. Det er deres Raab: „Sig noget Pjerrot“, der Aften efter Aften lokker ham

frem foran det nedrullede Tæppe, hvorfra han med en forfærdet Grimase i ilsom Flugt trækker sig tilbage. Men adskillige Gange har et andet Raab lydt; naar Volkens har været syg og *Busholm jun.* har spillet Pjerrot, var Raabet: „Hvordan har Pjerrot det?“ Saalænge Volkens lever, er han den eneste ægte Pjerrot, men naar han en Gang trækker sig tilbage, vil *Busholm* blive det; thi han, der allerede som treaarig spillede „Djævleunge“ og i aarvis har spillet de forskellige Roller, har fortræffelige Betingelser for at kunne fylde Pjerrots hvide Frakke.

Udenfor Scenen er Volkens en elskværdig gammel Borgermand. Megen Sorg har han døjet i sit private Liv og ofte har Humøret vel næppe været synderlig lyst. Men saa galt, som Sagnet gaar, er det heller ikke; thi Historien om den humørsyge Mand, hvem Lægen anbefalede at se Pjerrot, og som viste sig selv at være Pjerrot, fortæltes om Casorti, før Volkens nogensinde var optraadt. Det er en Historie, der rimeligvis gaar i Arv fra den ene Pjerrot til den anden; thi baade Malere og almindelige Mennesker har en snurrig Tilbøjelighed til at fremstille Pjerrot som Melankoliker.

Men er end Volkersen Øverstbefalende paa Paafugle-
teatret, Enehersker er han dog ikke, især ikke nu, da det
gamle Træcirkus er nedrevet, saameget af det, der tidligere
fandt Husly der, nu maa søge til *den aabne Scene*.
Jonglører, Athleter og magre Børn, der tjener Føden til
smækfede Forældre, optræder
hver Eftermiddag og Aften
paa Teatret; og selv Skue-
spillet, der tidligere var Cir-
kus' Særeje, maa nu søge
Plads paa Pjerrots Scene.

Naturligvis var Cirkus op-
rindelig bestemt til Berider-
forestillinger; men i 3 Peri-
oder har det dog haft faste
Skuespillerselskaber, i 1855,
64 og 74. Af Skuespillere

som Hr. og Mad. Schytt, Kirchheiner, Frederik Møller,
Helsingreen, Ferd. Schmidt, Carl Wulff og Helga Bluhme,
spilledes enakts Vaudeviller og mindre Lystspil. Saa
korte var Forestillingerne i 1864, at der var 3 hver Aften
og endda Optræden af et »Saharaselskab«. I de sidste
Aar af Cirkus' Liv var Sommerrevuerne bleven eneherskende
derinde. De overlevede den gamle Bygning med Telt-
taget og Spiret og fortsatte med et nok saa fornøjet sommer-
fugleagtigt Friluftsliv paa den aabne Scene. En god
Sang sunget fra den Scene af Frederik eller Elisabeth
Christensen har lettere end nogen anden til at blive Øje-
blikkets Slagsang. Man saa det det Aar, da Sangen med
Tivoli-Omkvædet var ny; den bragte Folk i godt-Humørs-
Stemning, saa de nynnede halvhøjt de lidt *zünftige* Tivoli-
forherligende Strofer med den kvikke Melodi:

Hva' saa? Hva' saa?
:| Saa skal Du bare jolle i
Tivoli Tivola Tivolivolivola,
hele Natten solde i
Tivoli Tivola Tivolivolivolivola. |:

Den gamle Cirkus.

Italiensk Fest.

IV.

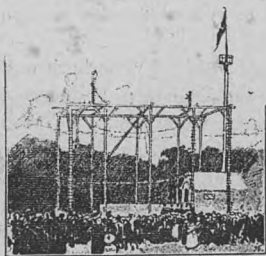
„Skjønt er det muntre Tivoli,
 naar det i Solglands bader sig,
 naar det langs blomstersmykte Sti
 sin Skjønhed viser Dig.
 Men i sin rette Høitidsdragt
 Du seer det først, naar Lysets Pragt
 sit skjøne Farvespil har lagt
 derover, straaleric.“

Der er faa Begivenheder i de sidste 45 Aar, som Tivoli ikke har hædret med en Fest. Norske og svenske Studenter, franske Journalister, kronede Hoveder, fremmede Læger, sønderjyske Piger og sønderjyske Mænd, italienske Gesandter og russiske Mussikkorps — »efter Ordre« — de har alle haft deres Fester og selv betalt Gildet ovenikjøbet. Der er ikke den Kongres her i Byen, uden at mindst et af Møderne holdes i det illuminerede Tivoli.

Tivoli arrangerer Fest, saasnart der er mindste Anledning. Og det arrangerer Fest uden mindste Anledning.

Det er nu en Gang et letsindigt Søndagsbarn, der elsker lyse Festklæder. Det trækker i Sommertøjet, længe før Sommeren kommer. Og det frister andre til samme Letsindighed. Thi naar Tivoli siger: »Kom ind og se, hvordan Sommeren klæder mig«, saa kommer hele den faste Stok af trofaste, der gaar i Tivoli, hver Gang de ikke ved, hvor de skal gaa hen. De Folk bliver aldrig klogere, uagtet de har en aarelang Erfaring for, at det bliver Vintervej den Dag, Tivoli rider Sommer i By. Det er Tøvejr, naar Dagen begynder, men det bliver Frost, inden den ender. Og det blæser den Dag. En Storm, der hvirvler Byen rundt med Favnen fuld af Kulde og præcis Kl. 4 stiller ved Tivoli. Naar Portene smækkes op, tager den fat, kyler det ventende Folk gennem Sideindgangene og stormer selv — blæsende ad Entreen — gennem Tælleapparatet. Og inde i Haven rusker den i Træerne, saa de tyndt paaklædte Grene piber og klynker. Haven fejer den over saa rent, at den bliver den nydeligste Dansestræde at se til. Og Kulde kiler den ind alle Vegne, saa den ikke vil ud igen. Alt bliver prøvet. Der er dem, der løber Væddeløb — uden Tilladelse og uden Præmier —

Plænen.

rundt om Kunstnerplænen, hvor Akrobater hænger og klasker mod hinanden, som Tøj til Tørring paa Stilladset, der ryster af Kulde og Alderdom. Man beundrer C. C. Møller og hans tapre Mænds kuldeknusende Ligeegyldighed. De lykkelige! De kan holde ud, mens vi andre lider, hærdede som de er i Øvelsen. De er jo selv *Blæsere* allesammen.

Saadan omtrent gaar det til, naar Tivoli holder Aabningsfest og vi rider Sommer i By.

Men vent blot et Par Uger længere! Saa mylrer de frem, de milde, lysfunklende, glade Aftner, Slag i Slag, i

uafbrudt Strøm, alle Tivolis *faste* Festaftner, hver med sit Særpræg, sin Duft over sig.

Der er først *2den Pinsedag*. Den Aften er der ikke en Siddeplads at opdrive i Tivoli efter Kl. 7. Det er Skovgæsterne, der fylder det. De har travet rundt i Skoven, med kærlig Haand knækket de friskeste Skud af Smaabuskene, med venlige Smil plukket Kæmpebuketter af de yngste, spæde Blomster; de har ladet Solen brænde Blomster og Blade, ladet Haandens Varme tørre hver Draabe Saft af dem, de har drysset dem omkring paa Stier og støvede Veje, hvor deres Øjne har suget Friskhed og Lys. Hvor skulde de gide gaa hjem til sig selv, saa snart de atter kommer til den støvede By? De maa have Friskhed og Sommergrønt, indtil de sover ind af Frisklufttræthed — *Tivoli*.

Det *maa* være en af dets rigeste Aftner. Thi der forlanges intet usædvanligt. Det kan spille sine ordinæreste Melodier, det *gør* intet. Det er første Gang de efter lang Tids Forløb atter høres i Sommerluft. Det kan nøjes med at lade et halvt hundrede Rakter gaa til Vejrs; man er jo dog for træt til at gide se noget nyt den Aften. Blot opfriske gamle Minder, blot sige et velment: »Paa Gensyn gamle Ven!«

Og *Grundlovsfesterne* med *5te Juni* i Fyrværkeritransparent. Ja, de kan maaske en Gang igen blive Fester med godmodig Hygge. De har en Gang været det. I Tivoli samledes i 50erne — første Gang 1855 — Laug, Foreninger og Korporationer og fejrede en glad Eftermiddag. Den Gang var der kun én Festplads Grundlovsdagen. Og saa langt frem som til 1864 var Freden saa stor, at en upolitisk Hr. *Sommer* under almindelig Glæde kunde fremsige »Friedens Sejr«. Men senere var selv Tivoli, denne Indifferentismens fødte Høvding, nærved i Stridens Hede at lade sig rive med til at tage Parti. Og i aarvis har vi nu den Aften gaaet og skelet politisk til hinanden derinde i Lyskæret fra de tusinder af Lamper.

Men saa kommer strax efter den gladeste Aften, *Mid-*

sommerfesten, Svenskernes bedste Fest, hvor hver svensk Mand skal more sig og hvor Sunddamperne kun er Færgebaade mellem de skaanske Havnebyer og Tivoli.

Midsommer: Rosernes, Jordbærrenes og de lune Sommeraftners Tid. Da er Tivoli smukkest. Hvem vilde ikke beundre dets tusinder af Roser, selv om Plakaterne ikke indeholdt det kedelige: »Publikums Opmærksomhed henledes paa Rosenfloret.«

Det er Midsommer-Dag de bedste Triumfer spilles ud. Saa er de bedste Artister paa Kunstnerplænen, Sommerrevuen paa Teatret, de største Raketter sat paa Stok og alt er endnu nyt og straalende. Saa nynner hver Plet i Tivoli den gamle kendte Opsang fra Fyrerne:

Natten graa og Dagen blaa,
saa er Tivoli ovenpaa.

Natten graa, saa Tivoli kan virke med alle sine Lys, sit berømte Vauxhall. Saa straalder hver eneste Bygning med Lys i grønne, røde og hvide Farvefigurer, saa pipler der straalende St. Hans Blus frem paa hvert eneste Punkt.

Den Aften fører *bröderna hinsidan sundet* an. Man hører deres fornøjelige Praten rundt om. De er mandstærke allevegne. Ingen forstaar at nyde Tivoli som de, absolut ingen. For Købstadfolk og Landboere er der altfor meget at se; de faar kun Halydelen med. Og for Kjøben-

havnerne er der altfor *lidt* — synes de selv. De spaserer lidt om og slaar sig saa til Ro et bestemt Sted hele Resten af Aftnen. Men Svenskerne er hos C. C. Møller, ved Bodega, paa Plænen, i Koncertsalen, hos Nimb, udenfor Panto-

Basaren.

mimen og ved Fyrværkeriet. Naar de tre Kanonskud er drønet gjennem Luften, hører man Svenskerne rundt om Plænen nynne den Erik Bøghske:

Det var en Aften paa Tivoli
endnu i Carstensen's Dage,
der skulde være Fyrværkeri
og det var netop tilbage;

Og skilt fra Tante jeg blev i Vrmlen,
da kom en Herre, som sendt fra Himlen,
med Paraply, med Paraply

Naar de synger Ordet *Tante*, det danske Ord, som morer dem mest og som de anvender, hver Gang de skal gøre Nar ad vor Maade at tale paa, ser de kærligt paa den nærmest staaende Dame. Og kun med Besvær kan de lade være at spørge: »Hur är det med *Tante*?«

Og naar Fyrværkeriets Glansnumre futter af, staar de ikke og brøler det uopslidelige »Guldregn, aah!« Nej, fra dem hører man: »Det är bra.« »Ja, Gu min själ är det vackert.«

Men naar det første Slutningskanonskud drøner, gør alle de af dem, der »er paa egen Haand«, højre eller venstre om og vandrer i Gaasegang — »Nå ja femti öre« — ind i »Kisten«, hvor der saa en halv Snes Minuter kun høres: »Ångbåten Du! Ångbåten Du!« Og paa »ångbåten«, helt til den kommer midt ud i Sundet, lyder det:

„Det var en Aften paa Tivoli“

— — Efter Midsommer mylrer Festerne frem: »Børnefester«, »Feriefester«, »Fyrværkerifester«; men de ligner hinanden som den ene 50-Øre den anden. Det er som *Korsaren* skrev, parodierende Avertissementerne: »I Dag, Fredag, gives den samme Fest som i Gaar Torsdag. I Morgen, Lørdag, gives den samme Fest som i Dag Fredag. I Overmorgen, Søndag, gives den samme Fest som i Morgen Lørdag«. Det er blot Etiketten, der forandres, Varerne er de samme: *Vauxhall* og *Fyrværkeri*.

Vauxhall! Hvormange ved vel, at det mærkelige Navn hidrører fra en Englænder, der hed *James Vaux*, og som 1615 ejede en hel Landsby nær London. Her blev der Aar 1700 anlagt en offentlig Have med Springvand, Illumination og Fyrværkeri. Ideen vandrede Verden rundt og kom saaledes ogsaa til Kjøbenhavn.

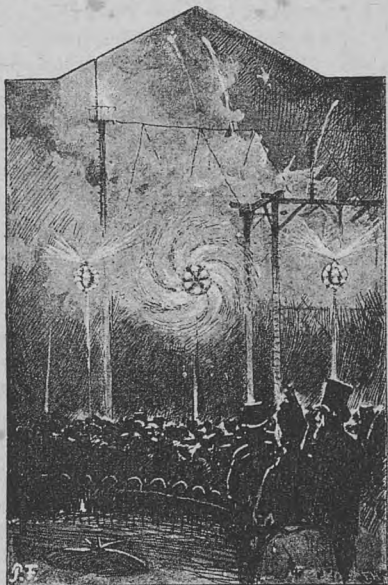
Men alle ved, at »Tivoli Vauxhall« vil sige, at der er Blus paa alle Tivolis 25,000 Lamper, saa der næppe gives en Krog, hvor tvende elskende kan fly hen i ensom, mørk Ubemærkedhed — — naar det er godt Vejr. I Regnvejr er det en anden Sag. Noget ynkeligere end Vauxhall i Regnvejr, kan man vanskeligt tænke sig. Det er om det, Tivoli-Digteren sørgmodigt kvæder:

Musa, svøb Dig i Sørgeflor,
lad det dirre i Digterens Strænge,
om hans Harpe Cypressen Du hænge!
Ak, o Musa, thi Sorgen er stor,
tænk Dig et Vauxhall i Regnvejr!

Venlige Tivoli aabner sit Ly,
og den vrmlende Folkeskare
aned saa lidt den truende Fare,
at knap man skued en Paraply,
— hvem tænker paa Vauxhall i Regnvejr!

Nej, Tivoli i Regnvejr er frygteligt. Hvor skal man søge Ly, hvor skal man finde en tør Plet, hvor man kan anbringe sin kære Person? Det regner udenfor C. C. Møllers Sufflørkasse, det driver fra Træernes Blade, det rinder i Bække

Fyrværkerifest.

ned ad Skraaningerne, samler sig i Pytter paa Bænkene og bulrer paa Koncertsalens Tag. Gaslampetterne straalere ikke, Olielamperne slukkes og de bengalske Blus kan slet ikke tændes.

Og *Fyrværkeriet!* Det *skal* have godt Vejr. Det tager

sig ikke ud i Blæst, det kan ikke futte af i Regnvejr og det ser dumt ud, naar Himlen smælder *sit* Fyrværkeri af over Hovedet paa én.

Men en Nat med stille Luft og let Sommerdis er Tivolis Fyrværkeri rigt og straalende at se. Saa stiger Raketternes Sværm op mod den natmørke Himmel og spreder Lys viden om, efterladende de særeste Røgfigurer drivende i Luften.

Højt Amici Raketten sender,
Tanken smukt den mod Himlen vender,

meddeler et af Tivoliprogrammerne begejstret. Maaske er det *for* poetisk; snarere vender Raketstokkene Tanken mod Koncertsalens Glastag.

Gaetano Amici kaldtes herop fra Italien; da alle de gyldne Løfter, man havde givet ham, ikke blev holdt, trak han sig i nogle Aar tilbage, mens Overkrigskommissær *Høegh-Guldberg* virkede i Ildfaget. De to Mænd og Kunstfyrværker *Busch* har mange hundrede Aftner fristet Kjøbenhavnerne til det Udraab, der nu en Gang betegner Højdepunktet af den Begejstring, en Kjøbenhavnner mener det passende at hengive sig til: »Guldregn, aah!«

Fyrværkerierne har altid været Tivolis Hæder. Men de er egentlig ikke bleven bedre med Aarene. Raketterne rækker højere, der er større Farvevirkning ved dem nu; men der er ikke Gnist af dramatisk Liv over en Fyrværkerifest nu til Dags. En Sol hvirvler rundt, Ildslanger hvisler i Luften og Raketter knalder og lyser. Men i tidligere Aar var Fyrværkerifesterne Lysdramaer. Der var »et stort pragtfuldt Søslag mellem Hans Majestæt Kong Frederik den Syvendes Lystkutter »Neptun«, en Fregat, en Brig og en Kanonbaad, alle fire Skibe for fulde Sejl. Fregatten sprænges i Luften og til Slutning vil en Kanonsalve og en Masse Raketter fra Hans Majestæts Kutter tilkendegive Slagets Ende.«

Med berettiget Selvfølelse føjer Programmet til: »Der er nok Anledning til at sige »Aah«!«

Den Gang begyndte Tivolis Fester midt paa Eftermid-

dagen og varede til langt hen paa Natten. Da var der Optog af alle Arter om Eftermiddagen, Fyrværkeri fra 7—11 og Bald. Dahl spillede i sin lille Pavillon fra 4—1 $\frac{1}{2}$ eller 2.

Tivolis berømte Dreng-Garde var Æresvagt ved Festerne. Den gik i Spidsen og banede Vej for Optog som «humoristisk-allegorisk Sommertog til Vogns og til Hest, bestaaende af Sommerdronningen med Scepter og Overflødighedshorn, fulgt af Figurerne Blæst og Regn, omgivet af Skyer, derpaa den vandrende Tryllehave i kolossal Størrelse, som Snoge, Firben, Frøer, Fluer og Insekter. Endvidere spacerende Blomsterkurve og Buketter samt Haveurter i 4 à 5 Alens Højde. Derpaa Amagerpiger, Gratier og en lille Amor paa en Hest, der drager Storkens Triumftog. Storken sidder paa sin Rede, omgiven af kolossale smilende, grædende og sovende Svøbelse Børn. Til Slutning en Amme med Tvillinger paa Armen.»

Tivoligardister.

Ak, men den Gang den Art burleske Optog frydede »de tidlige«, var Menneskene — o: Kjøbenhavnerne — ogsaa langt bedre end nu. Den Gang var det ikke nødvendigt at have strænge Politivedtægter. Den Gang samledes Tivolis Musikkorps paa Plænen Kl. 1 om Natten og spillede Nationalsange. Ja og i de rigtig gamle Dage fik Bommanden ved Vesterport Ordre til at lade Folk slippe fri for de to Skilling, selv om de kom aldrig saa sent hjem. Dog — hvi rose vi saa vore Fædre? — det var kun, naar Georg Carstensen havde Benefice.

Nu er Tivoli en pæn Bedsteborger, der paa de stolteste Festdage, ja endog paa sin egen Fødselsdag, kravler til Ro henimod 12 Tiden. Om saa Midnatssolen virkelig, som paa Udstillingsplakaterne, kastede sine Straaler lodret ned over Tivolis Plæner, vilde det ringe sine Gæster ud Kl. 12. Det gør ingen Forskel efter Rang og Stand. Selv da Alverdens

berømte Læger kom sejlene i Eskadre og lagde til udfor Tivoli, gjorde det ingen Undtagelse. Og dog var det Tivolis stolteste Aften, da Skibene førte de mange berømte Mænd gennem Knippelsbro og Langebro under en Begejstring saa stor, at selv Politibetjentene svingede med Hjælmene og raabte Hurra. Og hele dette Tog havde Tivoli som Maal; den Aften repræsenterede det som ingensinde før Kjøbenhavn overfor Udlandet. Og da Lægeskaren med Musik i Spidsen drog ind i det glimrende oplyste Tivoli, hvor 26,000 Mennesker dannede Spalier, kendte Jublen ingen Grænser. Og Hurraraabene gjaldt i Virkeligheden Tivoli, vor *Repræsentant ved alle store Fester.*

Den Aften vilde *alle* Kjøbenhavnerne være de fremmedes Værter; de pressede sig i Skarer gennem Tælleapparaterne og Tivolis Kontor, der maatte tjene som Gennemgang. Hvad gjorde det, at Entreen var 75 Øre, at der ikke var en Siddeplads at opdrive, at man maatte drikke sin Bajer staaende, at Nimb kun havde Stearinlys, fordi »Vauxhallet« brugte al Gassen! Hvad gjorde Trængsel og Puffen og Træthed, naar vi blot kunde være med allevegne, med til at klappe af »Øens« Artistinder, juble over Marseillaisen i Kisten, brøle himmelhøjt »aah« ved Fyrværkeriet — være med i vor eneste *store Gildeshal.*

Porten.

Aldrig har Jublen været større og kun én Gang Besøget. Det var da de sønderjvske Piger gæstede Tivoli; den Aften var der omtrent 28,000 Mennesker derinde for at se de tre hundrede sønderjvske Piger i rødt og hvidt. Der var naturligvis Feststemning, men — den var noget mat. De sønderjvske Bønderpiger var *for* fremmede for Tivoli. De kjøbenhavnske Kavalerer sled sig pukkelryggede

for at konversere dem op til Tivolistemning; men de sled forgæves. De unge Kvinder følte sig dog for meget som fremmede, der manglede den jævne varme Følelse, der gjorde Slesvigernes gentagne Besøg i Tredserne til virkelige Fester.

Nej, Tivolis bedste Gæster blandt de fremmede — Svenskerne er naturaliserede — er og bliver *Franskmændene*. En lille livlig Franskmand, der stiller sig op under Prismerne og slynger en Del snøvlende Vellyd ud over en Skare, der ikke opfatter andet end »*Vive Danemarck*«, er altid sikker paa den vildeste Begejstring. Napoleon d. 3dies Navnechiffer i Transparent og en Haandfuld franske Journalister var nok til at henrykke Kjøbenhavnerne i 1867. Og under den fransk-tyske Krig, hvor Krigstelegrammerne blev opslaaet i Tivoli, havde det nær sat sin sunde Sans overstyr i lutter Vildskab. Den Gang blev Marseillaisen sungen udenfor Koncertsalen, afbrudt af talrige Taler for Frankrig. Den Gang drog Søstrene Carey fornærmede bort, da Publikum var ligegyldigt ved deres nette Dans, mens det klappede af en daarlig Danserinde, fordi hun havde en Trikolore i Haanden. Den Gang stormede Skarer fra Tivoli Pastor Schmaltz, Præstebolig i Studiestræde. Men selv da Tivoli var rykket bort fra sin dagligdags, klædelige Neutralitet, var det smukt for os. Thi det var Brændpunktet for Øjeblikkets Stemning i Kjøbenhavn.

Men *elskverdigt* har Tivoli vel været ved *Studentenfesterne* for en 40 Aar siden, hvor der holdtes »Symposier« paa Øen, Bal paa improviserede Estrader, hvor man drak Skandinavisme, hvor Nordmændene snakkede svensk, Svenskerne dansk og Danskerne svensk, hvor man kendte alle sine nye »Brødre«, men ikke sin egen kære kødelige Broder, fordi han snakkede »fremmed Tunge«. Da støjedes der i Tivoli, og gratis-Publikummet slog i Henrykkelse Ruderne ind i Ravelinens Vaghuse og gjorde Allarm rundt om paa Volden. Hvad gjorde det? Studenterne var jo Kælebørnene.

En Gang — for længe, længe siden — gjorde Tivoli

et Misgreb. Det var da det i 50erne arrangerede Karneval med Dans i Basarens Restaurationslokale, i Cirkus og paa en aaben Estrade. Det var godt nok arrangeret altsammen, og Balduin Dahl selv spillede op til Dans. Men — ja man kan nu hverken forme Kasinomaskerader om til Familieballer eller ustraffet lave Karneval i Tivoli. Thi der danses kun paa én Facon i Tivoli. Det er maaske *forkert*, men . . .

Dansestraden.

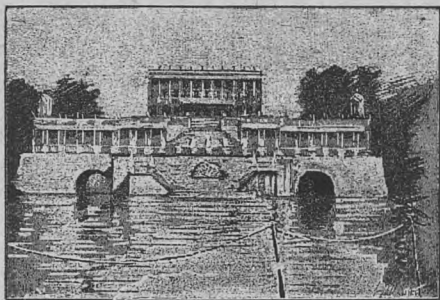
Sommeren er Tivolifesternes letteste Tid. Lidt »romerske Kampege«, nogle komiske Ballonfigurer, Sækkevædde-

løb — og saa naturligvis Ferie — saa har man f. Ex. strax en *Børnefest* med glad Latter om Dagen og træt Graad om Aften.

Men naar Eftersommeren kommer, og Børnene er i Skole, og de voxne synes, der er koldt i Tivoli, saa kommer den svære Tid, de egentlige *Arrangementers* Tid.

Saa maa Tivolis Arkitekter holde for; alt hviler da paa dem. Og ingen vil nægte, at de i 1887 udfoldede en Virtuositet, som om de hele deres Liv kun havde bygget italienske Paladser og arrangeret festlige Gondolfarter paa Venedigs Kanaler. Hvor tog Forum sig ikke bedaarende ud i stille Maaneskinsvejr, og hvor lød ikke Ocarinoerne nysseligt fra Gondolerne, der gled afsted ned ad Kanalen i »den italienske Gade.« Og hvor smagte ikke den italienske

Illuminationspalads fra 70'erne.

Vin, den man drak af Allemandsglas, sur som den reneste Urtekranmer-»Graves«.

Og *Amagerland* med Andedammen og alt det andet, der hører med til en velassorteret Amagerhusholdning. Hvor var den Dam med sin halve Alen Vand ikke naturtro, saa tragisk naturtro, at et Menneske vilde drukne sig deri. Der var Gilde for Arbejderne og midt under den gladeste Stemning talte en af de Overordnede haarde Ord til en af

de allergladeste. Hans Glæde svandt og Sorgen tog Bo i hans Sind. Med opsmøgede Buxer vadede han ud, til Vandet gik ham til Knæene. Saa belavede han sig paa at lade de sorte Vande favne sit Lig, og i fuld Fortvivlelse raabte han med Pathos: »Send mine Penge hjem til min Kone og mine Børn!« — —

Men den smukkeste af Festerne var dog maaske *Høstgildet* for et Par Aar siden. Der var saa lidt Arrangement, at man for en Stund glemte, at der overhovedet var noget arrangeret. Man lod sig rive med.

Den Aften tullede man rundt derinde og glædede sig over Bondehyttens mosgroede Straatag med Storkereden som den landlige Idyls Symbol. Og over den gamle Bonde- mand, der stod i Døren og røg paa sin sølvdækkede Mer- skummer, mens Folkene — Pigerne, Karlene, Husmændene, Drengene og Tøsene — i mageligt Høstgilde-Velvære travede omkring, som de selv fandt for godt. Koen laa fredelig og gumlede sit Græsplænefoder anden Gang, Faarene brægede veltilpas, Lammene gjorde de mest uforfalskede tumbede Krumspring og Gederne havde den rette stramme Lugt. Man indbilde sig, det var rigtig varm usigtet nymalket Mælk, Børnene gik rundt med i Smaakopper. Man stak i Tanker Haanden i Lommen efter de friske blankbrune Nødder, man altid havde saa mange af ved de sene Høst- gilder paa Landet; man ventede at se et eftergemt Æble falde, sammen med et vissent Blad, fra en Gren, man havde en Smag paa Tungen som af »Melange Nr. 4,« man hørte Kragernes veltilfredse »Kra, Kra«, naar de slog sig ned paa den endnu utærskede Sædstak . . . ,

Man vendte sig om, pressede sig gennem den tætpak- kede Mængde, drev ud i de oplyste Gange; og som Lyset kom, svandt Drømmerierne. Man hørte pludselig alle de mange Lyde, der sædvanlig blandes i et Virvar, hørte dem endog særlig distinkt, Dampkarusellen, de uopslidelige Ber- idermelodier fra Teatret, Dampharmoniet og C. C. Møllers Orkester.

Forstemt søgte man en Smule Ensomhed nede ved

Stjerne ved Stadsgraven, hvor der sent paa Aften var saa mennesketomt. Og dér faldt man i Tanker ... om Tivoli. Hvor kunde her ikke være forunderligt dejligt, om ikke Terrænet Aar for Aar var bleven saa skaanselsløst beklippet! Hvor kunde her ikke være æventyrrigt! Nu løber man paa tjærede Plankeværker, og over Plankeværkerne kigger jævne borgerlige Haandværkerhuse ind i den oplyste Have. Det store massive Hospital glør næsvist paa en og hypnotiserer traurige Tanker frem. — —

Men hvordan har der ikke været og hvordan kunde der ikke være — —.

Dér laa Stadsgraven før bred og blank, med favnedybte Mudder, døsig og fredelig i sin Magtfølelse. Den Gang gled der kluntede Baade bort fra Lyset ud i et Mørke, som Volde-nes Træer befolkede med sære Skikkelser. Og Blæsten blæste tyste Melodier i Træernes Kroner og Buskenes Løv.

Mørket Rorkarlens opsmøgede Ærmer, den klun-

tede Fiskerbaad, Tjærelugten, de tunge, massive Aarer og Bølgernes Skvulp mod Baadens Sider — — det kunde lade én tro, man gled ned ad en mægtig Strøm, hvor Strandbredderne laa i fast, sund Slummer. Kun en Vindmøllens Vinger hørte man suse travlt og ilførdigt, rundt, rundt, rundt som et perpetuum mobile.

Ja den gamle herlige Mølle, *Luciemøllen*. Om den, og hvad dens var, havde hørt med til det Omraade, paa hvilket fantasirige Hjørner og kunstfærdige Hænder tryllede Billeder frem. Hvor kunde der ikke rundt om den paa varme Søndag Eftermiddage have samlet sig glade Skarer af jævne Borgerfolk, staaende, liggende, siddende, enkeltvis og i Grupper, rundt om den og nedad Skraaningerne. Paa Rundgangen og i de højtsiddende Vindusglugger Møllersvende i meledede Dragter, dasende Søndag Eftermiddagen hen, mens Møllevingerne trent susede rundt, smykket med spraglede Baand, og Kværnene gryntede halvvarm fed Grut. Omkring Møllen danser en Skare Sextur under Stamp med Fødderne og Klask i Hænderne og paa Hofterne. Og rundt om ligger glade Mennesker og spiser deres medbragte Mad. — —

Mad med i Tivoli! . . . En Saga snart!

Og en Gang laa midt ude i Graven den tætlovede Ø, der i Tivolis første Tid var helliget Videnskaben og Naturen, skærmet mod Besøg af Folk, der ikke havde Raad til at betale 1 Skilling i »Bropenge«.

„Bag høje Volde og Grave
med lette Flydebro,
ligger Øen derovre
i paradisiske Ro.

Naar al den Støj og Tummel
Dig fast bedøve maa,
Du dér kan Tilflugt søge,
og smukt til Ro Dig slaa.“

Saa stor var dens fredelige Skønhed, at i Tivolis andet Aar vandrede 144,000 Enskillinger ud til dens Taarnbygning for at skue Himlens Stjærner gennem Teleskopets

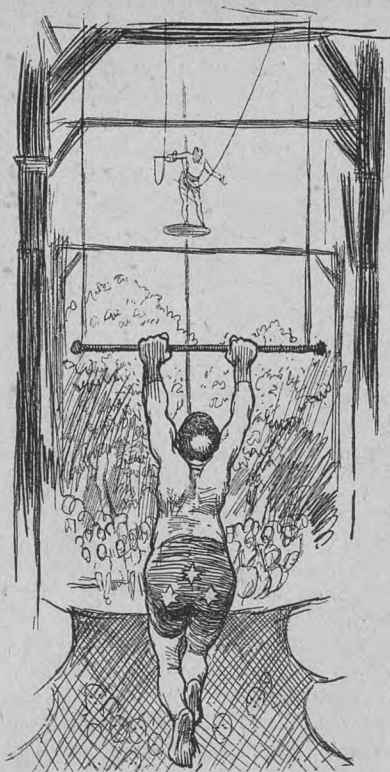
Glas. Og da det gamle Taarn var brændt og den mangekantede Pavillon med Verandaen, der rejstes paa dets Plads, var viet til Sangen, valfartede Skare efter Skare ud for at høre Sangens »Stjærner.« De modige Herrer vovede sig helt ind, hvor det Ramsøeske og Vallentinske Selskab og »Gretchen« herskede; de nysgærrige Damer og undselige Ynglinge vandrede paa Stien, der snoede sig halvskjult af det tætte Løv, rundt om Øen, langs Stadsgravens mørke Vand. Og de romantiske laa stille i Baaden bag Øen og lyttede til Sangen, der lød dæmpet ud gennem Løvhanget, ud fra denne Tivolis smukkeste Plet.

Den Gang kunde man endnu hengive sig til Drømme i Tivoli. Men nu brydes Drømmene brat af. Drømmestilhed findes ikke mere i Tivoli . . .

Gid Fanden havde den Dampkarussel, som man hører allevegne!

Tivoli-Øen.

V.

Det er ikke Løjer,
 som Jer fornøjer;
 det er Mod,
 stærke Muskler, luende Blod,
 Dristighed og Foragt.
 Hejsa, hopsa, uforsagt!

Og spør saa Sanct Peder:
 „Hvad har Du gjort?“
 Svarer jeg Schweizeren: „Ikke stort!]
 Men hvad har de andre Bengler da gjort?“
 Sanct Hansaftens Spil.

En udstoppet Krokodille — mer behøvedes ikke i 40-erne til at bringe Folk paa Benene. Og nu? Ja, nu kan levende Sælhundede give sig til at sy og strikke, musicere og skyde med Revolvere — Kjøbenhavnerne ser nok paa det, men de forbavses ikke.

Som *Artist-By* har Kjøbenhavn gaaet i Skole i Tivoli. Tivoli begynde med den udstoppede Krokodille, og Byen

satte sig omhyggelig ind i Fænomenet. Lærenem som den er, gik den rask fremad i Kundskab, til den nu er bleven saa klog, som det vel overhovedet er muligt; den kan sine Artister paa Fingrene.

Men al Lærdom er dyr, denne ogsaa. Thi for at sprede Lærdommen ud over det ganske Land har Byen bygget sig to store paladsagtige Universiteter, »National« og »Cirkus«, hvor det er saa priselig indrettet, at de fleste har gratis Adgang, Resten faar Fribilletter. Og som et kostbart Artist-Lexikon gaar *Wilson*, Manden for det hele, Byens store artistiske *en gros-Handler*, omkring, han der har alle Artist-Traadene i sin Haand, og som kender baade de store og de smaa Navnes Værdi.

Saaledes kan en udstoppet Krokodille udvikle sig i Aarenes Løb. Og det skønt et saadant Dyr kun højst uegentlig kan regnes med til *Artister*. Skulde der nævnes nogle af Krokodillens samtidige eller nærmeste Efterfølgere, maatte det først og fremmest blive den populære *Jean Jensen*, »der blev hvidtet udvendig og drejet rundt paa en Blok«, den gevaltig stærke *Jean Dupuis* »med sin Kæledægge Madame Dupuis«, og den berømte Bajads *Manzini*, der sprang saa højt, at han efter Sigende kedede sig frygtelig i Luften. Men snart mylrede det frem med en saadan Uendelighed af Navne, fra gode danske som *Lars Larsen* og *Peter Petersen* til ægte arabiske og siamesiske som *Beni Zoug Zoug* og *Tara Noska*, at det vilde blive en moderne Kæmpeudgave af Leporello-Listen, om vi nævnedes Navnene paa dem alle. De er kommet fra Saharas Sand og Amerikas Urskove, fra det menneskeædende Avstralien og det børneproducerende Kina — alle skulde de hertil for at nyde godt af Verdens 8de Vidunder.

Frem i dette Virvar rager Gymnastikens store Navne, Berømtheder som Brødrene *Silbons*, *Avolo*, Selskaberne *Hanlon Volta*, *Stebbing* og *Sylvester Schæffer*. Alle ypperlige Artister, hvis forbavsende Legemskunster og fænomenele gymnastiske Færdighed hæver dem højt over det almindelige Gøgler-Niveau. Prægtige, muskuløse, kærnesunde Skikkelser, ikke langt fra Idealet af mandlig Skønhed og Kraft. Skulde mon ikke Tivoli kunne tilskrive sig en Smule af Æren for, at Sansen for Gymnastik og Legemsøvelser er vaagnet herhjemme og har udviklet sig med saa glædelig Fart? Det er dog Tivoli, der har givet os de store Forbilleder.

Det er nu kun de færreste af dem, der er i den Grad *Artister*, at de skjuler deres kraftige Lemmer i Klæder, der sidder saa ganske mærkværdig slet, eller pynter sig med de store, glørøde Slips, der stikker i Øjnene i lang Afstand. De allerfleste af dem ser almen-menneskelige ud; kun er de nok saa sunde at se til, nok saa kraftige og ranke, og saa er deres Hænder ru og haarde som Sten. Man tror i første Øjeblik ikke, at det er de samme, der om Aften viser os deres Musklers forbavsende Spænsthed, naar de hvirvler sig i dobbelte Saltomortaler, forlænds og baglænds, eller boltrer sig mellem hinanden. snart paa Jorden snart i Luftspring, der i Forvovenhed og Frejdighed aldrig er overgaaet af Hanlon Volta-Trupens trivelige, gemytlige *Lille Bob*, der fra en Højde af 100 Fod styrter sig paa Hovedet ned i Nettet for, et Sekund før han naar dette, med en ubegribelig lynsnar Drejning at falde paa Ryggen.

Mærkværdigt at de kommer saa godt fra alle deres Vovestykker. Tivoli, der har huset saa mange Vovehalse, har faa eller egentlig slet ingen Ulykker paa sin Samvittighed. Det kunde hænde en Artist som *Robert Gilfort*, naar han balancerede med et Gevær og havde Bajonetten paa Tænderne og en Hoben Stole ovenpaa Geværet, at Bajonetten røg gennem Munden paa ham — men en haard Hals som han var, tog han den ud og havde glemmt det hele et Par Dage efter. Eller det kunde hænde en af de

berømte *Silbons*, at hans Trapez gik itu, men saa faldt han blot ganske læmpeligt ned paa Kanten af Nettet og var med en Saltomortale paa Jorden. Eller Tovet, henad hvilket en Linedanser skulde spasere uden at have Net under sig, kunde gaa midt over, men gjorde det fornuftigvis først et Par Minuter efter at Linedanseren var kommet ned.

Og skønt Tivoli til Tider har været et helt Menageri af vilde Dyr, véd ingen dog at fortælle om Børn spist af Ulve, Mænd knust af Elefanter eller Kvinder dræbt af Tigere; det styggeste noget Dyr har gjort derinde, var at spytte efter et Medlem af Bestyrelsen; men det var undskyldeligt, siden Dyret var en Lama. Men man kan vel heller ikke forlange Extravagancer af dresserede Dyr, og det har største Delen af Tivolis været, ligefra Elefanter og Bjørne ned til Gæs og Kakaduer. Elefanter, der kunde slaa baade paa Tromme og Bækken og danse med en Takt, som man ikke skulde tiltro hverken deres tykke Hoved at opfatte eller tykke Ben at følge. Sælhundene der syede uden et Øjeblik at tabe Traaden, Hunde, der i Anstændighed og gode Sæder stod langt over vore almindelige Græsplæne-Køtere, Aber, der red paa Velocipede, og Gæs og Kakaduer, der kunde mer end tælle til fem og skød Revolvere af med ligefrem amerikansk Koldblodighed.

Man frydedes over den omfattende Dyre-Intelligens og satte store Øjne op, naar Dyrene kom i Fest-Optog, Elefanter, Giraffer, Dromedarer, Antiloper, Strudse, Vortesvin og mangfoldige andre. Saa dannede Kjøbenhavnerne i ærbødig Beskuelse Spalier for de store Dyre-Karavaner, hvis Hale altid var en Hoben glad kjøbenhavnsk Ungdom. Det vexler med mærkværdige Dyr og besynderlige Mennesker. Var det f. Ex. ikke til at stejle over, naar man saa en Fyr, der ikke just var nogen Aarsunge — han var fyldt de 98 — bære en Pyramide paa 7 Mand som ingenting?

Jo, Tivoli har givet os Artistverdenens *største*, vi har faaet dem ikke alene i unaturlig Størrelse men ogsaa i overnaturlig. *Kæmper*, saa store som de i det hele taget har kunnet opdrives, og *Dværge* saa bittesmaa som nyfødte. Kæmpekvind-

der, der for 25 Øre lod Folk maale deres Lægge, mens de paa deres vidtrækkende Barm bar uhyre Opstillinger, Ingenuer, der i 21 Aars Alderen naaede 400 Pd., og Kæmpebørn — man mindes det velsignet *tykke Barn*, der 15 Aar gammel var godt henimod de 500 Pd. og senere skal have udviklet sig svært.

Og de *stærke Mænd* stak ikke op for de fede. Naar de fede kunde bære deres egne 4—500 Pd. uden videre Ulejlighed, kunde de stærke, Kraftkarle som den vældige *Jagendorfer*, *Kempel* og Brødrene *Gilfort* — lutter Muskler fra Isse til Fod — med Frejdighed binde an med 3—4 Gange deres egen Vægt. Videst har vor egen Nation drevet det med *Ludvig Zelius* som Repræsentant; han bar 1000 Pd. og 3 Mænd paa en Gang og blev dog ikke fladtrykt. Denne megen Styrke kunde til Tider virke lidt generende. Der var en Droskekusk, der slet ikke var glad, da hans Vogn, just som han kørte afsted, standsede med et Ryk. Han piskede løs paa sine to Heste, der sled og svedte og dog ikke kom af Stedet. Men uden om stod Folk og lo, og *Jagendorfer*, der holdt i Vognen bagved, havde vundet et Væddemaal.

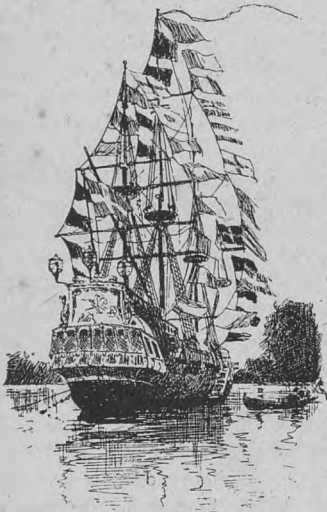
Foruden disse Konger over alle Kraftkarle var der ogsaa andre Artister med Fyrsterang: *Kanonkongen*, der lod Kuglerne suse sig om Ørene, men rolig opfangede dem som Bolde, *Slangedronningen*, der med Omhu nærede en Snes Slanger ved sin Barm — — og saa alle de mange andre, Skøjteløbere og Velocipedister, musikalske Klowner og andre Afarter af Menneskeheden, Fiskemennesker, der spiste, drak og røg under Vandet, en lodden Dreng à la Bjørn, en haarrig Pige à la Abe og en spættet Dame à la Tiger, Damer med de skønneste Overkroppe og Damer aldeles uden Underkroppe, en Dame, der forstod den Kunst at strø Sand paa som ingen, og en anden, der var i sit Es, hver Gang hun blev skudt ud af en Kanon, og mange, mange andre meget mærkelige Damer og Herrer samt Børn af begge Køn.

Saadanne Fænomener kunde forbavse, men kun sjældent

henrykke. Dertil skulde Gymnastikerne eller Beriderne og Beriderskerne, Skønheder som *Kätchen Renz* eller Miss *Salmonsky*, der kunde gøre Vidundere som at »springe gennem en Lanterne paa 24 Tommers Gennemsnit«. Thi ogsaa af Beridere har Tivoli skaffet sig de bedste Navne som *Salmonsky*, *Leonard*, *Loisset*, *Schumann* og *Krembser*.

— — Naar det skulde være rigtigt fint, blev der om Aftnen ofret Fyrværkeri paa Gymnastikerne eller Linedanserne, der saa kunde være letsindige nok til at gaa henad Linen med Træske paa Fødderne eller Sæk over Hovedet eller køre afsted paa Velocipede henad Telefontraaden. Og skulde det se rigtig faretruende ud, spændtes en Line over Stadsgraven og en forvoven Linedanser spaserede under Dødsstilhed over de mudrede Vande, ligervis som de dristige Amerikanere over Niagara.

St. Georg.

Det var den Gang der var Plads til at røre sig dernede, den Gang den gammeldags og dog saa højt moderne *Trefoldigheds-Fregat* endnu ikke var nødvendig for at faa Folk til at se Vandet — den Gang oplevede den gamle Grav noget og kunde fortælle Historier.

Om de to Takkelmestre, der skulde sidde ude i Hovedet paa de to Delfiner, hvortil Adolf Reckes opfindsomme Hoved havde omskabt et Par Baade, og passe paa, at Baadene i det farlige Farvand ikke stødte paa noget Skær. Og hvor-

lunde den ene af dem ved et ulykkeligt Tilfælde samme

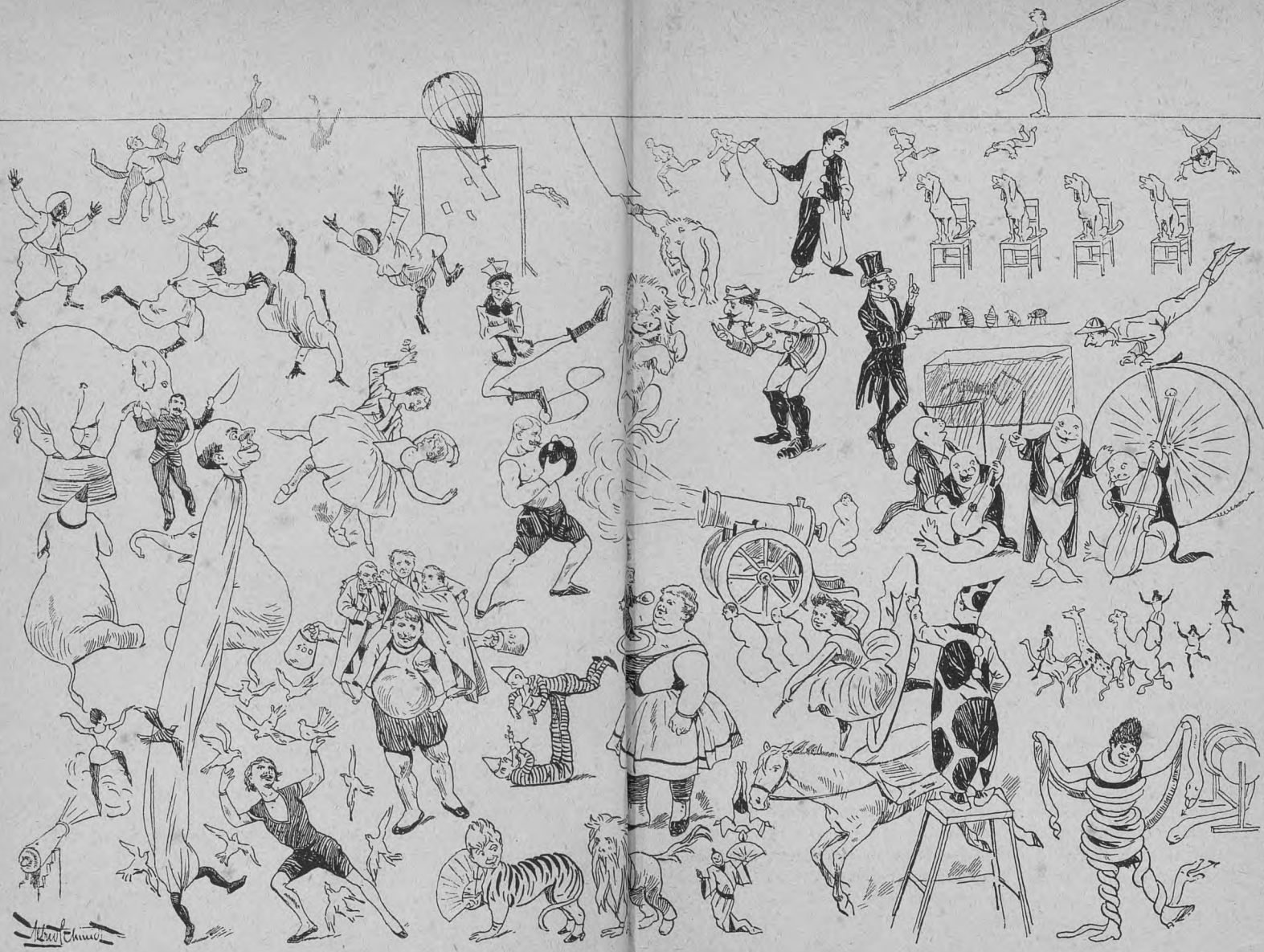

Aften for første Gang havde drukket engelsk Porter, der smagte ham saa godt, at da han endelig var naaet op i Delfin-Hovedet, sov han blidelig ind. Hvorpaa Baaden øjeblikkelig sejlede ind mellem Sivene, stødte paa Grund og blev siddende fast.

Eller om den Takkelmester, der nær havde bragt os i Konflikt med Italien. Den italienske Kronprins — den nuværende Konge — var her i Besøg. Tivoli holdt selvfølgelig Fest, men manglede uheldigvis det italienske Flag. Der blev sendt Bud ud til Prinsens Skib, og man fik Flaget paa Betingelse af, at det leveredes tilbage inden Kl. 9 om Aftnen. Flaget vajede stolt derinde, men om Aftnen, da det skulde leveres tilbage, var det borte og Takkelmesteren med. Stor Bestyrtelse; man ledte overalt, men forgjæves. Endelig — langt over den fastsatte Tid — fandtes begge. Takkelmesteren laa nede i sit Kammer og sov en Rus ud, og under Hovedet laa i en Klump — det italienske Flag.

Paa mangfoldige Maader drog man Nytte af Stadsgraven. Her var *Kæmpeluftspringet* over Vandet en Tid højst populært, her var de flotte Fyrværkeriers Centrum, her viste Brødrene Feldmann de Boytonske Apparaters Fortræffelig-
hed for enhver, der blev ked af Landjorden, her konkurrerede Vand-Skier og Vand-Velocipeder om Ærespræmie, og her trillede modige danske Drengene rundt paa Tønder, der hvert Øjeblik lod dem forsvinde i Graven, en Daab, de ikke just steg *rensede* op fra, og en Sport, næppe nogen Kjøbenhavnere gør dem efter nu — det skulde da være i Fortviv-
else over, at Graven er saa lidt af en Stads-Grav mere.

Vi bliver heller paa Jorden, dertil strækker vore artistiske Evner bedst. Vi har faaet hæderlig Omtale for vore jævnt flinke danske Gymnastikere og bravt stærke Brydere, men Guldmedaljen er tilfaldet os for vore Hurtigløbere eller rettere vor Hurtigløber. Thi vi har kun én, men han løber ogsaa for 10, Opvarter *Andersen* er hans Navn. Man morede sig over de Udlændinge, der løb Tivoli-Plænen rundt et Par hundrede Gange, men Andersen jublede man over. Han kom, han løb og han sejrede; han løb sig i nogle Om-

W. C. Sullivan

gange en enorm Popularitet til. Stolt var man over ham paa Landsmandsskabets Vegne; af lutter Henrykkelse lod man det regne med Grovheder over hans Konkurrenter, mens man flammede ham selv op ved vilde Begejstrings-raab. Hans Løb tog Luven fra alle de andre, Tivoli gav Plads for, og der var endda baade Bicycle-Løb, Hestevæddeløb à la Eremitage og Ponyvædderidt og Væddekørsel à la Traverbane.

— — Men intet har dog Aar ud og Aar ind kunnet holde Interessen fangen som *Ballon-Opstigningerne*. De har altid kunnet faa Folk til at myldre baade i Tivoli og udenfor Tivoli, hvor gratis-Tilskuerne interesserede og spændte har fulgt Ballonens Rejse i det Haab at kunne komme med til at *redde* den — større Fryd kender de ikke.

Det er ogsaa sjældent, de har haft Fornøjelsen. Kun et Par Gange har Ballonerne føjet sig efter deres Ønsker. Som da en af dem for et Par Aar siden faldt ned ved en af Søerne, eller da den uheldige, men højst populære Mad. *Poitevins* Ballon dalede ned blandt Amagerboerne, der var saa henrykte over Visiten, at de nær havde revet Ballonen itu og beholdt Madamen med det samme. Lige frem Røre i Byen vakte Mdll. *Gilson*, der en herlig Søndag Aften dalede ned i Bastionshaven ved Sølvgadens Kaserne under Jubel fra den tilstrømmende Mængde, men til Forfærdelse for Beboerne, der spiste deres Aftensmad i Haven. Ballonen ødelagde et Par Træer, gik videre og slog sig saa ned i botanisk Have, hvor det hjælpsomme Folk brød Rækværket itu, stormede ind, ødelagde Træer og Planter og tilsidst Ballonen med. Selv Kjøbenhavnernes Elskværdighed kan undertiden overdrives.

Ellers har Ballonerne som Regel gjort deres Rejser meget stiltfærdigt. Man har nøje passet paa Vejr og Vind, før man gav los, ja i 1844 da den bekendte *Tardini* gjorde den første Luftfart fra Tivoli, maatte han vente over 14 Dage paa »den af Politiet og Brandmajoren anordnede Nordenvind«. Siden da er en talrig Mængde Balloner gaaet i Vejret fra Tivoli. Lunefulde som de er, har de i Reglen

vaklet mellem at gaa ned i Sydsverig, paa Amager, i Dyrehaven eller i Kallebodstrand. Mangen Fisker eller Kaptajn har halet de pjaskvaade Luftmennesker op efter at de har ligget og drevet en Timestid i Vandet.

Der var mægtige Balloner — som Mr. Welles *Gambetta* eller Mr. Sivels *la ville de Copenhague*, nogle af de største Verden har set, paa ca. 100 Fods Længde og med saadant noget som $4\frac{1}{2}$ Mil Sejlgarn til Nettet — der gik statelig afsted med 10—12 Passagerer, og der var Nipsgenstande som den *Feldtmannske*, som ikke alene ikke kunde bære en spinkel Passager, men ikke en Gang selve Luftskipperen, der med en Tale maatte stille det misfornøjede Publikum tilfreds. Det kunde ogsaa hænde en Ballon, at den, just som den havde hævet sig nogle Alen, kom i Konflikt med Basaren, fik en Revne og saa nogle Øjeblikke efter laa flad som en Pandekage. Eller en Publikum'er kunde i Befippelse over, at Blæsten væltede den gasfyldte Ballon over Hovedet paa ham, stikke sin Paraply igennem, og saa *revnede* den og var ikke til noget igen, før den havde været hos Skræderen.

Saa uheldig var den franske Kapt. *Julhes* med sin Ballon i 1887. Men han tog Revanche ved et Par andre Opstigninger, hvis Upaaklagelighed et Par Journalister kan staa inde for.

En af dem — den ene af denne Bogs Forfattere — kan give en Luftfart sin allerbedste Anbefaling. Han tør forsikre alle, der gaar rundt med Rejselyster i Kroppen, at de ikke kan gøre noget fornuftigere end at anvende en Times Tid eller to paa en Rejse gennem Luften. Kan være, man ikke gør det om, det er lige godt af den Slags Ting, man ikke fortryder, naar man en Gang har gjort det — at sige da, naar Vejret er skikkelig, naar man ikke blæser ad Nordpolen til, naar man ikke falder i Kallebodstrand eller bliver hængende paa en Tagrende, naar ikke Ballonen gaar én Vej, man selv en anden — naar man i det hele taget kommer godt fra det.

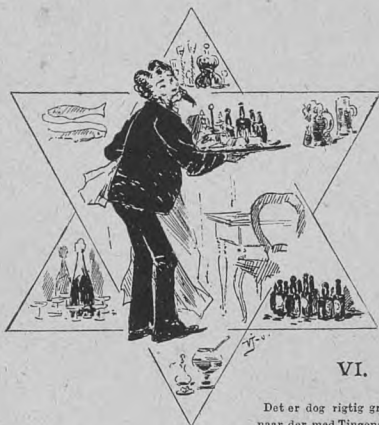
Men er man saa heldig, — ja saa kan man to Gange prise sin Lykke. Man kommer til at se Livet og Jorden

fra en hel anden Side, end man er vant til, man véd sig hævet ganske betydeligt over det ordinære Menneske-Niveau — saadan gjennemsnitlig 5—6000 Fod —, man føler sig i den elendig lille Kurv saa ubegribelig tryk, som om ikke ens Livs hang i et Par Traade, og man faar Lyst til at raabe ud himmelhøjt sin Henrykkelse over den herlige Luft, man indaander, og Rummets uendelige Stilhed.

Kort og godt, der er ikke den Lyksalighed mellem Himmel og Jord, som kan tænkes fuldkommnere end en Luftfart. Hvorefter alle lysthavende sig have at rette.

VI.

Det er dog rigtig grumme ratt,
naar der med Tingens muntre Side
tillige smukt forbinder sig
det nyttige og det solide.*

Som Tivoli intet forsømmer, saaledes vaager det ogsaa over, at *det indre Menneske* ikke skal lide noget. Opvarternes hvide Forklæder, Beværtningsbordenes Mylr og Buffeternes Overlæsselse lader én overalt forstaa, at i Tivolis forjættede Land behøver man ikke at frygte Hungersnøden. Der er for de kræsne Ganer en Syndflod af pikante Retter og for den jævne Appetit solide Rundtenomer. Intet Opsyn ser efter, om man har Aftensmaden med i Lommen, ingen forarges, om man lader Maden glide ned ved et Glas hos Kildekonen.

Og sely *Vand paa Maskine* — denne herlige Opfindelse, der lader Folk tage hele deres Køkken med i det fri — ogsaa det sørger Tivoli for. Det gjorde det i det mindste den Gang man ikke var nær saa bange som nu for at slæbe

afsted med de store Madkurve, den Gang Tivoli var nyt og endnu laa *udenfor* Byen, med store gamle Træer, med grønklædte Skrænter og Stadsgravens brede Strøm; den Gang var det ligefrem *fint* de smukke Sommerdage at søge Tivoli fra Formiddagen. Ved de lange Borde dækkede man op, og mens Værten sørgede for Vand paa Maskine, spiste man sin egen Mad og drak sine egne Snapse, mens man nød Tivolis gode Selskab til Midnat. Thi Mad havde man for hele Dagen, og Tivoli gjorde det umulige muligt: om Formiddagen at nyde Skovens hyggelige Velvære og om Eftermiddagen Byens larmende Forlystelser — og det paa et og samme Sted. Saa yndede var Tivoli-Formiddagene, at Besøgene kunde gaa op i tusinder.

„Fugleburet“.

Men *nu* er de gamle Kobbermaskiner ikke moderne længer; kun i de to *Thepavilloner* holdes de endnu en Smule i Ære. Og hvor mange gør vel som den hovedrige kjøbenhavnske Grosserer, der i aarvis hver Aften er mødt i Tivoli med Kone og Datter, bærende en lille Kurv med Familiens Aftensmad.

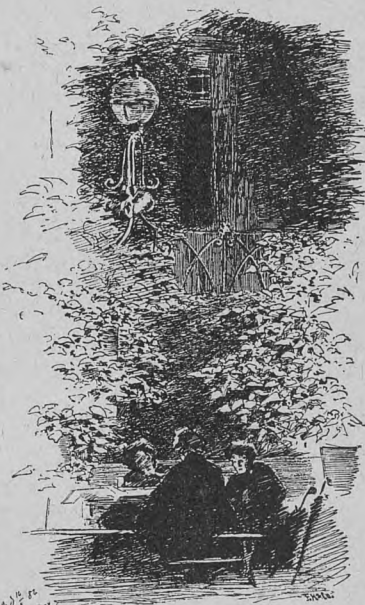
Tivolis Formiddags-Hygge kendes saa godt som slet ikke mere. Og dog føles det helt som Velvære at se Haven en sollys Sommerdag i Morgentoulette, naar den hviler ud efter Aftnens evindelige Lirumlarum. Man ser vel en og anden Skrøbelighed, som Træer og Buske ikke helt formaar at dække, men man nyder Friskheden og Køligheden, den velsignede Ro i den smukke Have, hvis skyggende Træer breder deres Kroner ud over de overrislede Gange.

Og hvad vi under Aftnens Tummel let glemmer, det ser vi om Dagen ved hvert Skridt. Vi opdager, at Tivoli har en *Gartner*, og vi overraskes dobbelt over Havens store, frodigtgrønne Græsplæner og det rige, straalende Blomster-

flor. Gartneren, Hr. *Holm*, vilde sikkert gerne udsætte en høj Præmie for den, der kunde finde Kartoffelplanter mellem hans omhyggeligt og sirligt passede Blomster — og det skal nok ikke have været saa vanskeligt for en Snes Aar siden, før Bernhard Olsen saa Haven efter i Sømmene.

Der er dog dem, der har opdaget, hvad Tivoli er om Formiddagen. Det er den lille Stab af faste Gæster, for hvem Haven er allerkærest, naar Solen staar højest, gamle Damer, der har fundet sig en skyggefuld Plads ved Koncertsalen eller nedenfor Nimbs Divan, hvor de i stilfærdig Hygge slaar et Par Timer ihjel ved Haandarbejde eller lun Passiar, der ikke afbrydes, om saa Musiken, der er paa Prøve, sætter nok saa stærkt i, eller Børnene larmer højt paa Gange og Skrænter.

Formiddagsgæster.

Og hele Tivolis Artist-Befolkning, fra Pantomimens ældste til Kunstnerplænenes yngste, er der for at prøve eller faa Tiden til at gaa. Man træffer dem paa Plænen, ved Teatret eller hvor de søger. Thi Artisterne har alle deres bestemte, billige Beværtninger, hvor de saakaldte *Funktionærpriser* sætter Skæl mellem dem og det ordinære Publikum. I Restaurationen ved Pantomimeteatret har Mad. *Meyer* i

en Aarrække disket op for den faste Stok af Arbejdere i det daglige Maskineri, Pantomimeteatrets Folk og Musikere fra de talrige Orkestre. De fremmede Artister har i de sidste Aar slaaet sig paa *Thor Jensens* lille Osteri-lignende Pavillon, under hvis lave Glastag de jævnlig er Vidne til Journalist-Symposier, der klart lægger for Dagen det enestaaende gode Samarbejde i den københavnske Presse.

Der drikkes i det hele taget godt i Tivoli, og der spises ogsaa godt. Men bedst dog hos *Nimb*.

Indviet som Fru *Nimb* er i alle den ædle Kogekunsts Hemmeligheder, har hun gjort *Divan Nr. 2* absolut til Nr. 1 for det Tivoli, der spiser, og bragt dens Ry langt ud over Tivolis Grænser. Fru *Nimb* har studeret sin Kunst grundigt, og vi andre har høstet Frugterne deraf.

Som Fruen staar inde bag Buffeten, staar hun mellem sine liflige Retter som *Bald. Dahl* mellem sine Musikere, smilende og med et venligt Nik til de mange kendte Ansigter. Lad *Dahl* have sine Beundrere blandt Kvinderne, Fru *Nimb* har dem blandt Mændene. Derfor er *Nimbs* Restauration som ingen anden bleven *Stamgæsternes*. Det er de kendteste Navne i Kunstner-, Skuespiller- og Journalist-Verdenen, der her ved Prismekronernes Lys under *Divanens* sommerklædte Vinløvstag har holdt ud længe efter at alt ellers var blevet tyst og mørkt i Haven.

Divan Nr. 2 har haft sine Stamgæster ogsaa i den For-*Nimbske* Periode, den Gang den evigglade *Peter Nicolai Hansen*, kaldet *Peter Nicolai* eller populært *Svend Enarm*, var Vært. Hans utroligt gode Humør, hans gemytlige Behandling af Gæsterne og hans enestaaende Evne til at fortælle de haandgribeligste Løgnehistorier, saa altid en og anden troede dem, skabte ham en trofast Kreds af Gæster. Naar saa Stamgæsterne fra *Svend Enarm* slog sig sammen med Stamgæsterne hos *Peter Svendsen*, der havde en lille, søgt Beværtning, hvor nu *Wivels Taarnpavillon* ligger, var der ingen Ende paa Lystigheden. Blot *Svend* var i sit Es, gik det løs i den glade Kreds — i hvilken man træffer Navne som *Mantzius*, *Faber*, *C. V. Rimestad*, *Kapt.*

Povelsen og Knobelauch foruden mange kendte nulevende — lige til den lyse Morgen; Højdepunktet naaedes, naar Mantzius tog paa at skændes med Svend; det blev en Vædde-

Fra Divan Nr. 2.

kamp, hvor Mantzius maatte anspænde sin skrappe Tunge til det yderste for at staa sig.

Det var den Gang man havde en *Tivoli-Klub*, baseret

paa en udvalgt Kreds af Stamgæster med enkelte Hædersgæster og med det ædle Formaal at spise sammen, drikke sammen og more sig sammen. Ingen optoges, uden han havde levet sig ind i Kredsen, og det var meget vanskeligt at komme i Lag med et saa eksklusivt Selskab. Klubben holdt sine Spisegilder i *Krogen*, det populære Navn paa Beværtningen bag Harmoniorkestret. Her spiste man de besynderligste Retter, drak de mærkeligste Kompositioner og holdt de vidunderligste Taler; Nr. ét var altid Svend, naar han holdt sin Tale *paa sort*, som det hed, ustyrlig grinagtig og uhyre ubegribelig. Der var kun én Mand, der *forstod* den, Manden ved Tyrehovedet, han, hvis eget Hoved ellers var saa uimodtageligt, at han — efter Sagnet — en Søndag, da Tyrehovedet var gaaet itu og Søgningen var stor, satte sit eget i Stedet og lod Folk prøve deres Kræfter paa det, uden at han havde anden Gene deraf, end at han maatte anskaffe en ny Hat, da Hovedet fra den Dag havde skiftet Facon. *Han* forstod Svends sorte Taler; mens det øvrige Selskab lo vildt, lyttede han alvorlig til, og naar Svend var færdig, gik han hen til ham, trykkede hans Haand og sagde: »Tak, Svend, Du er dog den eneste der kan tale, saa det gaar til Hjærtet.«

Men i denne larmende Lystighed sad en Mand stiltfærdig, en Toldembedsmand, der hed Schmidt. Kunde de andre tale, saa var han Mand for at tie — *tavse Schmidt* blev hans Navn. Han var den første, der kom, den sidste, der gik; de andre kunde støje saa meget det skulde være, han sad rolig over sine Toddyer, og ikke mange fik et Ord ud af ham, knapt nok Peter Svendsen, hans trofaste Ven. Naar Tivoli sluttede, flyttede han med Svendsen, der havde Folketeatrets Kafé, og her sad han da, saa lang Aftnen var og lidt til ved sin Svendsen og sin Toddy — Komediens faldt det ham aldrig ind at se. Og da Svendsen forlod Folketeatret, fulgte den tavse ham, og i en Beværtning i Nærheden fortsatte han sin stiltfærdige Aftentilværelse, til han lige saa stille en Dag gled ud af de levendes Rækker.

Der er ikke mere det Natte-Leben i Tivoli, der har

været, men det hører dog til Reglen, at man, længe efter at Tivoli har ringet ud for 3dje og sidste Gang, kan se Lys skinne derinde og skimte enkelte Skikkelser sidde samlede om Bordene. Hvem det er? Stamgæster eller andre, hvem Tivoli har fortryllet, saa de ikke kan løsrive sig, før Maanen forlængst er blegnet. Først naar Solen sender sine morgenfriske Straaler over Haven, forlader de sidste Gæster Nimb eller Bodega, med Kinder, der i Sollyset synes ligefrem at strutte af Sundhed, saa røde de er.

Et Par Timer har Tivoli Ro, saa begynder det paa en frisk fra Morgenstunden af. Det vil gøre godt om Morgnen, hvad det forbryder om Aften og Natten; gennem sin Kuranstalt lover det de svage Styrke, de lidende Husvalse. Saa elskværdigt har det været fra sine første Dage. Ogsaa den Gang stillede det sig til Tjeneste med Maltøl om Morgnen, naar det gjaldt om at fjærne Virkningerne af, hvad der var konsumeret hos *Grandjean*, *Mini* og *Cloetta* i Divanerne, *Pedrin* i Koncertsalen, *Capozzi* i Bazaren, *Lardelli* i Buffeteten ved Lunden og *Kehlet* ved Siden af — eller hos nogle af de mindre fine, alle de mange smaa, der godtgjorde, at Tivoli den Gang som nu under sit Publikum baade Maden og Drikkelsen.

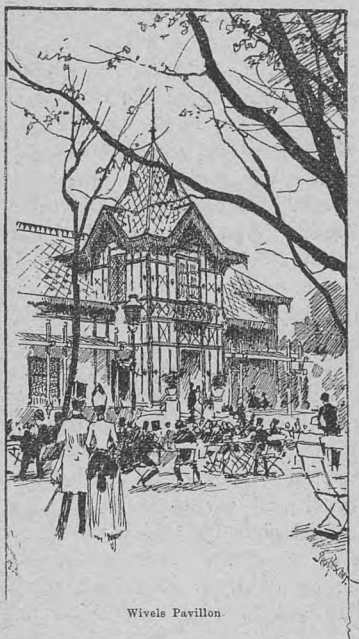
Hvor mange husker ikke *Krebsehuset* — en skønne Dag brændte det — lige berømt for sine Krebs, sit Billard og sin Vært, der hele Dagen lang laa magelig henstrakt paa sin Sofa, hvorfra han kommanderede Opvarterne, naar Gæsterne kom. Og der kom mange Gæster, thi Huset havde sine intime Kabinetter, og Hazard var et yndet Spil her. Og *Kridthuset*, den hyggelige Beværtning med Loggiaen, der laa ud mod Stadsgraven og »Capri«, og nu er faldet som et Offer for Nivelleringen, og de smaa Pavilloner Haven rundt, som Mad. *Schäffers* ved Bazaren — den berømte Tivoli-Vises Fødested — Ø-Pavillonen og »Kisten«s Forgænger ved Indgangen, de mange Smaaknejper, hvor der i al Beskedenhed var Sang og Musik.

I denne Retning er Tivoli nu lutter Stilfærdighed mod før. Der var Tider, hvor der var evindeligt Tingeltangel

derinde; man var i Tivoli som i hele Kjøbenhavn i 60erne *li'esom man var tosset* efter Klnigklang. Det lød fra forskregne danske Kvindelæber, fra skævmundede Tyrolerjodlere og fra svagkomiske Tyskere, paa Forhøjninger i Kælder og i Stue, paa 1ste — ja endog paa 2den Sal; de fandtes i skikkelige Huse i hveranden Gade. Men da Politiet endelig slog ned for Fode, var Tivoli en af de faa, der slap for at tage Afsked med sine Sangerinder. Senere har

Wivels Pavillon.

det selv skilt sig af med de fleste, baade de paa Øen og Fastlandet, og det kan ogsaa være dem foruden. Folk, kan naar galt skal være, selv bruge Stemmerne, ved festlige Lejligheder i selve Haven, til dagligdags, naar Stemningen samler sig i sluttet Selskab, hos *Wivel* i hans kønne, stilfulde Pavillon med de mørke Tapeter, de højrygede Stole og de smaa malede Glasruder.

Intetsteds gaar Smaasnapseriet saa livligt som ved *Bo-dega*; her drikkes kun, her spises ikke,

ud over en Kiks med Ost eller Kaviar tillades Spiseriet ikke. Men med Drikkeriet er der givet *carte blanche*, og de smaa, trivelige Tønder med de lave Skomagerstole under Laurbær-

Ved
Bodega.

træerne nyder høj Gunst; med Vellyst og Kenderblik løber Øjnene hen over Blikpladens Vinliste for i Reglen at standse ved Nr. 7 eller Nr. 9, absolut de mest efterspurgte blandt

de halvhundrede Numre. Og mens den friskt aftappede Vin glider ned og mens *Johan* som en vims Opvarter danser rundt ved Siden af med et Ansigt, der er ét stort Smil, kan man saa herligt holde Øje med, hvem det er, der har sat hinanden Stævne ved *Basar-Uret*, denne Familiernes og de løse Fugles trofaste Ven, der sammenføjer hvad Trængslen adskiller, tørrer Øjnene paa den ængstede Moder, der her faar sit tabte Barn igen, og giver den fortvivlede Ægtemand hans Halvdel hel og holden tilbage. Regelmæssigt som Viserne gaar deres skæve Gang, oplever Uret Aften efter Aften det samme, enten saa Basaren giver Æventyrpaladset eller den viser sig i Hverdagstøjet, lang og kedelig, med en Restauration og en Bunke Butiker langs Kolonnaden.

Johan.

Det at være *Lejer* i Tivoli er ikke den daarligste Vej til Gods og Guld. Tivoli har mangen Fattigmands Guld-tønder paa sin Samvittighed; fattige er de kommen til Tivoli, rige er de gaaet derfra — hvis de da ikke har foretrukket at blive der og blive hovedrige. *Rasmus Pedersen* er ikke noget enestaaende Exempel. Han begyndte smaat derinde, men var snart sin egen Mand; han fik én Pavillon og han fik to, han blev den rige Mand, som hele Tivoli og det halve Kjøbenhavn kendte, og søm tilsidst blev ophøjet til *Tivoli-Konge*. Han var den store Lejer og den store Aktionær, hvis Ønsker i Reglen var Tivoli en Lov. Sin Sommer-Residens havde han i »Labyrinten« — det nuværende Harmoniorkester — og her flokkedes Folket om ham og lovpriste hans enestaaende gode Smørrebrød. Og da Tivoli ikke var ham stort nok, erobrede han sig — til manges Forargelse — yderligere et Stykke Land paa den

Basar-Uret.

anden Side Gaden, hvor »Kongens Klub« en Gang havde sin Have.

Det er heller ikke saa lige en Sag at blive Lejer i Tivoli. Thi er Udgifterne lidt store eller Udbyttet lidt tyndt, faar Lejerne strax Paalæg; saa gaar Svikmøllen: Magistraten lægger paa Tivoli, Tivoli paa Lejerne og — Lejerne paa Publikum. Derfor maa — for at nævne et Exempel — Nimb, der begyndte med 1200 Kr. nu give 5000 Kr. aarlig i Leje, ja i 1888 endog 8000. Og det er endda billig sluppet.

Naar Direktionen sørger saa godt for Aktionærerne, kan den nok have Lov til en Gang imellem at spise og drikke paa Tivolis Sundhed. Den havde i sin Tid sin egen dertil indrettede *Direktionshave*, der laa hyggelig gemt nede bag Divan Nr. 2, med Udsigt over Stadsgraven. Her stod jævnlig *Direktionsgilderne* i et underligt Skur, der maatte pudes op, hver Gang det skulde bruges — og her har ofte store Berømtheder entusiastmerede hævet deres Glas for Perlen blandt alle Perler, Tivoli. Den sidste, der gjorde det, var *Judic*, der da Feststemningen var paa det højeste opdagede en bekendt ung Forfatter og Journalist, der roede forbi i en Gondol, liggende drømmende paa en Baadtoft og kastende længselsfulde Blikke op mod den dejlige Have, hvor *hun* blev hyldet, mens *han* var glemt. Nu er Direktionshaven ikke mere. Den hører Fortiden til ligesom Direktionens gamle Skik et Par Dage før Aabningen med sagkyndig Bistand at gaa samtlige Restavrationer og Beværtninger igennem. Resultatet var altid, naar man var færdig — og det tog lang Tid — Enstemmighed om Varenes overordentlige Fortræffelighed.

En lignende Razzia i stor Stil fandt Sted Dagen efter at Tivoli havde sluttet. Det var i Lumbyes Tid; med ham og hans Musik i Spidsen gik Artister og andre Tivoli-Folk — i Reglen over 100 Mand — Haven rundt for at sige *Farvel* til alle Værterne. De fleste tog imod dem med aabne Arme, men der var ogsaa en og anden, der — for at slippe for den kostbare Invasion — lukkede Butiken og satte et Par

Spande fyldte med Punch udenfor. Man var rasende paa den ugæstfri Mand, men — hans Spande blev tømte.

Thi det er svært som man drikker i Danmark, men værst dog som man skyller i sig i Tivoli. Dets snedige Direktion sørger paa enhver Maade for at vække baade Tørst og Appetit. Alle de mange lokkende Ting, den har stillet op, alle Forlystelserne fra Rutschbanen til Tyrehovedet — alt sammen er det naturligvis bygget paa dette ene, at gøre Folk sultne og tørstige.

„Tyrehovedet“.

Der er *Skydeapparaterne*, baade Fuglene i Luften, der falder raslende ned, naar man rammer dem lige i Hjærtet, og de smukke Damer, der lader høre fra sig, saasart de føler sig truffet — kan de ikke nok opflamme Lysten til en Svaledrik? Og *Rutschbanen*, som »Fædrelandet« var saa

vred paa, men Folk saa glade ved, saa de stod opstillet i Rad for at komme til at suse afsted med den, den skulde nok give Appetit.

Den gør det ikke mere nu, for den er borte. Tilbage har vi kun Mindet og Filosofen Siesbys Ord:

„Det er et sindrigt Skuespil,
som her for Øjet stedes,
vort hele Liv er dog en Rutsch,
det gælder kun Hvorledes?

En rutscher med et muntert Blik,
en gør kun sure Miner,
en gotter sig og skoggerler,
en højt i Skyen hviner.

Men hvordan det end Hvermand gaar,
som sig paa Farten vover,
staar Mængden stedse nedenfor
og morer sig derover.

Og den gamle *Karussel*, som tusinder har ofret deres Firskilling paa — snurrede den hyggelige, gamle Tingest end nok saa hurtigt rundt under Musik, der ikke kunde faas bedre paa Dyrehavsbakken, løb den dog ikke fra sin Skæbne. Lumbye filede — efter Kontrakt — paa sin Violin til Ære for den, og Siesby drejede sin Lire:

„Den drejer sig og drejer sig
evindeligt omkring
og kommer dog ej videre,
det er en afgjort Ting.

Det gaar dog stedse lystigt
under Latter og Musik,
og det er mer end altid
det her i Verden gik.“

Hvad eller hvem derinde kunde i det hele taget undgaa at komme paa Vers? Maaske det mærkværdige Spil, Tivoli en Gang havde, *Ornithoboleia*, »hvor hvert Kast koster 4 Skilling og 3 Kast 8 Skilling, enhver, der træffer Centrum betaler intet«, undgik det, og den gamle Billardpavillon, »hvor Partiet koster 4 Skilling om Dagen og 6

Skilling ved Lys«, gik vel ogsaa Ram forbi, men ellers —
Om det saa var det sølle Vejeapparat ved Herkules-Templet,
blev det besunget. Ti hvad sjunger ikke Siesby?

„O! skulde Manden hisset,
som staar med udstrakt Haand
at veje Eders Legeme,
og veje Eders Aand —

I var vel ej saa villige
at sætte Eder derop
som nu, da det kun gælder
Vægten af Eders Krop“.

Simplexvægten.

Hvem sætter nu den idiotisk-forskruede Rutschbane
paa Vers? Hvem kan finde paa Ord til Baadkarussellens

infame, asthmatiske Dampmusik? Hvem gider spille Ord, endsige Vers paa Simplex-Vægtene? Hvem kan bekvemme sig til at lovsynge Jockeybillardets 10-Øres Spillegalskab?

Og hvem laver Tivoli en Sang saa god som den gamle kendte, den som tre senere bekendte Mænd, Prof. *Adolf Steen*, theologisk Professor *Hagen* og Visedigteren *Peter Faber* skrev derinde en Aften i 40'rne under Pseudonymet »Drejersvend T. I. Voli«. Ingen af de hundrede Sange, der er skrevet om Tivoli, er berømt som denne:

Og dersom Du morer Dig daarlig
paa Rosenlund og Fredsberg,
saa skal Du tae ind paa Tivaali,
og see om Du morer Dig der.

Man gier en Mark for Personen
og ikkun det Halve for Børn,
ved Porten staar Didriktionen
tilligemed Entreprenør'n.

Et Hurra for Entreprenøren!
Gud glæde hans kløgtige Krop,
han fik s'gu dog Guvernøren
til at lukke Bastionen op.

Her kan Du rutsche saa deilig,
her faar paa Maskinen Du Thee,
og kommer Du rigtig belejlig,
saa hører Du der Nummer Tre.

Og Punsch kan Du faa hos Lardelli
og Staals Destillation.
Paa Theatret seer Du Herr Belli,
han fører saa smuk en Person.

Man hvidter Jean Jensen udvendig
og dreier ham rundt paa en Blok,
og skjøndt han er ganske lebendig,
saa staaer han saa stiv som en Stok.

Og der er min Kjælledægge,
hun hedder Madam Jean Døpy,
hun har saadan himmelske Lægge,
og Kugler hun bærer af Bly.

Og her har Du Lumbyeske Dandse
og Ginderups Resteration
og Schæfferske Lamper med Krandse
og Povl Dals Asession.

Hos Firmenich spiser man Kaver,
som man saa gjerne vil ha'e;
og Daaser, som gjøres af Slaver,
dem seer man ved Siden af.

I Stadsgraven yndigt man seiler
i Baade ved Lampernes Skin.
Hos Petersen spiller man Kegler
og gaaer saa til Nielsen ind.

Saa mange Ulykker spøres,
men det er slets inte sandt,
thi Alt, hvad herinde gjøres,
er yderligst net og galant.

Saa la'e vi da nu være glade
og inte være forstemt.
Tivolis Retirade
den havde jeg nær at forglemt.

Ja her er Gudernes Bolig,
ja her har Fru Venus sin Fart,
hvor er der dog skjønt i Tivoli,
o Gud, hvor er her dog rart.

Hvor gjør det mig ondt for de Stakler,
som udenfor monne staae
og lytter til vore Spektakler,
formedelst de inte har Raad.

Men Noget seer de dog altid,
og sommetidsens de hør,
naar det blæser rigtig gevaltig,
deroppe hvor Jernbanen kjør.

Og Nogle tage til Takke
med oppe paa Volden at see;
men ude paa Valdby Bakke
der staaer de Fornuftigste.

Og saa er det ganske umuligt,
naar hjemad i Porten man gaaer,
at see hvem der var i Tivoli,
og hvem der stod udenfor.

— Vi elsker vort Land —

VII.

For Kunsten voves ingen Dyst,
men vi har muntre Sange,
vor Inskription er „blot til Lyst“,
mer maa De ej forlange.
Vi kan ej vugge Dem i Blund
med Richard Wagners Toner,
Men Eriksen og Kragelund
paa Herskersædet troner.

11/6 88

W. R.

Kisten er Kjøbenhavneriets ægtefødte Barn, det glædeste, det gemytligste, det har. Næret af Tivoli-Humøret har den trallet sig en sorgløs Tilværelse igennem, medens de fleste af dens jævnaldrende har søgt Graven efter en stræbsom Kamp for Livet.

Snart et halvhundrede Aar har Stedet, hvor »Kisten« ligger, været viet Sangen. Der laa her for tvende Snese Aar siden en simpel Træbygning, slaaet op omkring et Par gamle Træer, hvis Stammer stod midt i Lokalet, og hvis Kroner bredte sig over det lave, utætte Tag. Skøn var Bygningen ikke; *Skuret* kaldte man den først, men gav den senere af Naade og Barmhjærtighed Navnet *Slukefter*, da det var blevet Skik og Brug hos de sene Tivoligæster at drikke det allersidste Glas — *Øl med en Pind i* — dér.

Smaat var det med Bygningen, og smaat med Underholdningen. Men noget var der dog: smægtende Italienerne paa Mandolin, sentimentale Tyskere paa Guitar, nationale Tyrolerjodlere og kosmopolitiske Sangerinder, det var den Underholdning, Værten, *Lardelli* hed han de første Aar, tjente Penge paa. Der er vel dem, der endnu fra den Tid husker Frøken *Klintzmann*, en tysk Sangerinde, der slog sig løs i flotte Herrekostumer eller gav tro Kopier af forsonne kjøbenhavnske Skomagerdrengene. Saadant noget havde man aldrig set før — der var Stormløb derud og Jubel over denne første Aabenbarelse i en Genre, der nu ikke længer er ukendt. Det endte med at Frøkenen selv overtog »Slukefter« og fortsatte med tyske Sangerselskaber.

Men ved Begyndelsen af 60'erne, da *Terkelsen* blev Lejer, forsvandt Slukefter og de med Omhu bevarede Træer. *Pavillonen* blev til, den vi kender nu, den store underlig skumle, men efter Datidens Krav meget flotte Æske-Pavillon à la norsk Bjælkehus med Carl Bøghs morsomme Billede rundt paa Væggene og med Plads til 4—500 Mennesker. Et dristigt Experiment mente man den Gang, og det syntes ogsaa saa. Ti vel flød Indtægterne rigeligt, saa længe en engelsk Sangerinde, Miss *Bürkl*, satte saa mange ung Kjøbenhavneryr i Flamme, men de sløjede uhyggeligt af, da hun vendte Kjøbenhavn Ryggen. Der blev forsøgt det ene efter det andet. Tallerkenvalsen, den i sin Tid saa stærkt benyttede Betalingsmaade, der satte en utrolig Masse Firskillinger i Cirkulation, forsvandt og gav Plads

for en Entre af 12 Skilling, franske Sangerinder og andre Excentriciteter indforskreves, og tilsidst engageredes endog i 6 Uger gamle Lumbye med Orkester. Men ikke en Gang det betalte sig. Den syndige Hoben Penge, Terkelsen den Gang begravede i Pavillonen, skaffede denne det populære Navn *Ligkisten* eller kort og godt *Kisten*.

Redningen kom i *Rantzaus* Skikkelse. Han blev den Apollo-Præst, hvis livsglade Ord skulde holde »Kisten« fra at gaa i Graven. Under hans Røgt blev den et Glædens og Gemytlighedens Hjemsted, hvor Valgsproget var det gode, gamle, der paa »Kiste«-kjøbenhavnsk lyder: »De ska'nte kede Dem!«

Rantzau var begyndt som teatersyg Isenkræmmerdreng. Først spillede han Komædie i sin Fritid inden Hjemmets Døre sammen med Vald. Kolling og Søstrene Laja Lumbye (Fru Recke Madsen) og Julie Lumbye; senere i Kannikestræde sammen med Fr. Madsen, Vald. og Har. Kolling, Helsingreen og andre kendte Navne. Altid var det Rantzau, der lavede Prologerne, som Madsen fremsagde, og Viserne ved de selskabelige Sammenkomster. Men da han i 60'rne havde lært Jfr. *Sofie Valentin* at kende, med hvem han et Par Aar efter blev gift, lagde han Isenkrammet paa Hylden og gav sig udelukkende Sangen i Vold. Nogle Sange, han skrev til Jfr. Valentin, bl. a. de bekendte »Kjøbenhavn, Du er dejlig, naar bare man har de nødvendige Penge, naar i Lommen man ta'er«, »Bondebrylluppet« og »En Sextur« — skabte baade hendes, hans og »Øen«s Ry. Hun selv oppebar en for en Sangerinde den Gang forbavsende stor Gage, 300 Rdl. maanedlig.

Med en overordentlig Produktionsevne rystede Rantzau fra nu af Aar efter Aar en Syndflod af Viser af sig, mer end nok til at forsyne baade det Valentinske Selskab paa »Øen« om Sommeren, og den gamle Studenterforenings Lokale i Boldhusgade om Vinteren. Og det blev ikke mindre, da han i 1869 erobrede Kjøbenhavn for *Kisten*. Han begyndte med et Par Damer, der var nettede uden at være prunkende, og en lille forvoxet Komiker, Chr. Hansen.

Men Damerne behandlede man galant og Hansen lo man af, naar han med saftigt Humør gav »Skomerdrengen«

Men mer end nogen anden vakte Miss *Ella Wilson* Begejstring. Saa nydelig, indtagende og pikant var hun, med et saadant Perle-Humør og Liv i Sangforedraget, at kyndige Kjøbenhavnere paastaar, hendes Mage ikke er set eller hørt hverken før eller siden. Hun sang fra først af kun engelsk, men lærte efterhaanden sine Beundreres Sprog; hun skaffede »Dumme Peter« et Ry, saa det ganske Land sang Omkvædet, allevegne hørte man den Gang, at »intet er saa yndigt som en Maaneskinstur«, og til Landets fjærneste Afkroge »gik Ballonen den forkerte Vej.«

Det Savn, hun efterlod, vilde Rantzau erstatte med den navnkundige Miss *Bürkl*. Han fik hendes Fotografi. Hun var ung og blomstrende, og Rantzau sendte hende Penge til Rejsen fra Amerika. Ankomstdagen staaer han paa Perronen for at modtage hende. Toget er kommet, han søger overalt, men hun synes ikke at være med. Han vil just gaa sin Vej, slukøret og gnaven, da en ældre Dame standser ham og spørger: »Er det ikke Direktør Rantzau?«

»Jo, og det er maaske Mrs. Bürkl. Har Fruen ikke sin Datter med?«

»Min Datter? Hvad mener De?«

»Ja maaske jeg tager fejl. Men er De ikke Moder til Miss Bürkl, den berømte Sangerinde? De ligner hende paafaldende.«

»Jeg er Miss Bürkl selv!«

Færdig! Det var et 10 Aar gammelt Fotografi, Miss havde sendt ham. De mellemliggende Aar havde taget saa ublidt paa hende, at Rantzau ikke turde lade hende optræde. Han gav hende Rejsepenge til Hamborg, hvor hun en Tid ernærede sig som Blomstersælgerske; dér blev hun for nogle Aar siden funden død paa Gaden, død af Sult.

Men Rantzau kunde ogsaa nok undvære Fremmede. Naar han engagerede dem var det mere for at skaffe sig selv lidt Pusterum og Publikum lidt Afvexling, thi hans Sange var og blev dog »Kisten«s Alpha og Omega.

Thi Rantzau er *Kistens Digter*. Han har givet den det Særpræg, den har levet højt paa til den Dag i Dag.

Hvor mange Viser Rantzau har skrevet? Tallet er stort, næsten enormt: 3—4000! Naturligvis er de ikke alle lige gode. Rantzau har selv aldrig stilet efter at stilles i *de rigtige Digteres* Række; men faar han end ikke sit Navn i Fremtidens Literaturhistorier, har han dog indskrevet det i Kjøbenhavneriets Historie; som faa andre har han skabt sig et populært kjøbenhavnsk Visedigter-Navn.

Han har et ganske eget Greb paa at tale til de mange, en ofte smidig Versifikation med pudsige og dristige — undertiden meget dristige — Rim, et fortræffeligt Melodivalg og en forbavsende Evne til at finde netop det der kan *slaa* eller blive populært, naar det slynges ud med et folkeligt Mundheld eller raskt Omkvæd. Hans Viser er gemytlige Kjøbenhavner-Sange; alle vegne har man sunget, fløjtet eller nynnet dem, helt eller stumpvis. Og havde Folk sunget sig hæse paa én, var Rantzau der strax med en anden.

Hvem kender ikke nogle af disse Viser? Vi har nævnet et Par af de populæreste, der er hundrede andre: »Vil Du nu bare la'e Hønen gaa«, »Gine, Du dejlige Mø«, »Nikolai«, »En Tur paa Dyrehavsbakken«, »La, vær' aa grin«, »Tingeling for Massa«, »Di da Daudi«, »Den søde Susanne«, »Mordattentatet paa Dronning Victoria«, »Hvad er Mennesket uden Mønt«, »Farvel Hr. Greve«, »Hvor glide vi hen« osv. osv. — allesammen Viser, der har været i Folkemunde og næppe alle falder ind under den beskedne Fælles-Titel, Rantzau har givet dem, *Døgnfluer*.

Rantzau er en samvittighedsfuld Mand, der intet glemmer. Hans Viser, samlede i kronologisk Orden, vilde give et Bidrag til Hovedstadens Historie i de sidste 30 Aar med dens Stemninger og Strømninger, lidt ejendommeligt ganske vist, men dog set gennem Brillen, som Halvdelen af hans Bysbørn bruger. Derfor har ogsaa hans Viser fundet overordentlig Afsætning. Der er enkelte som »Tingeling for Massa«, der er solgt i 30,000 Exemplarer, andre som »Et Bondebryllup« i 20,000, »en halv Time i den offentlige

Politiret i 18,000 og en Mængde i 10-12,000. Satiren i hans Viser er harmløs som Viserne selv. De strejfer aldrig ud i det letfærdige, end sige det gemene. Rantzau er en skikkelig Mand, der vil mere Slægten, og ikke ødelægge den; »jeg har altid« som han siger, »holdt mig indenfor Grænsen«; kun en eneste Gang har han ladet en Sangerinde synge om *Buxer*. Han kan ganske vist skrive baade om *Pusselanker* og *Elskov*, *Hanrejer* og *smaa* — men *Moralen* glemmer han intet Øjeblik, en jævn folkelig, nøgtern Snus-Moral, vel afpasset efter et *Café chantant*-Publikum ved Bajer og Toddy i Tiden fra 8—12 Aften. Og han kan, naar det skal være, lade sine Sangfugle kvadre om vor Længsel efter Slesvig og om Kærlighed til Konge og Fædreland, gamle Dannebrog og hjemvendende Krigere; ogsaa »de grove Hænders Nytte« har han besunget i alvorfulde Ord til »den danske Arbejder«.

Bekendt som Visedigteren er offentlig, er han søgt privat. Af hans 3-4000 Viser er ca. 1000 skrevne til Privatfolk, for Betaling — 20 Kr. pr. Styk i Reglen — eller gratis. Smaafolk og fine Folk har i lige høj Grad lagt Beslag paa ham.

»Kisten« arbejdede sig op under Rantzau. Det var efterhaanden en hel net Samling Skønheder, han fik til Vise-Tolkere. Enkelte holdt tappert ud og blev deres Direktørtro langt ud over deres første Ungdom, andre havde saa meget af Døgnflue-Naturen i sig, at de kom og forsvandt med det samme. Til Tider var *den danske Bevægelse* ene-raadende, repræsenteret af en halv Snes Pardepiger. Til andre Tider fik Forestillingerne et mere *europæisk* Tilsnit. Saa kvadrede danske, franske, engelske og tyske Sangerinder mellem Negerkomikere, der skar Grimacer fra den ene Side af Scenen til den anden, Tyrolere og Slangemennesker fra Alverdens gemytlige Lande. »Kisten« fulgte trolig Moden, og da den lød paa Gymnastik, fik den endog i det lave Loft anbragt Apparater, hvorfra Gymnastikerne ved Hjælp af deres lange Ben formaaede at bringe sig i den intimeste Rapport med Publikum.

Ogsaa Sangerindernes Optræden skiftede Karakter efter Tidernes og de vexlende Sædeligheds-Inspektørers Krav. Først var Sangtribunen oppe under Loftet; da Rantzau kom til, sænkede *Syngepigerne* Niveaueet til et Par Fod over Gulvet, og nu synes man at være kommet til Ro under et malerisk Fortæppe, der gaar op mindst et halvhundrede Gange i Aftnens Løb for alle Slags Sangerinder.

Endnu for faa Aar siden tronede Rantzau derinde ved sit lille Bord, fængslet til det omtrent som Kristian den 2den til sit. Han sad der som en fri Konge; stormægtig og glad, smilende tilfreds ud over sit Kongerige, saa lille det var. Og for at ikke Folket skulde være uvidende om, hvem det havde for sig, stod der paa en Vægplade over Bordet: *Reserveret Plads for Direktøren*. Fra 1869

Rantzau ved Bordet.

til 1890 sad han Aften efter Aften der fra 8-12; kun i korte Perioder forlagde han sin Virksomhed andet Steds hen. Han anførte en Tid hos Kehlet *Nordens skønneste Kvinder*; nogle Somre har han behersket »Øen«, en lille Tid forsvandt han fra Jordens Overflade i den nu heden-gangne *Belle Alliance*, ja, der var endog en ganske bitte Tid, hvor det blev betroet ham at redde »Nationalk«. Han rykkede derind med sit Bord og sit Publikum, men otte Dage efter var den Herlighed forbi, og Rantzau var igen i »Kisten«. Her følte han sig mest i Harmoni med Til-

værelsen. Skulde der være noget, der ærgrede ham, var det Manglen paa danske Sangkræfter. »Jeg véd ikke, hvor det kan være«, siger han, »kønne Ansigter — dem kan jeg faa nok af, men der er Gud hjælpe mig ikke en ordentlig Stemme mer at faa F'ingre i. De kan ikke synge, og de kan ikke foredrage — hvad kan det saa nytte, man laver Sange til dem?«

Ganske vist — nu er Rantzau der ikke mere, men det betyder ikke stort. Hans Sange synges der den Dag i Dag og det skulde gaa meget mærkeligt til, om ikke gamle Rantzau, inden han gaar i sin Grav, skulde komme i »Kisten« endnu en Gang.

Han forlod »Kisten« 1890 og overlod Pladsen til et yngre Digter.Æmne, Hr. *H. O. Carlson*, der beskedent og med behørig Veneration holder sig i de Spor, Rantzaus Muse i de seneste Aar kørte paa.

Men Tivoli forlod Rantzau dog ikke. Han flyttede med den i Skulderbredde og godt Humør lige veludviklede *Thor Jensen* til »Fregattens«, hvor de med den snart saare populære Pianist *Olfert Jespersen* fik arrangeret en af de originaleste Variétéer paa Jordkloden, en flydende Variété, hvor fordrukne Tyrolere har kappedes med tyske og svenske Syngepiger om Bifaldet fra det letsindede Publikum, der sidder klumpet sammen i det lavloftede Rum.

Her sidder Rantzau ved sit Bord som han sad i »Kisten«, og her bliver han til han for sidste Gang sætter sine snart mødige Ben i den gamle »Kiste«, der er og bliver hans Øjsten.

— — Kun et Par Gange er Københavner-Naturen gaaet over Politi-Optugtelsen derinde. Ved Universitetsfesten tog jubilerende Studenter Styret, anbragte uden videre sig selv paa Tribunen, og lod Sangerinderne være Tilhørere. Og ved Lægekongressen sang Publikum i, saa Sangerinderne for den Aften kunde spare Stemmerne. Men livligst var der dog maaske under den fransk-tyske Krig. Der var en Aften Forestilling for franske saarede, Anstaltens stolteste. Sangerinderne indkasserede den Aften over 1000

Francs paa Tallerkenen, og grebet af Stemningen sprang tilsidst en fransk Marineofficer op paa Tribunen med Trikoloren i Haanden og sang Marseillaisen under ustandselig Jubel.

»Kisten« har sit *faste* som sit *løse* Publikum. Til det faste hører foruden Stampæsterne, der er fine Venner med Direktøren, de gamle Ungkarle-Velhavere, tykmavede og tyndhaarede, der i Beskuelsen af udskaarne Kjoleliv og kortskaarne Nederdele søger at kalde Ungdommens æggende Minder frem. Dernæst den flinke lille Stab af Kjøbenhavnerne, der ikke kan gaa i Seng med rolig Samvittighed, før de har gjort *Runden* : fra 8—12 besøgt alle Byens Variétéer. Med Tegnebog og Vestelommer struttende af Fribilletter farter de Byen rundt, højrøstede og nikkende til Alverdens Mennesker, hvert Sted skyllende en Bajer eller Absinth i sig, mens de i en for udenforstaaende ubegribelig Jargon kompletterer hverandres Lager af Dagens Historier. Og spredt over Gulvet sidder hele den løse Ungdomssværm, der flyver ud, enten Portemonnæen siger: Du maa nok, eller: Vent med det til næste Gang.

Der var en Tid, hvor skikkelige Ægtemænd ikke var bange for at tage Familjen med derind. Nu kommer de alene, det jævnt borgerlige hører ikke længere rigtig hjemme i »Kisten«, det hører Fortiden til.

Nu er det *Balkonen*, der bestemmer Tonen. Som Gulvet har sine Mandfolk, har Balkonen sine Kvindfolk. Her har de et fast Punkt, hvorfra de med Held kan føre Kampen mod Skabningens Herrer. De lader det regne deroppefra med lokkende Øjekast og veltillavede Smil. Men Kampen er ikke lang, og Fredsbetingelserne overkommelige; et Glas Vin kan gøre det, i trange Tider kan selv en Bajer være Indledning til Fred og Venskab mellem Parterne. Atmosfæren er tung deroppe; Osen og Tobaksrøgen gør den kvalm, naar den blandes med Duften af Patchouli, Silkekjolens og den Hvergarns Fællesejendom, og Lugten af Fedtsminke, Demimondens fælles Vaaben i den fælles Konkurrence.

Ingen Gæster er sikrere end disse; lad dem være nok saa løse, de staar dog forrest i Rækken blandt det faste Publikum, disse vor syndige Jords forfløjne Smaafugle, der ikke arbejder og ikke saar og dog finder Føden for hvem Dagen begynder, naar Lygterne tændes. Og er blot Kinden lidt frisk, og ligger Øjnene ikke altfor hult, har Sminken visket Rynkerne ud og givet Kinden Rosens bestikkende Farve, saa finder Galleriet let *sit* Publikum paa Gulvet. Og naar Klokken slaar 12, flyver de afsted, hver med sin Mage. I et Nu er de forsvundne — hvem ved hvorhen?

— — Skulde det hænde, at »Kisten« en Gang jævnes med Jorden, er intet vissere, end at det vil vække sviende Fornemmelser i mangt et Københavner-Hjærte. Maaske Byens Borgere ikke aabenlyst vil give deres Sorg tilkende, i Stilhed vil de dog knuse en Taare. Og i tusender vil de kunne tælles, der sender en Krans til »Kisten«, en Krans, hvorpaa der staar, som der stod paa den Krans, en Sangerinde en Aften fik tilkastet fra en krænket Bejler:

»Farvel Du kære Gamle!«

VIII.

„Tivoli ligner en stor Mands Taffel; foruden alle de Venner og bekendte, der møttes derved, er der endnu mangfoldige, som glæder sig ved de Smugler, der falder af“
Tivoli-Avisen,

Født under en lykkelig Stjerne har Tivoli levet et Lykkebarns Liv med store Glæder og smaa Sorger, baaret paa Hænderne af de fleste, lovprist paa alle Tungemaal, overrost af Verdens-Bladene og taget til Mønster af Verdens-Byerne.

De Smaasorger, det har haft, var til at bære. Som naar Folk af lutter Henrykkelse rev Rækværkerne itu, ødelagde Blomsterne, ruinerede Vippebænkene og røg Koncert-

salen til, naar Luerne fik baade Basar, Kребsehus og Keglebane til at futte af, naar Bladene skændte paa det, fordi Rotternes Talrighed blev foruroligende og Artisterne for kedelige, fordi Belysningen var saa daarlig, at »man i de ubedækkede Lysthuse kunde træffe Nymfer, der teede sig, som var de i offentlige Huse« — det var altsammen Bagateller, som Tivoli ikke tog sig nær; det vidste jo, at Bebrejdelserne var dikteret af den pure Kærlighed.

Af Bladene var der navnlig ét, der en Tidlang omfattede Tivoli med en inderlig Kærlighed, der blev holdt i Live ved Redaktørens aftenlige Besøg. Men en skønne Dag rev det ud, de varme Følelser slog over i en hæftig Kulde. Det gik nok saadan til: Redaktøren var som sædvanlig i glad Selskab derinde en Aften; da han imidlertid i en paa-faldende Grad viste sig ubehagelig, blev der tilsidst Enstemmighed for at blive ham kvit, og han blev *heldt ud*. Men Dagen derpaa begyndte han i sit Blad en Krig mod Tivoli, og var navnlig utrættelig i at minde Magistraten om Tivolis urimelig lille Leje. Om det var dette, der aabnede Magistratens Øjne, skal være usagt — forhøjet blev Lejen imidlertid just paa dette Tidspunkt, og glad var Redaktøren.

Tivoli førte en rolig Tilværelse, saa længe det havde med Staten at gøre, og hvert Aar betalte det punktlig sine 472 Rdl. 3 mrk., den berømmelige Lejesum, der ved Statens Skikkelighed og til Aktionærernes Glæde fik Lov at holde 25 Aars Jubilæum.

Men da Fæstningsterrænet blev Magistratens, var den Herlighed forbi. For Kjøbenhavn er Tivoli noget nær en Helligdom, for Københavns Kommune 150,000 Kvadratalen Byggegrund. Magistraten *lagde paa*. Først til 3000 Rdl., saa til 12,000 Kr., der i Løbet af en halv Snes Aar jævnt nærmede sig de 20,000 Kr.

Men i 1882 tog den fat med Alvor. Den forlangte kort og godt 70,000 Kr. Det var slemt, syntes Aktionærerne, men det værste var dog, at Vandalerne ovenikøbet vilde, der skulde skæres bort her og ryddes væk hist, og Gader lægges baade paa kryds og tvers. Man protesterede, for-

handlede og skændtes Aar ud og Aar ind, — ingen vidste rigtigt, om Tivoli var købt eller solgt. Allergalest saa det ud i 1887. Magistraten og Tivoli var naaet til en taalelig Overenskomst, men da Borgerrepræsentationen skulde til at sige *sin* Mening, lagde den et godt Ord ind for en radikal Mishandling: Basaren skulde væk og Labyrinthen med, hele Façaden ud mod Vesterbrogade skulde forsvinde, Pantominetatret rives ned, og Indgangen til de resterende Tivoli-Stumper flyttes til en Afkrog ved Ny Vestergade.

Da tog hele Pressen, der havde den offentlige Mening med sig, til Genmæle mod det kommunale Styverfænger, og det hjalp. Borgerrepræsentationen gjorde Afbigt, og Byen fik Lov at beholde Tivoli saadan, at det kunde have Plads og Rørigheid til at hævde sin Stilling og blive ved at være Magneten, der trækker Folk og Penge til Bys.

Men den kommunale Opfattelse af Tivoli som god og dyr Byggegrund har smittet selve Tivolis Direktion. Marstrands Pavillon og Alsterpavillonen med Arenateatret opførtes; det sidstnævnte har ikke voldet Tivoli megen Glæde: først var det helt aabent, saa halvt lukket og nu helt lukket og indrettet til Cirkus; men betale sig gør det ligefuldt ikke. Derimod vil sikkert Pavillonen ud mod den nyanlagte, flotte Boulevard svare Regning; og end mere gælder dette om de Bygninger, der er opført ved Façaden ud mod Vesterbrogade; men alle andre end netop Aktionærerne havde ganske vist foretrukket de grønne Trær og den gamle Port fremfor disse saakaldte »Pragtbygninger«.

Naar alt det er bragt i Orden, faar Tivoli Fred til 1912, ti saalænge gælder Kontrakten. Men naturligvis er denne lange Vaabenstilstand ikke opnaaet uden betydelige Ofre. Det er atter Lejen, der maa holde for; den var i 1889 80,000 aarlig, nu i 1893 er den 90,000 og i 1898 bliver den 100,000 Kr. — dermed maa Kommunen lade sig nøje og være tilfreds.

Der *er* Kommuner, der lader sig nøje med mindre og er glade endda. Der er Berlins Kommune f. Ex. Berlin

har en Have *à la* Tivoli, kun meget mindre og meget uanseligere, Krolls Have. Men den er Berlins Stolthed, og dens Kommune har sluttet Kontrakt med Haven for en uhyre Aarrække og for en aarlig Leje af — 75 Pfenninge.

Saaledes vaager Berlins Kommune over sit Kroll. Hvad om Københavns havde taget en Smule Exempel derefter?

Om ikke af anden Grund, saa af Hensyn til de 20,566,945 Mennesker, der fra 1843 er gaaet gennem Tivolis Porte.

20,566,945 — et lige saa nøjagtigt som imponerende Tal. Om disse Millioner og alle de Abonnenter og hele den Betjening, Tivoli i samme Tidsrum har haft, havde stillet sig op Side om Side med udstrakte Arme, vilde de kunne danne en Kæde, der som Tivolis Ry naaede Jorden rundt.

Besøget er uden større Svingninger voxet Aar for Aar, efterhaanden som Folkemængden er tiltagen. Det begyndte i 1843 med 174,609 besøgende og havde i 1887 516,484. Lavest var Tallet i Krigsaaret 1848, kun 166,210; ogsaa 1849 og 50 var det under 200,000. Derimod afsatte ejendommeligt nok Krigen 1864 intet Spor i Tivolis Historie; da var Tallet 389,529 og i 1865 endog 415,392. Naturligvis var et Aar som Kolera-Aaret 1853 ikke noget for Tivoli, da var der knapt 200,000 besøgende; men saa var Haven rigtignok ogsaa lukket fra Kl. 8 om Aftenen. Til Gengæld skaffede Udstillingsaaret 1872 Tivoli ialt 578,614 Gæster; men Kulminationen naaedes mærkelig nok i et ganske almindeligt Aar, 1874, med 586 607 besøgende; i de senere Aar har Besøget været ca. $\frac{1}{2}$ Milion aarlig.

I disse Tal er endda ikke medregnet Tivolis solide Støtter, *Abbonenterne*. Det begyndte 1843 med ca. 100, men den tro Garde har Aar for Aar faaet Forstærkning, saa Styrken i 1882 talte ca. 2500 og i 1887 ca. 3600. De trofasteste blandt de trofaste er dem, der har holdt ud fra den første Dag. Dem er der ikke mange tilbage af —

hvis der overhovedet er nogle, nu da Boghandler *C. C. Lohse* er død.

De Københavnerne, der ikke har været i Tivoli, er til at tælle. Der er næppe engang ret mange, der nøjedes med at gøre som en for sin Hukommelse bekendt Filolog, der en Aften gik derind, men ikke kunde finde andet at more sig over end — Manden, der ringede ud. Det var første og sidste Gang, han satte sine Ben i Tivoli.

For *Statistikere* frembyder Tivoli et rigt Materiale. Men laver i vore Dage Statistik om alt, hvorfor saa springe Tivoli over? Der er f. Ex. *Aktierne*. Tivoli-Aktier er som bekendt en Present, enhver Københavner ønsker sig til sin Fødselsdag. Det er værdifulde Sager, som de lykkelige Ejermænd ikke let slipper af Hænderne, men Pokker skulde ogsaa give en Aktie fra sig, som, oprindeligt lydende paa 25 Rdl., ialt har indbragt 527 Kr. 77 Øre og vedblivende vil kunne bringe sine Ejermænd mangen køn Skilling, eftersom der nu kun eksisterer 2730 Aktier, og Reservefonden alene er omtr. 250,000 Kr., og Bygningerne osv. staar bogført for henimod 1 Million Kroner. Udbyttet er ingenlunde blevet mindre, fordi Lejen er bleven højere, tværtimod. Fra 1843—74 var det samlede Aktieudbytte 250 Kr. 88 Øre, medens det i Aarene fra 1875—87 naaede 276 Kr. 89 Øre

Vilde det endvidere ikke være en smuk Opgave statistisk at behandle alle de mange flade Ørefigener, der er uddelt med rund Haand i Tivoli, Bygningerne og deres Arkitekter, Direktørerne med Kontrolkomiteer, Bestyrelser og Repræsentantskaber, Gasfittere, Smørrebrødsjomfruer, Buffetister, Byttekasserersker og andre tjenende Aander med mærkelige Navne. Vi foretrækker dog af disse talrige Substanser at presse et Par Draaber stærkt kondenseret *esprit de Tivoli*.

Det var udenfor Tivolis Koncertsal to notable Mænd geraadede udi Haandgemæng, det var i Tivolis Cirkus Miss Austin *klappede* en ved et Blad ansat cand. polit., der hysede ad hendes akrobatiske Dans, det var hos Thor Jensen

en Skuespiller med et vist Ry slog et Slag for Kunsten, og det var et eller andet uoplyst Sted i Haven en italiensk *chargé d'affaires (amoureux)*, der ikke var akkrediteret hos en ung Dame, fik sine *Udsigter* spoleret efter alle Kogekunstens Regler af den vrede Fader. Alvorsmænd vil maaske kalde slige smaa Adspredelser for Uorden; men ingen vil kalde det for *Gadeuorden*; thi der er intet Politi i Tivoli.

Det lønner sit eget Politi — Tivolibetjentene med de lange Frakker og røde Opslag — som det lønner saa mange Andre. Naar der alene er over 100 Musikere, og mindst lige saa mange Smørrebrødsjomfruer og over dobbelt saa mange Opvartere, kan Tallet paa Folk, der har deres Levebrød i Tivoli, let blive 1000, naar man medregner Artister og Skuespillere, Sangere og Sangerinder, Billetkasserere, Kontrollører, Arbejdsfolk, Gastændere og Gasfittere, Vauxhallfolk, Fyrværkere, Tømrere, Maskinfolk, Gartnerfolk, Bogtrykkere osv. Og saa er endda ikke medregnet de Haandværkere, der stadig leverer Arbejde til Anstalten.

Der er endelig Tivolis fast engagerede Luftskipper, Hr. *Johansen*, og Tivolis *Arkitekter*, kendte Navne som *Stilling*, der sammen med Carstensen i Tivolis første Dage lavede Planerne til alle Bygningerne, og *Stillmann*, der har bygget mange af de ældre Bygninger, og hvis Søn tillige en kort Tid arbejdede for Tivoli. Der er *Dahlerup*, hvis Pantomimeteater absolut er Tivolis smukkeste og mest karakteristiske Bygning, og der er *Erik Schiødte*, der bl. a. har bygget den stilfulde Taarnpavillon og Danseestræden og arrangeret Fester som de store italienske.

Efter en bestemt Plan i Stilen i Tivolis Bygninger vil man lede forgæves. Man har sprunget fra maurisk til kinesisk og fra kinesisk til den rene Sømmensuriums-Stil. Men det er heller ikke let at følge bestemte Planer, naar saa mange gode Hoveder skal lægges i Blød, inden Planerne bliver Virkelighed. Og hvor mange forskellige Mænd har ikke ledet Tivoli, siden dets Grundlæggelse? Det har haft

mange i *Direktionen*, men langt flere i *Kontrollkomiteen*. Og det har ikke været let at være Direktør i Tivoli, selv om det var Folk, der i Forvejen kendte det ud og ind. Thi stadig svævede Kontrollkomiteen over Direktørernes Hoved, og Tivolis Arkiv fortæller om mange, meget lange og meget livlige Scener i den gamle lavloftede Kontorbygning ved Indgangen.

Det kunde hænde, at enkelte holdt sig paa Direktørposten i længere Tid, som *Bernh. Olsen*, der regerede fra 1868—86, eller Kontorchef *Melsing*, der var Direktør fra 1853—63. Men det var under stadig Vexlen af sideordnede eller overordnede Myndigheder. Og det kunde ogsaa hænde, at selve Direktørerne sad mindre fast i Sadlen, som da Rasmus Petersen besteg Tronen for 4 Dage efter at abdicere. Der har snart været én, snart to Direktører, og Kontrollkomiteen har varieret fra et Par til et halvt Dusin Medlemmer. Men Stabiliteten er opretholdt gennem de Baand, der bandt dem til Tivoli, enten det saa var godt Tivoli-Humør eller gode Tivoli-Aktier. Der var i den første Tid Folk som *Reitzel*, *Bøgh*, *H. P. Holst* og Kammerassessor *Collin*, senere *Ad. Recke*, Grosserer *Klingenberg* og Kapt. *Riise*.

Det var flinke, omgængelige Folk de fleste, ingen af dem dog saa *medgørlig* som *Melsing*, der iøvrigt fik Ros for at være en dygtig Direktør. Naar Vejret var daarligt, og en og anden sagde: »Kære Melsing, det truer med Regn, der kommer s'gu ingen Mennesker i Aften«, svarede han gerne: »Godt, saa slaar vi kontra!« Paa den Maade kunde Tivoli undertiden et Par Gange om Ugen være helt lukket. Nu aflyses »i Tilfælde af ugunstigt Vejr« i det højeste Plæneforestillingerne og Fyrværkeriet.

Har nogen af Tivolis Direktører været *umedgørlig*, maa det vel være *C. A. Meyer*. Da han traadte fra, erklærede han Tivoli Krig og førte den saa haardnakket, at man først fik Fred for ham, da Tivoli efter mange Aars Forløb gav sig og betalte ham nogle tusende Kroner.

Forholdet har vel næppe nogensinde været saa godt

derinde som i de sidste Aar under *Watts* og *Thrane's* Direktion.

Nogen bedre Post for *Watt* kunde næppe tænkes; i den faar han Anvendelse for sine Evners Alsidighed. Hans mangeartede Kundskaber, udviklede ved hans mange Rejser den halve Verden rundt, hans tidligere Teatervirksomhed og hans journalistiske Fortid, hans elskværdige Optræden og sunde Sans, hans populære Navn og sjældne repræsentative Evne — alt kommer ham til Gode i hans Stilling som artistisk Direktør for *Københavns Tivoli*. Og i Gros-serer *Thrane*, Formanden for Kontrolkomiteen, har *Watt* en Meddirektør, hvis solide Forretningsdygtighed, administrative Talent og praktiske Blik er ham og *Tivoli* en ud-

mærket Støtte. Under de to Mænds Ledelse kunde man trygt overdrage *Tivoli* det Hædershverv at være Midtpunktet i Danmarks første store Udstilling.

I de nu forløbne 50 Aar har *Tivoli* gjort sig fortjent til den Titel, der er den højeste Udmærkelse for et Etablissement af dets Art, Titlen *Institution*. Den Titel er *Tivolis* Udødelighedsbrev. Thi Institutioner dør aldrig. Og endnu er *Tivoli* blandt dem, hvis Uundværlighed anerkendes af alle.

Robert Watt,

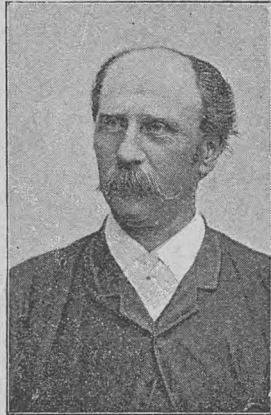
Thi naar Du i 8 Dage har ærgret Dig over, at din Nabo ligger paa Landet, mens Du maa blive i den op-hedede By, gaar Du Aften efter Aften i *Tivoli*, mens et arrigt: »Lidt Fornøjelse maa man dog for Pokker have Raad til at unde eig selv«, svæver over dine Læber. *Tivoli* bliver dit *Sommerlandsted*.

Har Du slidt, til dit Hoved værker, saa det knager i alle Sammenvoxninger, søger Du Vederkvælgelse i Tivoli. Det bliver dit *Badested*.

Har Du haft Tab og Ærgrelser og Uheld, søger Du at glemme Sorgen i Tivoli. Det bliver din *Trøstens Bolig*.

Har Du vundet i Lotteriet, tjent godt ved en Forretning eller er Du sluppen helskindet over en Examen, nyder Du Glæden i Tivoli. Er Du bleven forlovet i Sommerferien, iler Du flux i Tivoli for at vise Verden din dejlige Brud. Har din Kæreste for første Gang faaet et Nerveanfald og Du ra-

Thrane.

sende er styrtet ud af Døren, fast bestemt paa ikke at bede om Forladekke, søger Du Glæmsel i Tivoli. Og har Du hævet din Forlovelse, gaar Du derind for at se paa de mange smukke Damer, for hvis Skønhed Du pligtmæssigt har været blind. Thi Tivoli er din *fortrolige* i Medgang som i Modgang.

Kommer Du rejsende fra Hawaii, Yokohama eller Wladiwostok, gaar Du strax i Tivoli, selv om Du kommer med sidste Aftentog, thi i Tivoli er Du atter *hjemme*.

Har Du Besøg af en Kusine fra Thisted eller en Onkel fra Ameiika, er det første Du viser dem: Tivoli. Det er vor største *Seværdighed* Vil Du træffe bekendte, hvis Adresse Du har glemt, gaar Du i Tivoli. Thi i Tivoli *mødes alle*.

Og ved Du en Aftenstund ikke, hvor Du skal gøre af Dig selv, gaar Du i Tivoli, som Du ikke kan undvære, selv

om Du nok saa meget bilder Dig selv og andre ind, at det er kedeligt og er Dig saa knusende ligegyldigt.

Thi Tivoli er og bliver Dig, Du ægte Københavner mellem 16 og halvhundred, uundværligt, saalænge det er Sommer i Danmark.

KØBENHAVNS
KOMMUNEBIBLIOTEKER
HOVEDBIBLIOTEKET

